

1983/84:72

Torsdagen den 2 februari fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 25 januari.

**2 § Svar på fråga 1983/84:285 om utbyggnad av den gymnasiala
lärlingsutbildningen**

Anf. 1 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Bengt Wittbom har frågat mig varför jag – med Wittboms tolkning – frångått höstens överenskommelse i riksdagen om en utbyggnad av den gymnasiala lärlingsutbildningen redan under innevarande budgetår.

Vid flera tillfällen i riksdagen har jag framhållit att lärlingsutbildningen är ett värdefullt komplement till annan yrkesutbildning. Jag vill också erinra att jag i den s. k. sysselsättningspropositionen aviserade en ökning av den gymnasiala lärlingsutbildningen redan under hösten med 2 000 platser utöver de 7 500 platser som angavs i budgetpropositionen 1983. Riksdagen biföll vidare ett förslag i sysselsättningspropositionen om en stimulans till kommuner och näringsliv i form av ett särskilt bidrag på 5 000 kr. per nyinrättad lärlingsplats under återstoden av detta budgetår.

Skolöverstyrelsen rapporterade nyligen att det i början av detta läsår fanns 3 872 elever i den gymnasiala lärlingsutbildningen, varav 1 747 i grundutbildning och 2 125 i färdigutbildning. Det finns alltså fortfarande en mycket god marginal utnyttjade platser. Det som i första hand nu bör göras för att öka antalet elever i lärlingsutbildning är enligt min mening att utnyttja de platser som medel finns anvisade för.

Jag föreslår i årets budgetproposition att den gymnasiala lärlingsutbildningen skall bli reguljär och att statsbidrag skall utgå endast för den tvååriga grundutbildningen, inte som nu för både grund- och färdigutbildning. Som jag redovisat omfattar grundutbildningen i dag mindre än hälften av det totala antalet platser i lärlingsutbildningen. Mitt förslag i budgetpropositionen innebär således i praktiken en ökning av den grundläggande lärlingsutbildningen.

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om utbyggnad av
den gymnasiala lär-
lingsutbildningen*

Anf. 2 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag får tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Jag måste tyvärr konstatera att utbildningsministern i sitt svar bara ägnar sig åt att berätta vad vi redan kände till när överenskommelsen om ungdomslagen träffades. Kravet på en utbyggd lärlingsutbildning var en väsentlig del i sammanhanget.

Utbildningsministern hänvisar till min tolkning. Jag vill från början göra klart att den tolkning som socialdemokrater, moderater, centerpartister och folkpartister gjorde när överenskommelsen träffades är den som gäller i den här frågan. Den tolkningen är glasklar. I utskottsbetänkandet talades om en utbyggd lärlingsutbildning redan under våren 1984. Jag har utomordentligt svårt att förstå hur arbetsmarknadsministern och utbildningsministern i någon salig förening har lyckats få det här till en minskning av antalet platser. Vad som hade varit rimligt att göra enligt min uppfattning hade varit att våren 1984 se till att man tar bort de hinder som gör det svårt för företagen att utnyttja lärlingsutbildningen, att bredda den utöver de spretiga yrkesområden som utbildningsministern ibland talar om och att under hösten 1984 genomföra den utbyggnad som 95 % av riksdagsledamöterna ställde sig bakom i överenskommelsen.

Lärlingsutbildningen är en av de mest effektiva och praktiska yrkesutbildningsformer vi har. Det visar alla erfarenheter både här i Sverige och utomlands. 95 av 100 lärlingar får arbete efter genomgången lärlingsutbildning. Det är därför viktigt att vi fortsätter att bygga ut denna utbildning också utöver de spretiga yrkesområdena. Vi blev bekymrade när vi tog del av budgetpropositionens förslag i denna del. Då började vi fatta misstankar. Vi ansåg det värt att undersöka huruvida regeringen hade för avsikt att hålla överenskommelsen.

Vi har nu i efterhand, sedan den här frågan ställdes, tyvärr kommit fram till att det verkar som om regeringen inte ens från början haft någon avsikt att förverkliga överenskommelsen. Vi tycker att det är utomordentligt beklagligt. Jag tror att den enda chans utbildningsministern har, som regeringens företrädare i denna fråga, att klara sig med hedern i behåll är att försöka bevisa för riksdagen och för svenska folket att 5 915 intagningsplatser för lärlingar är fler än 6 500 – de 6 500 vi kände till.

Bara för att klarlägga att det inte finns information i denna fråga som vi inte känner till, vill jag fråga utbildningsministern: Kommer riksdagen, i enlighet med överenskommelsen, att föreläggas förslag under våren om utbyggd lärlingsutbildning? Är utbildningsministern beredd att stödja det förslag om direkt utbyggd lärlingsutbildning som moderata samlingspartiet har lagt på riksdagens bord?

Anf. 3 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det som Bengt Wittboim kallar överenskommelse är ett uttalande från arbetsmarknadsutskottet som lyder så här: "Från de synpunkter arbetsmarknadsutskottet har att företräda är det önskvärt att en ytterligare utbyggnad kommer till stånd redan under innevarande budgetår i

den utsträckning detta visar sig vara praktiskt möjligt.”

Jag delar uppfattningen att vi måste försöka öka lärlingsutbildningen under detta år, eftersom det är ett så stort glapp mellan det antal platser som verkligen utnyttjas och det antal som riksdagen har fattat beslut om. Men vad man då skall göra är i första hand att arbeta med denna fråga – att fylla glappet. Att föreslå riksdagen att göra ett påslag beträffande antalet platser hjälper inte på något sätt.

Bengt Wittbom säger vidare att detta är en så bra utbildningsform, eftersom 95–100 % av ungdomarna får fast anställning. Tacka för det! Det speciella med lärlingsutbildningen är ju just att det här föreligger ett anställningsförhållande. Det är alltså inte alls konstigt att ungdomarna får ett fast arbete. Däremot ber jag att få erinra om att moderaternas förslag inte innebär att det skall föreligga något fast anställningsförhållande. Då kanske situationen skulle komma att bli en helt annan.

Jag är mycket intresserad av vad som kommer att ske med lärlingsutbildningen under den här våren, eftersom vi gjorde ett extra påslag i höstas. Jag tänker följa utvecklingen mycket noga. Jag har redan inlett överläggningar med arbetsmarknadens parter och med företrädare för SO och kommunerna för att se vad som ytterligare kan göras.

Anf. 4 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Jag tror att utbildningsministern läst på moderaternas utbildningsmotion lika dåligt som riksdagens överenskommelse om ungdomslag. Det är de facto en av poängerna i vårt förslag till lärlingsutbildning att lärlingarna skall vara anställda. Detta var en parentes.

Så tillbaka till dagens fråga. Självfallet kan det föreligga praktiska svårigheter att fylla de platser som finns. För det första måste utbildningsministerns eget, utomordentligt ljumma intresse för lärlingsutbildningen slå igenom. De företag som kan tänkas ta emot lärlingar känner naturligtvis att vi har en regering som inte är intresserad av lärlingsutbildning. Detta skall ju bara vara för spretiga yrkesområden, som utbildningsministern sade i en tidningsintervju häromsistens.

För det andra kan jag inte komma ifrån det faktum att jag lärde mig i skolan att 5 915 är mindre än 6 500. När partierna träffade överenskommelsen om ungdomslag var det 6 500 intagningsplatser överenskommelsen gällde. Det var med hänsyn till detta antal som överenskommelsen träffades. Nu minskar regeringen antalet intagningsplatser. Hur man kan få det resonemanget att leda fram till att lärlingsutbildningen byggs ut är fullständigt obegripligt.

Riksdagen utgick från 6 500 platser. Utbildningsministern lägger fram ett förslag om 5 915 platser. Att utbildningsministern då kan stå i riksdagen och säga att hon de facto lever upp till överenskommelsen och bygger ut lärlingsutbildningen enligt riksdagens önskemål är för mig en fullständig gåta.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om utbyggnad av
den gymnasiala lärlingsutbildningen.*

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om utbyggnad av
den gymnasiala lär-
lingsutbildningen*

Anf. 5 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag blir naturligtvis mycket glad om moderaterna inte vill försämra den anställningstrygghet som i dag finns i lärlingsavtalen. Dess värre tror jag inte att det är på det sättet.

Matematiken i denna fråga handlar om den grundläggande delen och färdigutbildningsdelen. Med de förslag som jag har lagt fram kommer den grundläggande lärlingsutbildningen att i praktiken öka.

Det jag tycker att man skall göra för att infria det uttalande som arbetsmarknadsutskottet i riksdagen har gjort är att se till att de platser som riksdagen faktiskt har fattat beslut om också blir utnyttjade. Det är det viktiga. Det är då vi de facto ökar lärlingsutbildningen. Att här i riksdagen bara plussa på ett eller annat tusen platser gör varken från eller till i den verklighet som gäller.

Anf. 6 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Det är möjligt att det är vad utbildningsministern tycker. Men det som är intressant i detta sammanhang är vad de fyra parter som träffade överenskommelsen tyckte. Det är vad som gäller – och vad som måste gälla för att överenskommelsen fortfarande skall vara i kraft. Nu ligger den tyvärr i spillror på grund av andra omständigheter, som vi skall diskutera med arbetsmarknadsministern vid ett senare tillfälle. Men lärlingsutbildning är en nyckelfråga i sammanhanget.

Om 95 % av riksdagen gör en verklig ansträngning för att få igenom en tvångslagstiftning som den om ungdomslag och partierna ger och tar, då är det viktigt att den som sitter i regeringsställning och har att genomföra överenskommelsen faktiskt håller sig på mittlinjen. Det måste man göra för att bevara trovärdigheten. I detta fall hänger sig tydligtvis utbildningsministern åt egna tolkningar, men här gäller bara den tolkning som vi då gjorde.

Jag vill slutligen, herr talman, bara säga att det inte förefaller särskilt meningsfullt att debattera vidare i denna fråga. Utbildningsministern har tydligen inte tagit del av den information som finns, dels i överenskommelsen och riksdagens beslut, dels i moderaternas motion angående lärlingsutbildning.

Anf. 7 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det vi har att hålla oss till är skrivna dokument och riksdagens beslut. Jag citerade tidigare vad arbetsmarknadsutskottet sade. Det är det som jag har att leva upp till.

Utskottet uttalade sig mycket ödmjukt om lärlingsutbildningen. Man sade att det från arbetsmarknadsutskottets synpunkt är lämpligt att lärlingsutbildningen byggs ut, men att det skall ske "i den utsträckning detta visar sig vara praktiskt möjligt". Det är så jag försöker arbeta.

Anf. 8 BENGT WITTBOM (m):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottet kan inte, vilket utbildningsministern säkert känner till, lägga fram praktiska förslag för riksdagen som inte

ligger inom arbetsmarknadsutskottets kompetensområde, och det gör faktiskt inte frågan om lärlingsutbildning. Det är just därför som moderata samlingspartiet nu lägger fram sitt konkreta förslag om lärlingsutbildning i sin utbildningspolitiska motion till detta riksmöte. Därför måste också arbetsmarknadsutskottet uttrycka sig på detta vis.

Men det råder inget som helst tvivel om vad arbetsmarknadsutskottet avser med detta uttalande, som jag har här. Arbetsmarknadsutskottet avsåg *inte* en minskning från 6500 intagningsplatser till 5915. Det är min sista kommentar i denna debatt, herr talman.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om villkoren för
utbildningsbidrag
för forskning*

Anf. 9 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag menar att Bengt Wittbom jämför äpplen och päron. Den grundläggande lärlingsutbildningen ökar de facto med mina förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på fråga 1983/84:283 om villkoren för utbildningsbidrag för forskning

Anf. 10 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Iris Mårtensson har frågat mig vilka åtgärder jag kommer att vidta för att inte kvinnorna skall spärras ut från forskningen, med hänsyn till att utbildningsbidrag inte får beviljas för dem som fyllt 45 år.

Bestämmelsen om en åldersgräns på 45 år för utbildningsbidrag tillkom efter förslag i 1982 års forskningspolitiska proposition (prop. 1981/82:106). Skarp kritik – som också framgår av frågan – har riktats mot denna bestämmelse.

För min del anser jag att det ligger mycket i kritiken. Åldersgränsen för utbildningsbidrag riskerar att diskriminera kvinnliga forskare, som i allmänhet påbörjar forskarutbildningen vid högre ålder än män. I den kommande forskningspolitiska propositionen avser jag därför att förorda att regeln om en 45-årsgräns för erhållande av utbildningsbidrag upphävs.

Anf. 11 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först tacka för det positiva svar som utbildningsministern ger här i dag.

Det är onekligen så, som utbildningsministern också säger i svaret, att åldersgränsen för utbildningsbidrag riskerar att diskriminera kvinnliga forskare. Kvinnorna har en annan livsplanering än män, och många goda kvinnliga forskarämnen skjuter upp sitt doktorerande tills barnen har vuxit upp. De samlar under tiden praktiska erfarenheter från olika delar av arbetslivet. Men 45-årsgränsen sätter sedan stopp för dem, och i praktiken blir det ett slags forskningsförbud för dem.

Redan i dag är kvinnorna i minoritet i forskarutbildningen. 45-årsgränsen strider också mot uttalade önskemål om flera kvinnor i forskningen och mot

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om regionala
utvecklingsinsatser
i Värmland*

önskan att få in flera kvinnor på mansdominerade områden.

Herr talman! Jag vågar mig också på att rikta ett tack till utbildningsministern från de kvinnliga forskare som i dag berörs av lagförslaget. Det är bra att regeln om 45-årsgränsen upphävs.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1983/84:280 om regionala utvecklingsinsatser i Värmland

Anf. 12 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat mig om jag är beredd att för innevarande budgetår anslå ytterligare medel för regionala utvecklingsinsatser i Värmland.

Av de 298 milj. kr. som riksdagen har anvisat för regionala utvecklingsinsatser i länen under innevarande budgetår fördelade regeringen 25 milj. kr. till länsstyrelsen i Värmlands län. Det är en ökning med 6 milj. kr. från föregående budgetår. Ca 5 milj. kr. återstår att fördela. Framställningar om ytterligare medel för regionala utvecklingsinsatser har kommit in till industridepartementet från flera län. Jag avser att senare lämna förslag till regeringen om hur återstående medel bör fördelas till enskilda län.

Anf. 13 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret. Det var mycket kortfattat, och man kan erinra sig ordspråket "Som man ropar i skogen får man svar".

Jag är medveten om att min frågeställning var mycket snävt begränsad. Jag talar om det man benämner de länsvisa anslagen. Värmland har fått 25 miljoner att disponera för innevarande budgetår. Av dessa 25 miljoner har vi, enligt det system som föreligger, fördelat 10 miljoner som lokaliseringsstödsmedel och därtill en reserv på 2 miljoner. Vi har lagt de övriga pengarna till projektstöd och gläsbysgdstöd.

Vi tycker att detta är ett bra sätt att hjälpa näringslivet i initialsleden och för att man skall kunna åstadkomma den sysselsättningsökning som är så ytterst angelägen i ett län som Värmland. Industriministern och icke minst riksdagens ledamöter är ju väl medvetna om de svåra sysselsättningsproblem som rått och råder i Värmland. Vi har haft den föga hedrande placeringen som krislän nummer två i landet efter Norrbotten. Jag har visserligen hört att vi nu skulle ha distanserats av något annat län, men situationen är för Värmlands vidkommande lika besvärande. Vi har bl. a. en oerhört hög ungdomsarbetslöshet.

Jag vill fråga industriministern om han är beredd att anslå ytterligare medel till Värmland från de 5 miljoner som återstår att fördela – det är en väldigt knapp reserv, måste jag säga, som man har avsatt från de drygt 298 miljoner som man hade att fördela. Eller har industriministern några råd att ge länet

om hur länsstyrelsen, utvecklingsfonden och företagsamheten skall behandla de ytterligare 10–11 ansökningar om medel som man väntar skall komma och de ansökningar som ligger hos länsstyrelsen mot bakgrund av konstaterandet att pengarna är slut när fem månader av budgetåret återstår?

Jag ber alltså industriministern att lämna ett kompletterande och gärna utförligare svar på dessa punkter som ett besked till Värmland.

Anf. 14 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Den första åtgärd som regeringen vidtog för Värmland med avseende på det anslag som vi nu diskuterar var att höja länsstyrelseanslaget med 6 milj. kr. och att föra in också Kristinehamn bland de kommuner till vilka industriverket får lämna lokaliseringstöd, dvs. till stödområdet. Genom dessa ökade resurser fick länsstyrelsen möjlighet att sätta i gång en stor satsning på data- och elektronikområdet i länet. Inom ramen för dataeffektutredningens försöksverksamhet med ett regionalt utvecklingsprogram i Värmland har, som Göthe Knutson känner till, ytterligare satsningar gjorts. För innevarande budgetår har dessutom 2,5 milj. kr. av de 100 miljoner som arbetsmarknadsdepartementet har fördelat till de olika länen tilldelats Värmland för att främja den industriella utvecklingen.

Jag vill vidare nämna att regeringen så sent som i december beviljade ett lokaliseringstöd på ett belopp understigande 7 milj. kr. för investeringar i cyanitbrytning i Torsby. Det projektet skapar jobb även i Filipstad, eftersom den ifrågakvarnande marken berör också det området.

Jag känner väl till förhållandena i Värmland, och jag hälsar med tillfredsställelse de många fina exempel som finns på värmländskt nytänkande när man nu arbetar med att göra speciella insatser för att öka företagandet. Jag har uppfattningen att regeringen i diskussion med länsstyrelsen i Värmlands län får försöka komma fram till en lösning som gör att bra och viktiga projekt inte hindras från att genomföras på grund av brist på pengar.

Jag vill återropa det uttalande som utskottet gjorde 1982 om att regeringen i enstaka fall kan fatta beslut om enskilda projekt i sysselsättningsvaga regioner, om brist på länsstyrelsemedel skulle innebära en risk för att projektet inte skulle komma till stånd. Jag utesluter inte att vi kommer att begagna denna möjlighet när det gäller Värmland, men jag vill samtidigt säga att jag inte ämnar öppna några slussar generellt för länen, för anslaget har kommit till under förutsättningen att länsstyrelserna handskas med sina projekt inom de medelsramar som regeringen har lämnat.

Till sist vill jag säga, herr talman, att jag väl känner till den besvärliga situationen i Värmland och är öppen för diskussioner med länsstyrelsen på de här punkterna.

Anf. 15 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar industriministern för denna fortsättning på besvarandet av min fråga.

Jag får först nämna att länsstyrelsen i Värmlands län har handskats

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om regionala
utvecklingsinsatser
i Värmland*

försiktigt med anslaget. Vi har alltså fått lov att pruta på beloppen i de ansökningar som inkommit och försöka se till att projekten ändå har kunnat genomföras med bankernas hjälp.

Den ökade investeringsvilja som jag erinrade om i min fråga och som ju är ytterst glädjande tar sitt uttryck i att vi nu har sex ansökningsärenden om en bidragssumma på sammanlagt drygt 8 milj. kr. att ta ställning till. Vi väntar oss ytterligare åtta ärenden under innevarande budgetår, och Värmlands läns behov av sådana medel som vi nu diskuterar är ca 10 miljoner, dvs. nästan lika mycket som vi nu har förbrukat – förbrukat till att skapa sysselsättning. Vi tror på dessa projekt. Det är fråga om småföretagsamhet, och det ingår rätt mycket av turism i den här nya bilden.

Nu frågar jag industriministern och vore mycket tacksam å Värmlands vägnar om industriministern svarade: Hur skall länsstyrelsen tolka det svar jag fått? Kan vi räkna med att också de andra projekten kommer att behandlas positivt av regeringen? "Enskilda projekt" kan ju vara ytterst få, men det rör sig om ett tiotal under innevarande budgetår:

Anf. 16 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Länsstyrelsen får ju bereda de ärenden som har kommit in, och sedan får länsstyrelsen enligt det besked som jag här lämnat ta en överläggning med industridepartementet. Detta anslag är ju inte det enda anslag som rör Värmlands län och utvecklingen i Värmland. Det finns flera projekt som diskuteras med de regionala myndigheterna. Jag vill om igen bara understryka vad jag nyss sade, att jag är väl medveten om den besvärliga situationen i Värmland. Ekonomiskt vettiga projekt som kommer fram för att skapa ny sysselsättning är jag också beredd att diskutera med länsstyrelsen i Värmlands län.

Anf. 17 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag uppfattar industriministerns ytterligare svar som positivt och att det har den innebörden att man i samtliga de ansökningsärenden som nu kommer till länsstyrelsen skall göra de vanliga utredningarna och utgå ifrån att regeringen kan ta fram de nödvändiga pengarna centralt. Eljest hamnar vi i en minst sagt egendomlig situation med tanke på de löften och den allmänna hållning som regeringen har intagit till just skogslänen och de behov som där finns och till de insatser som då är nödvändiga.

Om vi till nästa budgetår skulle skjuta över de ansökningar som det inte finns pengar till nu, skulle det innebära att vi ganska snart hamnade i en minst sagt egendomlig situation, eftersom det i regeringens proposition inte föreslås någon ökning av det totala anslaget till länen. Det är fortfarande 298,2 miljoner oavsett inflationen. Då undrar jag: Kommer dessa enstaka ansökningar från Värmland, även om de uppgår till ett tiotal, att kunna bli positivt behandlade, dvs. få pengar anvisade?

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1983/84:290 om uppgörelsen rörande specialstålsproduktionen

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Om uppgörelsen
rörande special-
stålsproduktionen*

Anf. 18 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Karl Björzén har frågat mig om jag avser att föreslå någon ändring beträffande den 50-50-delning av ägandet som planeras för ett av de föreslagna specialstålsbolagen.

Den principuppgörelse som nu träffats mellan ägarna till de svenska specialstålsföretagen innebär att produktionen av rostfritt stål samordnas inom två företagsgrupper, Avesta Jernverk inom Axel Johnson Gruppen samt Sandvik. Uppgårelsen innebär en helhetslösning för den rostfria industrin med ägare som tar ett ansvar för branschens långsiktiga utveckling. Enligt min mening har därmed grunden lagts för en bättre specialstålsstruktur med livskraftiga företag och tryggare jobb på sikt.

Det är riktigt att viss verksamhet inom det nuvarande Fagersta är tänkt att utgöra ett separat bolag med lika ägande av Avesta och Sandvik. Detta bolag kommer därmed inte att tillhöra vare sig Avesta eller Sandvikkoncernen, vilket innebär att de anställda i vissa fall, enligt gällande arbetsrättsliga regler, skulle kunna komma att behandlas efter andra regler än vad som gäller för dem som arbetar exempelvis inom Avestakoncernen. Enligt vad jag erfarit är Avestaledningen väl medveten om detta och undersöker också möjligheterna att finna en lösning som undanröjer eventuella nackdelar i detta sammanhang för de anställda i bolaget.

Anf. 19 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Jag vill genast säga att jag finner det i huvudsak positivt. Det vittnar om att industriministern är medveten om den oro som de personalgrupper känner som jag har nämnt i frågan och vidare att han har gjort vissa ansträngningar för att stilla deras oro.

Industriministern säger: "Enligt vad jag erfarit är Avestaledningen väl medveten om detta och undersöker också möjligheterna att finna en lösning ---." Jag ställer mig litet frågande till om detta är tillräckligt för att stilla personalens oro.

Jag har här i min hand ett pressklipp från Dagens Industri. Man har talat med verkställande direktören i Nya Avesta, som säger: "För Nya Avestas del kan jag lova att vi kommer att ge representanter för de anställda i Fagersta möjlighet att delta i beslutsprocessen, där frågor som berör dem direkt behandlas. Vi kommer också att tillåta de anställda i Fagersta att tillgodoräkna sig sin anställningstid i Fagersta vid fastställande av anställningstiden." Vidare säger han:

"Vi ser ingen anledning att riva upp avtalet mellan Nya Avesta och Sandvik och omförhandla ägarfördelning ---." Slutligen säger han: "De anställda i Fagersta har ingen anledning till extra oro."

Men att representanterna för de anställda i Fagersta skall få tillfälle att yttra sig och delta i beslutsprocessen, där frågor som berör dem direkt

*Om uppgörelsen
rörande special-
stålsproduktionen*

behandlas, är väl mer eller mindre en självklarhet. Att säga att de anställda skall få tillgodoräkna sig sin anställningstid i Fagersta vid fastställandet av anställningstiden kan däremot möjligen bara resultera i att de känner större oro. Sådana frågor är ju aktuella enbart vid nedläggningar eller driftsinskränkningar.

Jag undrar således om industriministern vill sätta litet mera kött på benen och förklara vad han menar med uttrycket "enligt vad jag erfarit". Har något annat yttrats utöver det som Nya Avestas VD har sagt i den intervju i Dagens Industri som jag nyss citerat ur?

Anf. 20 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till svaret. "Enligt vad jag erfarit" är ett uttryck som tillhör sedvanligt formellt språkbruk när regeringen besvarar frågor i kammaren. Företaget-bolaget har här meddelat industridepartementet att man väl känner till det problem som Karl Björzén har tagit upp i sin fråga och som de fackliga organisationerna har skrivit till industridepartementet om. Företaget har meddelat att man nu försöker finna en lösning som skall undanröja eventuella nackdelar i det här sammanhanget för de anställda i bolaget.

Anf. 21 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Industriministern upprepar nu bara vad som står i svaret, som han läste upp tidigare.

Jag vill då understryka den djupa oro som personalen känner. Sedan jag ställde frågan till industriministern har de fackliga organisationerna också i ett brev till industriministern bett om hans hjälp.

Bakom deras oro ligger naturligtvis den besvärliga situation som råder i Fagerstaregionen. Det är en bruksort som redan tidigare drabbats mycket hårt. Under den första hälften av 1970-talet förlorade man 500 arbetstillfällen. Under de senaste fem åren har personalstyrkan minskat ytterligare med ca 800 personer. Det är väldigt mycket i en ort med ca 15 000 invånare, som nu står inför ytterligare nedläggningshot som kan beröra flera hundra personer.

Denna lilla bruksort är ändå huvudort i en arbetsmarknadsregion som är den minsta i landet och som förutom Fagersta omfattar Norberg och Skinnskatteberg, dvs. två ännu mindre kommuner som nyligen drabbats av hårda smällar i form av industrinedläggningar och driftsinskränkningar.

Det är helt självklart att personalen då känner mycket stor oro, inte bara för sina jobb utan också för hela bygdens framtid. Den oron har förstärkts av att de nu anser sig ha hamnat i en extra besvärlig situation, som delvis har åstadkommits genom industriministerns agerande i förhandlingarna. Jag hoppas därför att han, innan han besvarar de fackliga organisationernas fråga, mycket noga sätter sig in i situationen och gör sitt bästa för att försöka stilla deras oro och eventuellt hjälpa till att finna en lösning.

Anf. 22 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill verkligen tillbakavisa det påstående som Karl Björzén kommer med, att läget skulle ha uppkommit genom industriministerns agerande i förhandlingsfrågan. I den stora frågan har regeringen tagit fasta på de kräftiga önskemålen, inte minst från samlat fackligt håll, om att det behövs samordnade och övergripande strukturinsatser för den svenska specialstålsindustrin. Och jag menar att det förslag som nu föreligger skapar förutsättningar för en konkurrenskraftig svensk rostfri industri på världsmarknaden.

Sedan är jag väl medveten om den besvärliga situationen i hela Bergslagen. Jag har flera gånger tidigare sagt att Bergslagen kanske är den mest sargade industriregion som vi har i Sverige. Fagersta är en av de hårdast drabbade orterna, och jag har full förståelse för att de anställda och deras familjer känner oro inför vad som kan hända i en strukturomställning. Den oron präglar många människors vardag i Bergslagen – men också på många andra håll i landet.

I den aktuella frågan har jag hänvisat till det besked som företagsledningen lämnat till industridepartementet men också till de fackliga organisationerna.

Anf. 23 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Industriministern vänder sig nu mot mitt påstående att de anställda uppfattar industriministern som delvis skyldig till att de hamnat i en extra besvärlig situation jämfört med sina kolleger på andra bruksorter, vilket fördjupat och förstärkt deras oro. Men i förhandlingarna med stålföretagen under hösten har ju industriministern offentligt ställt krav på majoritetsägande i de nya stålbolagen som villkor för statens medverkan i en uppgörelse. Nu har just dessa personalgrupper i Fagersta hamnat i den situationen att detta villkor uppfyllts för övriga bruksorter men inte för Fagersta. Att man i Fagersta då känner sig utpekad och försatt i en sämre situation tycker jag industriministern måste visa förståelse för och ta hänsyn till och även försöka stilla oron.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1983/84:293 om arbetsgivaravgifterna för företag i Svappavaara**Anf. 24** Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Christer Eirefelt har fråga mig vilka åtgärder jag avser vidta för att motverka vissa effekter som uppkommit för vissa företag i Svappavaara till följd av nedsättningen av socialavgifter i Norrbottens län.

På grundval av propositionen om utveckling i Norrbotten fattade riksdagen våren 1983 principbeslut om en nedsättning av socialavgifter i hela Norrbottens län fr. o. m. år 1984 (prop. 1982/83:120 bil. 6, AU 24, rskr 305).

*Om arbetsgivar-
avgifterna för
företag i
Svappavaara*

Befrielse från avgifter skulle föreligga i Svappavaara samhälle under tio år. Nedsättning resp. befrielse från avgifter skulle omfatta verksamheter inom näringsgrenarna gruvverksamhet, tillverkning, produktionsvaruinriktad partihandel, uppdragsverksamhet samt hotell-, pensionats- och campingverksamhet. Ställning till den tekniska utformningen och administrationen av avgiftsnedsättningen förutsattes tas efter förslag av regeringen under hösten 1983.

I december 1983 antog riksdagen lagen (1983:1055) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län (prop. 1983/84:38. AU 9, rskr 102).

Med hänsyn till att riksdagen nyligen tagit ställning till frågan om nedsättning och befrielse från socialavgifter i Norrbottens län finner jag det f. n. inte motiverat att framlägga förslag i denna fråga.

Anf. 25 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret. Dess värre gav det inga öppningar för att lösa de problem som redovisats uppifrån Norrbotten.

De reaktioner som nu kommer från Svappavaara när man blivit varse hur avgiftsnedsättningen fungerar i praktiken var inte särskilt svåra att förutse. Det är alltså inte för att peka på vår egen förträfflighet som jag citerar följande från folktopmotionen i ärendet:

”Den föreslagna avgiftsnedsättningen kommer att medföra en relativ försämring av konkurrensläget för näringslivet i de inlandskommuner som redan i dag har lägre avgifter. Deras relativa fördel jämfört med t. ex. kustorterna försvinner, om hela länet får samma avgiftsnedsättning. Vi menar att detta inte är acceptabelt. Insatserna måste i stället prioriteras till de områden som har de största problemen. Dessa är otvivelaktigt, även enligt propositionen, malmfältskommunerna och övriga inlandskommuner.”

I vår motion tar vi också upp exakt den situation som nu upprör Svappavaaraföretagarna, när avgiftsnedsättningen har fungerat en månad i praktiken. Så här skrev vi:

”Vi menar att all icke-offentlig verksamhet bör få del av den reducerade avgiften. Någon begränsning till gruv- och tillverkningsindustri och några ytterligare exemplifieringar enligt propositionens text kan vi inte biträda. En sådan avgränsning skulle medföra stora administrativa problem att genomföra med mycken byråkratisk pappershantering och det skulle dessutom kunna medföra att viss verksamhet i någon av de kommuner som nu har avgiftsnedsättning i framtiden inte skulle få det. Försämringen skulle då inte bara bli relativ utan det skulle bli fråga om en absolut försämring för delar av näringslivet i vissa mycket utsatta delar av Norrbotten.”

Utfallet i Svappavaara pekar entydigt på att det här beslutet bör omprövas. I stället för det system som trädde i kraft vid årsskiftet borde man återgå till det gamla som byggs på med ytterligare tio procentenheter upp till 20 %, men endast i de kommuner som huvudsakligen är inlandskommuner. Då skulle vi få ett lättadministrerat system som gör nytta där det verkligen behövs, och som dessutom blir så konkurrensneutralt som möjligt.

Nu pekar industriministern mycket riktigt på att vi nyligen har tagit det här beslutet i kammaren. Det fanns dock en hel del oklarheter i det, t. ex. när det gäller målgrupperna, som man redan nu borde se över för att så snart som möjligt göra den totala översynen, när man sett konsekvenserna av det nuvarande förslaget.

*Om arbetsgivar-
avgifterna för
företag i
Svappavaara*

Anf. 26 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Christer Eirefelt gör i sin fråga ett påstående, att effekterna i Svappavaara har blivit precis de motsatta mot vad som avsågs i propositionen och riksdagens beslut. Det påståendet är felaktigt.

Redan i Norrbottenspropositionen, som riksdagen antog, gjordes klart vilken verksamhet som skulle befrias. När jag sedan kom tillbaka till riksdagen med förslaget i höstas, innebar mitt förslag en utvidgning av den krets av verksamheter som avsågs bli berättigade till nedsättning av och befrielse från sociala avgifter. Regeringen plockade då in hotell, campingverksamhet och annan turistverksamhet. Regeringen sade dessutom att befintliga företag i Svappavaara med sådan verksamhet som skulle vara befriad från avgift skulle få befrielse också under tioårsperioden.

Nu tror uppenbarligen Christer Eirefelt att det skulle vara frid och fröjd i malmfälten om man plockar med alla företag. Men det är inte så. Jag var i Norrbotten i början på veckan och träffade företagsledare från andra delar av Kiruna kommun – exempelvis Kiruna samhälle och Vittangi – som med oro skulle möta ett sådant beslut som Christer Eirefelt är ute efter. Risken skulle vara mycket stor för att den konkurrensfördel som företag i Svappavaara skulle få, skulle innebära att man slår ut andra företag i kommunen. Det skulle bli fråga om att flytta arbetslöshet från en ort till en annan inom Kiruna kommun – och det vill inte regeringen medverka till.

Jag menar att vi bör kunna vänta ett par tre månader innan vi tar en diskussion om ett förslag som trädde i kraft den 1 januari i år. Politiken i vad gäller befrielse från sociala avgifter i Svappavaara har varit framgångsrik. Regeringen har för några dagar sedan kunnat lämna meddelande om etablering av ett företag i Svappavaara som ger 40 nya jobb. Vi bereder också f. n. i industridepartementet ett antal lokaliseringsprojekt som rör Svappavaara.

Anf. 27 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Vårt förslag innebär just att också Kiruna – alltså de fyra inlandskommunerna – får ta del av stödet, och enbart de. Det som nu har hänt uppe i Svappavaara som en följd av förslaget är att så gott som alla företag i Svappavaara har fått sin arbetsgivaravgift höjd med 10 %. Jag tror att det bara är ett enda företag som omfattas av de nya bestämmelserna. De andra gör det inte. Jag anser att det är betänkligt av flera skäl.

Dels är serviceföretagen – som alltså här ställs utanför stödet – precis lika betydelsefulla för en bygd och för sysselsättningen som de tillverkande företagen är, dels ger det här systemet helt enkelt ett sämre utfall än det gamla på precis de orter där stödet verkligen behövs.

Vi menar att stödet inte alls behövs på samma sätt i de mer expansiva kustområdena, exempelvis i Luleå. Ger man stöd på det sättet får man också en konkurrensnedvridande verkan kontra exempelvis Västerbottens inland, som egentligen skulle behöva det här stödet betydligt mer än vad kustområdena vid Luleå, som i dag får det, behöver det.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1983/84:2539 yrkande 1 till näringsutskottet
yrkande 2 till finansutskottet

8 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 71)

Anf. 28 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det känns litet konstigt att nu börja med replikomgången på den debatt som inleddes sent i går natt, men jag skall försöka att med hjälp av mina anteckningar ta upp en del av de saker som de fyra oppositionspartiernas företrädare gick in på i går.

Moderaterna talar ganska ofta om vad som kan hända om fackliga organisationer blir för starka. Ofta målar man de farorna i mycket bjärta färger. Med anledning av Anders Högmarks anförande i går kväll skulle jag vilja ta upp två frågor som han berörde och som visar av vilken betydelse av positivt slag det är att vi här i landet har starka fackliga organisationer. Det är av betydelse såväl för Sverige som nation som för de enskilda arbetstagarna och för företagen.

Anders Högmark berörde frågor som rörde flexibel arbetstid och ny teknik. När det gällde flexibel arbetstid frågade han vad jag och företrädare för arbetsmarknadsdepartementet som varit ute och talat i debatten egentligen vill åstadkomma. Ja, vi har ju en debatt och diskussion stimulerad av DELFA just för att få ett bättre underlag för framtida arbetstidsreformer. Det som vi funderar över är naturligtvis i vilken utsträckning det är önskvärt att gå vidare med det reformarbete som genomförts, med möjlighet till ledigheter av olika slag när människor vill ha ledigt och behöver det – för att de skall vårda barn eller vårda äldre, för att de vill delta i studier eller politiskt arbete osv. Vi tycker att det ligger mycket av positiva tankar bakom det förslag som Gösta Rehn i flera årtionden har drivit om möjligheter för den enskilde att över en livsperiod anpassa sin arbetstid med hänsyn till sina egna behov.

Förutsättningen, som jag ser det, för att vi skall kunna ha en flexibilitet av detta slag är just att vi har starka fackliga organisationer. Om man jämför Sverige med andra länder kan man också se att vi redan i dag har ett betydligt mera flexibelt system än man har på andra håll, både när det gäller deltid och när det gäller ledigheter av många olika slag. Det tror jag har sin grund just i

att de fackliga organisationerna här har varit en stark förhandlande part.

Om man skall ha flexibilitet, möjlighet till anpassning efter den enskilda situationen, utan att det går ut över den enskilda arbetstagaren, måste vi ha ett starkt fack. Om arbetstagaren ensam skall kämpa för sina rättigheter mot arbetsgivaren är arbetstagaren – det vet vi – en svag part. Tillsammans med andra, som också vill ha en flexibel arbetstid, blir han starkare, och parterna blir mera likvärdiga. Det här är ett exempel på att svenska företagare direkt har en mycket stor nytta av att vi har byggt upp ett samhälle med fackliga organisationer och arbetsgivare som är någorlunda jämbördiga parter och som kan diskutera med varandra.

Det är enligt min mening på precis samma sätt med frågan om ny teknik. Nästa vecka skall OECD ha ett möte som jag också skall vara med på, där flera olika frågor skall diskuteras, bl. a. frågan om ny teknik – behovet av den, nödvändigheten av den och kopplingen till sysselsättningseffekter. Ett av de teman som är uppe i debatten är just frågan: Hur skall man kunna få människor att acceptera den nya tekniken?

Jag har intrycket att man i Sverige accepterar den nya tekniken på ett helt annat sätt än man gör ute på många ställen i Europa, där en stor del av arbetstagarna och deras fackliga organisationer är mycket rädda för den utveckling man ser framför sig. Jag tror att den rädslan i mycket hög grad har sin grund i att man själv inte ser några möjligheter att påverka. Man har ingen medbestämmandelag, man har inget inflytande på arbetsplatserna, som de svenska fackliga organisationerna har lyckats få.

Vi socialdemokrater har alltid sagt att vi skall söka tryggheten, rätten till arbete, inte i ett statiskt, oföränderligt samhälle utan i själva förändringen. Det har svensk arbetarrörelse och de fackliga organisationerna accepterat. De har gjort det därför att de har vetat sin egen styrka.

Jag tyckte det var viktigt att i anslutning till det som Anders Högmark sade i sitt inlägg poängtera det här.

Anders Högmark försökte också förklara varför moderaterna kan spara på arbetsmarknadspolitikens anslag. Jag tyckte att det var en ganska dålig argumentation, som i varje fall inte övertygade mig särskilt mycket. Jag var glad över att kunna konstatera att näste talare, Arne Fransson, gjorde den bedömningen att den totalram som regeringen har fastställt när det gäller arbetsmarknadspolitik för nästa budgetår i stort sett är bra. Här skiljer sig som vanligt moderaterna från de andra borgerliga partierna.

Arne Fransson var däremot kritisk mot socialdemokraterna och menade att partiet för en defensiv politik beträffande den öppna arbetsmarknaden och att arbetsmarknadspolitik inte löser problemen. Det gör den naturligtvis inte. Arbetsmarknadspolitik är ett komplement till den ekonomiska politiken, till näringspolitiken och till en del, men bara en del, av sysselsättningspolitiken. Jag vill ändå påminna Arne Fransson om att det har skett väldigt mycket av positivt slag när det gäller den öppna arbetsmarknaden. Vi har brutit den förödande nedgångstrend i svensk industri som i hög grad har dominerat de borgerliga regeringsåren. Utvecklingen är mycket positiv när det gäller antalet anställda i privata

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

tjänster. Det motsäger klart Arne Franssons påstående om att vi skulle föra en defensiv politik beträffande den öppna arbetsmarknaden. Det är tvärtom.

Sedan är det naturligtvis riktigt att det går trögare än vi skulle önska. Det borde gå att få snabbare effekter på arbetsmarknaden till följd av orderuppgången och annat inom industrin. Även det tog jag upp i går.

Arne Fransson tyckte att ungdomslagen var bra och gjorde gällande att en motion från centern 1982 var grunden till det hela. I debatten strax före jul fick jag höra av vpk-arna att det egentligen var ett gammalt dåligt förslag från San Francisco. Jag har fått brev från många, som säger att detta är gammal skåpmat från 1930-talet, men också från många, som förklarar att de har tänkt på detta länge. De frågar varför vi inte har gjort det tidigare. Själv har jag varit med i många diskussioner i slutet av 1970-talet om liknande tankegångar.

Jag tror helt enkelt att det som ligger såsom grund till ungdomslagen är någonting som väldigt många har tänkt på både här i landet och i andra länder. Sällan är våra tankar helt nya. De har kusiner någonstans. Men detta visar också att vi är på rätt väg. Många har bidragit till att skapa grunden för att vi strax före jul kunde fatta detta beslut om ungdomslag. Starten har varit väldigt positiv. Jag hoppas att vi tillsammans skall kunna göra fortsättningen lika bra.

Många är engagerade. De mest berörda LO-förbunden har tillsammans gått ut med en broschyr i 75 000 exemplar som de i stor utsträckning betalar själva liksom sina informationskonferenser. AMS har distribuerat information om riksdagens beslut till sina distriktskontor och till länsarbetsnämnderna. Även Kommunförbundet informerar. Det är dock viktigt att man inte informerar bara om ungdomslagen utan också om de övriga frågorna, inte minst rekryteringsstödet. Detta stöd skall när det gäller det privata näringslivet enligt riksdagens beslut vara det som används i första hand, inte ungdomslagen.

Jag vill helt instämma i vad Elver Jonsson sade om att vi inte får vänja oss vid arbetslösheten. Jag tycker att de ständigt återkommande debatterna i riksdagen och på andra ställen gör att det finns föga risk för att vi i Sverige får den vana vid hög arbetslöshet som har varit så förödande i andra länder.

När det gäller John Anderssons anförande hade jag tänkt säga en del om utbildningen, eftersom han tog upp det ämnet. Nu har jag emellertid förbrukat min taletid och ber därför att få komma tillbaka i ett annat anförande.

Anf. 29 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Upphovsrätten till ungdomslagen tycker jag att män kan lämna därhän. Det väsentliga är rimligtvis att det träffades en uppgörelse och att den bör hållas. Vi har hört i dag om den delen som rör lärlingsutbildningen i gymnasieskolan, och det finns anledning att återkomma. Arbetsmarknadsministern får kanske vässa argumenten något, jämfört med dem som hon framförde i diskussionen med Gullan Lindblad för några dagar sedan, när

hon skall delta i debatter med anledning av de tre borgerliga interpellationerna.

Anna-Greta Leijon sade i samband med sin mycket vackra beskrivning av ungdomslagen och reaktionen från ungdomarna att det finns så många arbetsuppgifter. Hon lät på något sätt överraskad över att det fanns så mycket arbete som väntade på att bli utfört. Det är ingen nyhet att det finns arbetsuppgifter som väntar på att bli utförda. Här finns mängder med produktiva arbeten. Moderaterna har ständigt hävdad att det inte råder brist på uppgifter. Mängder av behov väntar på att bli tillgodosedda, och jag tror att även Anna-Greta Leijon har fört fram sådana tankegångar tidigare.

Problemet är ju att det gäller att få en prissättning på de tjänsterna, att få en lönenivå, exempelvis för ungdomar, som är realistisk. Då efterfrågas också deras tjänster.

Jag skulle vilja fråga: Finns det enligt Anna-Greta Leijons uppfattning ett samband mellan ungdomslöner och ungdomarnas möjligheter att komma in på arbetsmarknaden? Vilket samband existerar enligt arbetsmarknadsministern i så fall? Vilka praktiska politiska slutsatser drar hon av de sambanden? Och vilka åtgärder tänker hon i så fall föreslå?

Herr talman! Det finns anledning att litet grand se frågan i både det korta och det långa perspektivet. Det är väl helt uppenbart att i ett läge som det vi nu har, där alla kurvor pekar uppåt – åtminstone de som bör peka uppåt – borde det vara rimligt att näringslivet suger upp mer och mer av arbetskraften. Anna-Greta Leijon vädjade till industrin och menade att den borde inse sitt bästa och börja nyanställa. Jag är övertygad om att industrin kommer att nyanställa, även om den förmodligen kommer att avvakta avtalsuppgörelsen.

En kort avtalsrörelse och en snabb uppgörelse med lönenivåer som är förenliga med dels internationell konkurrenskraft, dels den offentliga sektorns möjligheter att bibehålla sysselsättningen, skulle avgjort förbättra situationen. Det skulle också göra att vår bedömning, att det gäller att satsa i det långa perspektivet, är riktig.

Anf. 30 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Först några ord om ungdomslagen. Det är självklart att det är insatser på många olika nivåer som möjliggjort det beslut riksdagen fattade strax före jul. Det har varit ett stort engagemang ute bland kommunerna. De hade en god beredskap, och i det stora flertalet fall har det hittills fungerat bra.

Upphovsmannarätten till ungdomslagen kan man tvista om, men det skall vi naturligtvis inte göra. Jag vill bara konstatera en sak: Tankegången bakom riksdagsbeslutet våren 1982 och centermotionen var den att vi ville välja arbetslinjen framför bidragslinjen. Det var den stora nyheten, och som jag sade i går är det glädjande att socialdemokraterna har ställt sig bakom det tänkesättet. Det bådär gott för framtiden.

Jag sade i går att socialdemokraterna för en defensiv politik när det gäller att skapa nya arbetstillfällen. Det är bara att konstatera, arbetsmarknadsmi-

nistern, att trots att konjunkturen är uppåtgående fortsatte antalet sysselsatta inom industrisektorn under föregående år att minska. Jag skall villigt erkänna att konkurrenskraften förbättrats genom devalveringen, men hur länge den möjligheten finns kvar återstår naturligtvis att se. Antalet sysselsatta inom byggnadsindustrin har minskat med drygt 10 000 personer under 1983 jämfört med 1982 för att nämna ett exempel. När socialdemokraterna var i opposition hävdade de att Sverige måste bygga sig ur krisen. Resultatet har nu blivit att antalet sysselsatta inom industrisektorn och inom byggnadssektorn har minskat under det senaste året.

Slutligen, herr talman, vill jag fråga Anna-Greta Leijon hur hon ser på möjligheten att anställa ytterligare människor med lönebidrag i de allmännyttiga organisationerna. Regeringen har i denna fråga visat njuget, och det tror jag är negativt för dessa människor och för samhället i dess helhet.

Anf. 31 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det var ett intressant resonemang som arbetsmarknadsministern förde om arbetstiden i det inlägg som hon gjorde i går kväll. Jag uppfattade att hon var skeptisk mot möjligheten att genom arbetsdelning kunna klara den svåra arbetsmarknadssituationen. Också jag tycker att det är en defensiv och förmodligen ofruktbar väg.

Vi borde också få en fördjupad diskussion om vad som händer med människor som saknar eller mister ett arbete. För de unga kan ungdomsplatser och rätt använd ungdomslag kombinerat med förstärkt lärlingsutbildning vara ett bra verktyg som hjälper dem att få fäste på arbetsmarknaden.

Men det finns bekymmer med de långtidsarbetslösa, och de har blivit allt fler. Entydiga iakttagelser ger vid handen att de far mycket illa, inte främst ekonomiskt men socialt och mänskligt. För en del har situationen blivit så pressad att de inte har orkat bära den. Därför måste vi energiskt ta itu med de problem som hänger samman med den höga arbetslösheten och de långa arbetslöshetsperioderna. Vi måste få ett fungerande näringsliv.

Om de målen råder här i riksdagen en betydande enighet, även om åsikterna om medlen skiftar. Det är viktigt att nå breda uppgörelser om åtgärderna, och det kräver ett förtroendefullt samarbete.

Jag hajade till litet när arbetsmarknadsministern antydde att den förödande nedgången i sysselsättning inom den svenska industrin kom under den sexåriga icke-socialistiska regeringsperioden. Nedgången började på 1960-talet och har inte hejdats ännu.

Det har gått trögare än regeringen tänkt sig att vända den här utvecklingen, sade arbetsmarknadsministern. Det är en klädsam blygsamhet jämfört med den ensidiga kritik som socialdemokraterna riktade mot regeringen under sina sex år i opposition.

Arbetsmarknadsministern sade beträffande de nya grepp som har prövats av både den nuvarande och den gamla regeringen att tankarna inte är helt nya. Det är alldeles riktigt. År 1982 förde vi i riksdagen fram förslag som i

huvudsak tog upp de tankegångar som nu finns i ungdomslagen. Men symtomatiskt var att socialdemokraterna i oppositionsställning satt fast i ett statistiskt tänkande i kontrast till det som Anna-Greta Leijon anser vara positivt, nämligen att tryggheten ligger i en förändring med möjlighet för dem som berörs av besluten att påverka dem.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 32 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Tiden räckte inte för Anna-Greta Leijon att kommentera mitt anförande, men jag vill ändå utnyttja replikrätten genom att än en gång beröra den stora frågan hur man skall få ned arbetslösheten. Anna-Greta Leijon tycker att det går för sakta. Men det kanske beror på att de förhoppningar som regeringen har inte kommer att uppfyllas. I motsats till regeringen tror vi inte att man kan avskaffa arbetslösheten genom att förlita sig på att kapitalet och exportindustrin skall vara något slags motorer i hela utvecklingen. Vi tror i stället att man aktivt måste skapa nya arbetstillfällen.

Jag sade i går att regeringen har en obegränsad tro på marknadskrafterna. Anna-Greta Leijon nämnde ett par gånger i sitt anförande i går att hon hoppas att företagen skall göra sina insatser. Hon utvecklade det vidare och menade att det egentligen är en förhoppning, en förväntan, att industrin tar chansen. Hon tillade att det är industrin som har bollen. Men vilka garantier har arbetsmarknadsministern för att industrin tar den här chansen, efter det att reallönerna har pressats ned så att vi har hamnat i botten vid en internationell jämförelse och efter det att vinsterna har stigit till rekordsiffror? Man kan väl tala om obegränsad tro när regeringen aktivt medverkar till att pressa ned levnadsstandarden för löntagarna och låter företagets vinster skjuta i höjden och sedan bara har en from förhoppning att företagen skall ta chansen.

Under de borgerliga åren påbörjades en gigantisk ekonomisk omfördelning i samhället. De som i valet 1982 röstade fram en ny majoritet i riksdagen förväntade sig att denna omfördelning skulle brytas. Men så har inte skett. Fördelningen och användningen av de ekonomiska resurserna i samhället måste vara den avgörande faktorn i kampen mot arbetslösheten. Det gäller både fördelningen mellan arbete och kapital och fördelningen mellan dem som har det bättre eller bra och dem som har det sämst ställt.

Anf. 33 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Får jag börja med att kommentera det som John Andersson sade i går. I slutet av sitt anförande talade han om att det finns många människor, inte minst i Norrlandslänen, som går från den ena utbildningen till den andra. Det kändes ganska meningslöst, menade John Andersson. Det borde vara så att man fick arbete i stället.

Jag kan delvis förstå det här resonemanget, men samtidigt lät det som John Andersson var mycket kritisk mot utbildning som sådan. Där tror jag att vi skall ha en i grunden mycket positiv inställning. Jag har den uppfattningen att vi inte kommer att behöva mindre utbildning i framtiden, utan tvärtom mera. Ett av de väsentligaste områden inom arbetsmarknadspolitikens ram som vi

måste utvidga i framtiden är just utbildningssatsningarna – utbildning av arbetslösa i kombination med beredskapsarbete på den kommunala sektorn. Denna form av utbildning har vi infört från den 1 januari som ett nytt instrument, men den har ännu inte börjat tillämpas i praktiken, bl. a. därför att avtal ännu inte träffats på den punkten.

Andra frågor i fråga om utbildning inom arbetsmarknadspolitikens ram som vi måste förändra gäller de redan anställda. Jag tror att det varken i nuläget eller i framtiden får vara så att man tycker att det är ett misslyckande om man under livets gång får genomgå fler än en utbildning. I stället tror jag att det kommer att bli vardagsmat för oss och någonting som vi kan glädjas åt.

Ibland förekommer den vanföreställningen att inom arbetsmarknadspolitikens ram väldigt många människor går från en utbildning till en annan, går från beredskapsarbete till utbildning.

I själva verket är det mindre än 10 % av dem som är föremål för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder som blir föremål för mer än en åtgärd. Det är då mycket ofta människor med olika former av handikapp som behöver en längre tid, innan de kan komma ut på arbetsmarknaden.

Sedan har vi naturligtvis inga garantier från näringslivet att det skall ställa upp med så och så många arbetstillfällen. Men vi försöker utforma politiken så, att vi kan skapa den situationen. Detta gör vi både genom att ta ifrån näringslivet en del av de vinster som företagen har fått till följd av devalveringen och se till att de vinsterna används i produktivt syfte – beslut om detta har redan fattats här i riksdagen – och genom att se till att stimulera näringslivet att anställa människor. Detta sker t. ex. genom rekryteringsbidraget, genom att göra det möjligt för näringslivet att komma ifrån de flaskhalsproblem som finns – bristen på yrkesutbildad arbetskraft och annat – som kan hindra en expansion och genom att ställa utbildningsresurser till förfogande.

Ibland är det litet sorgligt att konstatera att näringslivet är något senfärdigt att uppfatta dessa signaler och att näringslivet inte är riktigt på alerten när det gäller sin egen planering. Men det finns ändå väldigt många tecken som visar att vi är på rätt väg.

Till Elver Jonsson skulle jag vilja säga att när det gäller industrisysselsättningen kan vi jämföra utvecklingen under de senaste åren. Mellan 1981 och 1982 minskade antalet sysselsatta i industrin med 35 000 personer. Mellan 1982 och 1983 stannade minskningen vid 5 000 personer, och vi har goda skäl att nu se fram emot en ökning av antalet industrisysselsatta.

Det har varit en mycket kraftig minskning i industrisysselsättningen under en följd av år. Socialdemokraterna sade i oppositionsställning att en av de viktigaste förutsättningarna för oss var att bryta den tendensen för att kunna komma tillbaka till ett system med full sysselsättning. Detta är inte gjort i en handvändning, men utvecklingen visar ändå att vi är på väg i rätt riktning.

När det gäller lönebidrag, som Arne Fransson och de flesta andra talare i går också tog upp, vill jag för det första säga att det inte finns något allmänt tak för lönebidragsanställningar – jag tror John Andersson påstod motsatsen i går. När det gäller lönebidragsanställningar i det enskilda näringslivet ser vi

tvärtom fram emot en expansion. För det andra finns det ett tak för dessa bidrag på 90 % när det gäller de allmännyttiga organisationerna. Denna siffra gäller inte bara under ett år, utan normalt under hela anställningstiden. Däremot finns också för de allmännyttiga organisationerna självfallet möjligheten att anställa handikappade på de andra villkoren beträffande lönebidrag.

Nu vet väl alla i den här kammaren att vi på arbetsmarknadsdepartementet har en framställning från arbetsmarknadsstyrelsen på grundval av den utveckling som vi har haft under detta år. Denna framställning har vi fått, eftersom vi begärt den till följd av att riksdagen ålade oss att komma med en redovisning för detta område. Vi håller alltså på att behandla den i departementet, men vi är inte färdiga med den beredningen.

Jag har också tidigare sagt att jag till riksdagen kommer att lämna en redovisning av dessa frågor senare under vintern.

Elver Jonsson tog upp frågan om vad som händer med de arbetslösa. Jag håller med honom om att vi behöver ökade kunskaper. Glädjande nog har vi de senaste åren – bl. a. tack vare Rudolf Meidners intensiva arbete – fått i gång ökad arbetslöshetsforskning. Vi har också ett samarbete på nordisk basis i just dessa frågor.

Det finns danska undersökningar – Danmark har ju lång erfarenhet av hög arbetslöshet – som visar allvarliga tendenser. De visar att det är samma människor som riskerar att gå på gång på gång återvända till arbetslöshet och att de då hamnar i en mycket besvärlig situation, där de blir svagare varje gång de blir arbetslösa. Så småningom riskerar man naturligtvis en utslagning – kanske inte första gången som arbetslös, men när man kommer tillbaka.

Det finns å andra sidan ganska nya finska undersökningar som är mer uppmuntrande. De visar att många av de arbetslösa inte tycks drabbas av särskilt stora problem.

Vi vet för litet. Vi behöver forska mer, både här hemma och internationellt. Det är ett sådant arbete på gång. Jag tror att det under det här året kommer att ge oss mer kunskaper, som vi då får dra nytta av.

Arne Fransson talade om arbetslinjen framför kontantlinjen. Det är den gamla hederliga svenska principen. Vi hade länge den fördelningen att 10 % av de pengar som arbetsmarknadsdepartementet betalade ut till arbetsmarknadsåtgärder gick till passivt utbetalande av kontantstöd medan 90 % gick till aktiva åtgärder, utbildning och sysselsättningsskapande insatser. Under de senaste åren har siffran för kontantstödet ökat till 25 %. Det är inget nytt under den socialdemokratiska regeringstiden, utan det blev faktiskt så redan under den borgerliga regeringstiden.

Jag delar helt Arne Franssons uppfattning att det inte finns någon viktigare uppgift för oss än att finna aktiva åtgärder i stället för ett passivt utbetalande av dessa 25 % av de anslagna pengarna. Problemet är bara att vi måste hitta de praktiska åtgärderna.

Vi kan när det gäller 16–17-åringar säga att vi nu har en ganska bra situation. Vi har inte klarat av alla problem, men ändå en hel del av dem som vi för några år sedan tyckte var mycket svåra. Med ungdomslag,

rekryteringsstöd och andra åtgärder är vi, tror jag, på väg att lösa problemen också för 18-19-åringarna.

Självfallet måste både de som är med i regeringen och de som står utanför den, arbetsmarknadens parter och många andra, tillsammans jobba för att på samma sätt som när det gäller ungdomarna hitta de praktiska vägarna för att gå från passivt utbetalande av stöd till aktiva åtgärder. Vi är intensivt sysselsatta med att försöka finna de vägarna.

Det är, som Anders Högmark säger, självfallet ingen brist på arbete i samhället. Jag är inte överraskad av de redovisningar som vi nu får om ungdomslagen, tvärtom. Det är precis det som vi har argumenterat för. Men vi mötte i debatten i höstas – jag vill inte påstå från Anders Högmark, men från en hel del andra håll – argumentet att det inte går att ordna ungdomslag därför att det inte finns meningsfulla jobb. Utvecklingen har visat att det finns sådana. Jag tror att det är samma sak också på andra områden.

Vi har en bra arbetsmarknadspolitik i Sverige, men vi kan göra den ännu mycket bättre. Så länge som dessa 25 % betalas ut i kontantstöd har vi en enorm utmaning, som vi måste anta.

Anf. 34 ANDERS HÖGMARK (m) replik:

Herr talman! Låt mig anknyta till vad arbetsmarknadsministern sade sist i anförandet. Det är ingen överraskning att det finns arbete som väntar på att bli utfört. Det saknas inte arbetsuppgifter, sade arbetsmarknadsministern. Om man kopplar det konstaterandet till det faktum att det går ett stort antal människor arbetslösa borde slutsatsen vara att det är någonting som felas. Det är någonting i arbetsmarknadens funktionssätt som brister.

Jag ställde ett par frågor. Jag är medveten om att arbetsmarknadsministern inte kan svara på alla under den korta repliktiden, varför jag vill upprepa dem. Jag ställde frågan om arbetsmarknadsministern ansåg att det finns ett samband mellan lönenivån för ungdomar och ungdomarnas möjligheter att komma in på den reguljära arbetsmarknaden. Jag undrade också vilka praktiska och politiska slutsatser hon i så fall drar och vilka förslag till åtgärder som vi kan förvänta oss från arbetsmarknadsministerns sida.

Ett starkt fack kan vara nödvändigt och önskvärt, om de fackliga organisationerna sysslar med det som är facklig verksamhet. Jag skall gärna hålla med om att svensk fackföreningsrörelse under många år haft en mycket konstruktiv inställning till ny teknik och till rationaliseringar och förändringar i näringslivet. Jag är däremot inte lika övertygad om att det i samband med denna flexibilitet som vi efterlyser när det gäller arbetstid m. m. måste finnas centrala avtal, centrala lagregleringar som bas. Vissa lagregler krävs självfallet, men just de centrala avtalen har förhindrat individuellt anpassade lösningar, för de enskilda individerna, ute i företag. Uttalandet om individuellt anpassade lösningar som man hör från arbetsmarknadsministeriet innebär alltså att vi behöver ha mera centrala avtal och mera centrala lagregler, och det tror jag inte på.

När det gäller åtgärder på kort och lång sikt gör vi alltså besparingar. I ett läge där konjunkturen klart är på väg upp menar vi att det måste vara rimligt

att mera lita på näringslivet och tro att man där kan klara nyanställningarna.

Jag fick ett brev från en enskild företagare som uttryckte en viss förvåning över att han med sitt företag inte hade fått vara med och ställa platser till förfogande för ett ungdomslag. Han hade via politiker fått besked om att de nu var fritt fram för enskilda företag. Han hade också läst vad riksdagen fattat beslut om, men fått ett annat besked.

Jag tror avslutningsvis, Anna-Greta Leijon, att om man skall kunna hålla nere de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och samtidigt gå ut och vädja till näringslivet att gå ut och anställa folk, skall man först och främst respektera riksdagens beslut och inte sabotera för enskilda arbetsgivare som vill dra sitt strå till stacken för att nyanställa både ung och gammal. Det är att utmana ödet att göra på det sättet, och det bäddar för fortsatta kraftiga insatser inom arbetsmarknadspolitikens område, sådana som i en konjunkturuppgång tyvärr inte behövs i den omfattning som regeringen föreslår.

Anf. 35 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att arbetsmarknadsministern skall återkomma till riksdagen med förslag med anledning av arbetsmarknadsstyrelsens skrivelse angående lönebidragen för allmännyttiga organisationer. I denna skrivelse redovisas att 1 100 handikappade skulle kunna beredas plats i allmännyttiga organisationer om inte detta tak hade funnits.

Utan tvivel är alternativet för många av dessa människor att belasta Samhällsföretag. Och vi vet ju att både ur den enskildes och ur samhällets synpunkt är det betydligt mera kostsamt med en plats på Samhällsföretag än hos en allmännyttig organisation. Jag är också övertygad om att det i många fall kan leda till förtidspensionering, som självfallet är passiviserande för den enskilde och medför stora kostnader för samhället. Därför hoppas jag att arbetsmarknadsministern är positiv till att utöka antalet platser med lönebidrag i allmännyttiga organisationer. Min bestämda uppfattning är att detta tak inte bör finnas kvar i framtiden.

När det gäller industrisysselsättningen är det riktigt att det skedde en minskning under 1970-talet. Det var väl på det sättet, Anna-Greta Leijon, att vissa strukturförändringar var nödvändiga att vidta. Jag tänker på varvsindustrin, stålindustrin, skogsindustrin osv. I en del av fallen tror jag att det hade varit nödvändigt att göra dessa strukturförändringar redan under den tid som socialdemokraterna satt i regeringsställning, dvs. i början av 1970-talet. Men de fick vidtas under de år som vi satt i regeringsställning.

Allra sist, herr talman, är det naturligtvis viktigt att vi får en utvärdering när det gäller ungdomslagen. Riksdagen har också beställt en sådan av regeringen till hösten eller senast i samband med budgetpropositionen. Det är naturligtvis viktigt att vi får erfarenheter i det praktiska livet. Jag tror att det är nödvändigt att gå vidare upp i åldrarna, även till 20–21-åringarna, och att finna konstruktiva lösningar som innebär att även dessa grupper kan komma till ställningstaganden att de väljer arbetslinjen framför kontantlinjen. Det är enligt min bestämda uppfattning den riktiga vägen att gå.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 36 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag känner en viss oro över att arbetsmarknadsministern anlägger ett så kort perspektiv både på industrisysselsättning och på andra frågor. Det gäller att se såväl i backspegeln som framåt. Beträffande just industrisysselsättningen vill jag säga att vi inte får tappa bort det faktum att den nuvarande trenden har rått under en mycket lång tid och att det inte rör sig om år utan om decennier.

Jag känner också oro – det vill jag uppriktigt säga arbetsmarknadsministern – över sänkningen av den socialdemokratiska ambitionsnivån i fråga om t. ex. arbetslöshet och åtgärder inom byggnadssektorn. Det var ju områden som man under en socialdemokratisk regim kraftigt skulle satsa på. Nu är budskapet att man skall *hejda* nedgången.

Om målen råder det betydande enighet. Jag vill upprepa att så är fallet. När det gäller medlen behövs det ett förtroendefullt samarbete. Om man vill skapa ett sådant går det enligt min mening inte att göra sådana misstag som regeringen gjorde under förra året – jag tänker på genomdrivandet av löntagarfonderna och avhoppet från skatteuppgörelsen. Låt i stället sakfrågorna dominera i breda uppgörelser! Då kan uppgörelser komma till stånd, inte bara inom arbetsmarknadspolitiken utan även inom familjepolitiken, när det gäller att återupprätta målet för biståndspolitiken och att följa upp efterlevnaden av reglerna för ungdomslagen – för att nämna några exempel. Jag tror också att vi behöver sådana fördjupade diskussioner om okonventionella medel för att nå en god balans på arbetsmarknaden, och arbetsmarknadsministern antydde att hon var beredd att engagera sig i detta.

I gårdagskvällens debatt sade arbetsmarknadsministern bl. a. att den förda regeringspolitiken var ett gott utgångsläge inför framtiden. Jag vill framhålla för kammaren att jag inte delar den uppfattningen. Att i en högkonjunktur göra *så litet* som regeringen gör för att statens affärer skall förbättras är att rulla problemen framför sig. De svåra avgörandena väljer regeringen att skjuta framåt i tiden – förmodligen bortom valdagen 1985. Det innebär att situationen, när konjunkturen vänder nedåt igen, kommer att bli rent av ohållbar. Några krafttag tas det ju inte när det gäller sparandet, och faran med årets finansplan är att krismedvetandet minskar. Jag tror att om vi inte håller de offentliga utgifterna i schack avhänder vi oss möjligheterna att i ett kärvare läge komma till rätta med ekonomin. Att enbart med nya skattehöjningar försöka rätta till statens affärer är ingen realistisk väg.

Arbetsmarknadsministern gör förvisso många bra saker – låt mig säga det – och det finns en betydande värdegemenskap om arbetsmarknadspolitiken. Men regeringens ekonomiska politik eller, om man så vill, ideologiska låsning kommer att bli ett hinder för möjligheterna att skapa varaktiga och trygga jobb.

Anf. 37 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Nej, Anna-Greta Leijon, jag ser inte kritiskt på utbildning, och jag tror inte heller att någon människa lider skada av att ha kunskaper i flera yrken. I likhet med arbetsmarknadsministern skulle jag kunna tänka

mig att det i framtiden kan vara en stor fördel att människor har kunskaper i flera yrken. Det förhållandet att människor har utbildat sig i en mängd olika yrken men fortfarande saknar jobb var emellertid inte något som jag lade tyngdpunkten på i mitt anförande. Jag var inne på detta i anslutning till att jag framhöll att man måste ställa högre krav på arbetsmarknadsutbildningens organisation och inriktning, så att man kommer därhän att människor utbildar sig för ett arbete. I det sammanhanget vill jag säga att jag inte förstår att man kan tänka sig att i arbetsmarknadsutbildningen införa lärarlösa lektioner. Jag har svårt att se att det skulle vara ett led i en aktiv och framåtsyftande arbetsmarknadspolitik.

I mitt anförande under nattens övningar nämnde jag också att de handikappades situation var svår, att dessa människor drabbas särskilt hårt av arbetslösheten. Jag påtalade då bl. a. den begränsning av antalet lönebidragsanställda personer i allmännyttig verksamhet som regeringen föreslagit. Med anledning av det skulle jag vilja ställa en konkret fråga till Anna-Greta Leijon:

Vad anser arbetsmarknadsministern vara det mest angelägna, om man skulle välja mellan å ena sidan att – som nu har skett – ge höginkomsttagarna en mycket kraftig skattesänkning och å andra sidan att bereda de handikappade som står utan arbete en sysselsättning?

Man har ju räknat ut att spareffekterna av begränsningen i antalet lönebidragsanställda är marginell. Samhället sparar ca 9 000 kr. om året, om man tvingar den handikappade till sjukskrivning eller förtidspension i stället för att ge honom eller henne en anställning.

Min nästa fråga kan besvaras med ett klart ja eller nej: Tycker verkligen Anna-Greta Leijon att det är mer angeläget att hon och jag får en rejäl skattesänkning i år än att t. ex. de handikappade får en meningsfull sysselsättning?

Anf. 38 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Får jag inledningsvis säga några ord till Arne Fransson om industrisysselsättningen. Arne Fransson sade att det var nödvändiga strukturförändringar, förändringar som måste göras, under de borgerliga åren som bidrog till den nedgång i industrisysselsättningen som vi då hade. Ja, det är en av de förklaringar som finns – det finns också andra förklaringar till den utvecklingen. Men visst var det nödvändigt med strukturförändringar, och man kan kanske säga att en del borde ha kommit tidigare. Men det är ju så att man inte bara inom regeringen och riksdagen, vare sig det är en socialdemokratisk eller borgerlig regering, måste vara framsynt; det måste också det enskilda näringslivet vara.

Jag minns en gång under den förra socialdemokratiska regeringsperioden, då jag var med, och jag gjorde ett studiebesök på ett av våra större varv. Jag hade diskussioner med varvsledningen, som planerade en stor expansion. Man diskuterade om man skulle förlägga den i Portugal eller i Gävle. Det var bara ljusa framtidsdrömmar för det här varvet. Sex månader senare var konkursen ett faktum.

Det är nödvändigt för oss att finna former för hur vi skall kunna planera bättre för framtiden än vi gör i dag. Jag tror att bland det viktigaste vi måste göra är just att satsa på en utbildningsplanering. Jag kommer tillbaka till det, för jag upplever det som litet grand av ett problem att man från det enskilda näringslivet i dag inte riktigt uppfyller de krav som vi från riksdagens och regeringens sida har ställt när det gäller att vara framsynt och planera för att möta flaskhalsar i produktionen. Där ställde riksdagen faktiskt för snart ett år sedan nya möjligheter till förfogande. Jag hoppas att man skall vara mer framsynt när det gäller att utnyttja de möjligheter som finns än den nämnda varvsledningen var i 1970-talets början. Det kan vara ett sätt för oss att få en expansion på den vanliga öppna arbetsmarknaden, som så många talar om här.

Får jag sedan ta upp frågan om ungdomslagen. Det pågår en diskussion som jag inte riktigt förstår. Jag var tyvärr inte närvarande i kammaren i går på förmiddagen, då Thorbjörn Fälldin talade, men jag har läst vad han sade. Jag hade en debatt häromdagen med Gullan Lindblad, och nu tog Anders Högmark upp den här frågan.

Självfallet respekterar vi i regeringen riksdagens beslut. Det skulle aldrig falla mig in att ha några andra funderingar. Men vad är riksdagens beslut när det gäller ungdomslagen? Riksdagen kompromissade fram en vidgning av kretsen av berörda arbetsgivare. Ett motionsyrkande gällde de kommunala bolagen. Det fanns inte med i det ursprungliga förslaget från den socialdemokratiska regeringen. Det blev en ganska väsentlig utvidgning av verksamheten genom att de kommunala och landstingskommunala bolagen kom med. Jag tycker att det var mycket bra.

På s. 11 i arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:12 sägs följande:

”Som tidigare betonats ankommer det i sista hand på kommunerna att ansvara för att sysselsättning ges de unga genom ungdomslag. Genom den utvidgning av möjliga arbetsuppgifter som blir följden av vad som förordats ovan” – det gäller alltså de kommunala och landstingskommunala bolagen – ”underlättas kommunernas möjligheter att finna lämpliga arbetsuppgifter.

Utskottet anser att det kan finnas andra avgränsade arbetsuppgifter hos enskilda arbetsgivare som kan vara lämpliga för de ungdomar som ingår i ett ungdomslag. Det förutsätts då att dessa arbetsuppgifter inte skulle komma att utföras utan ungdomslagens medverkan och att andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder inte är lämpligare.”

Redan innan det här beslutet fattades hade riksdagen beslutat om det nya rekryteringsstödet. Till skillnad från ungdomslagen ger detta också möjlighet till permanent anställning, på heltid. Det var ju det som så många i debatten om ungdomslagen sade att man ville ha, och naturligtvis är det vad vi alla önskar. Självfallet måste ungdomslagen vara det instrument som vi tar till i sista hand, när vi inte har lyckats på annat sätt. När det gäller ungdomslagen kan, vilket klart framgår av riksdagens beslut, de offentliga arbetsgivarna i speciella situationer lägga ut arbete hos enskilda arbetsgivare. Men ingen arbetsgivare, vare sig kommunen – kommunala bussbolag etc. – eller någon enskild arbetsgivare, kan rekvirera ett visst antal ungdomar enbart från

ungdomslag. Det var inte meningen med beslutet.

Det råder inget tvivel om att informationen om riksdagens beslut i dess helhet går ut. Det här har dock inte fungerat i alla detaljer, men vi är ju bara i början av februari. Våldigt mycket återstår att göra innan vi kan säga att alla problem är lösta. När det gäller de privata arbetsgivarna finns det en del problem. Det berörde jag häromdagen i en debatt med Gullan Lindblad. Försäkringsfrågorna är nämligen ännu inte lösta. Om en kommun vill placera en ungdom från ett ungdomslag i jobb hos en enskild arbetsgivare, är det inte klart vem som skall stå för försäkringen. I händelse av olycksfall kan den situationen uppstå att en ungdom står utan möjlighet till ekonomisk ersättning. Det kan också vara så att en enskild privat arbetsgivare får betala väldigt mycket själv. Ingetdera är särskilt lyckligt. Därför pågår just nu förhandlingar mellan Kommunförbundet och Försäkringsbranschens Service AB. Häromdagen redovisade jag detta här i riksdagen, som jag tidigare nämnt.

I de papper som Kommunförbundet skickar ut ges en klar redovisning. Man säger att statsbidragsförordningen innebär att kommunerna får, på anvisning av länsarbetsnämnden, låta ungdomar i ungdomslag utföra arbete åt enskild arbetsgivare. Det gäller avgränsade arbetsuppgifter som annars inte skulle bli utförda inom ramen för någon annan arbetsmarknadspolitisk stödform, t. ex. rekryteringsstödet. I sådana fall är kommunen arbetsgivare, vilket framgår av riksdagens beslut, och kan, om så är befogat, betala ut bidraget – eller delar därav – för administrations- och handledarkostnader till den enskilde arbetsgivaren. Vidare sägs det att man ännu inte är färdig med utredningen av de försäkringsmässiga konsekvenserna. Man jobbar med den frågan. I ett cirkulär senare kommer man att ta upp dessa frågor och informera kommunerna.

Det är inte bara arbetsmarknadsstyrelsen och Kommunförbundet som informerar om detta. Parterna på arbetsmarknaden och framför allt de fackliga organisationerna har varit aktiva. Jag tycker det är glädjande att Metall och Verkstadsföreningen har gjort en gemensam rekommendation beträffande riksdagens beslut om rekryteringsstöd m. m. Där säger man:

”VF och Metall är ense om att åtgärder för att minska arbetslösheten är angelägna. Det finns också ett gemensamt intresse av att se till att verkstadsindustrin kan rekrytera den personal som behövs.

De åtgärder bl. a. särskilt rekryteringsstöd och enskilda beredskapsarbeten, som efter beslut av Riksdagen införs från årsskiftet, syftar till att verka i sådan riktning.”

Detta konstaterar VF och Metall tillsammans. Och sedan för man ett resonemang om detta. Man tar också upp ungdomslagen och gör det konstaterandet att det ännu är oklart i vilken utsträckning ungdomslag kan komma i fråga inom verkstadsindustrin.

Man tar sedan upp frågan om försäkringsskydd och ansvar för arbetsledning och säger: ”Mot bakgrund härav avser parterna att senare vid behov särskilt överlägga härom” – om de frågor beträffande ungdomslagen som jag nämnt.

Jag berättade i går att LO och ett par av LO:s förbund har ansett att frågan om ungdomslag är så viktig att de vill bidra med egen information. I 75 000 exemplar sprider man en broschyr om ungdomslagen. Det är alltså de fackliga organisationerna som gör detta. De drar ihop konferenser för att träffa mer än 500 fackliga förtroendemän för att diskutera ungdomslagen.

Av debatten skulle man kunna få intrycket att de fackliga organisationerna förtiger att det skulle vara möjligt att anställa ungdomar i ungdomslag också inom privata företag. Men så är det inte alls. I den här informationsbroschyren finns också den möjligheten nämnd, och den diskuteras självfallet även på de konferenser som man har.

Jag tycker alltså att den debatt som har förts är litet konstig. Jag förstår den inte. Självfallet skall vi respektera ingångna överenskommelser. Självfallet skall vi respektera riksdagens beslut.

Anf. 39 JAN HYTTRING (c):

Herr talman! Vårt land har kunnat redovisa internationellt sett låga arbetslöshetstal. Trots insatser för att minska antalet arbetslösa kan jag konstatera att arbetslösheten i Värmland har ökat betydligt. Aldrig tidigare har så många saknat fast arbete. Värst drabbade är länets ungdomar. I tillgänglig statistik kan jag utläsa att 7 000–7 500 ungdomar i åldern 18–24 år saknar fast arbete. Varje årskull ungdomar uppgår till ca 4 000 i Värmland. Jag tvingas därför konstatera att två åldersklasser saknar arbete. Antalet ungdomar i åldern 18–19 år som behöver sysselsättning i s. k. ungdomslag är ca 2 500. Om vi nu lyckas skaffa fram alla dessa platser i vårt län, så kommer 20-årsdagen även för de här ungdomarna.

Vad har då länets näringsliv att erbjuda? Industrier baserade på våra råvarutillgångar har stora omställningsproblem. De omställningar av produktionen som pågått inom stålbranschen i flera år har hela tiden inneburit ett minskat antal anställda på bruksorterna. Omställningsproblem för bruksorter är inte unikt för Värmland. Situationen är i stort sett lika för Bergslagslän. Värmland har emellertid fler bruksorter än andra län. Utmärkande för bruksorterna är den ensidiga inriktningen på stora företag som exempelvis halverat antalet anställda.

De företag som inte minskar antalet anställda kommer inte heller att anställa fler vid en eventuellt ökad efterfrågan på industriprodukter. En ökad mekanisering och rationalisering kommer att bli resultatet av en konjunkturuppgång. Enda möjligheten att öka sysselsättningen på bruksorterna är att få en nyetablering av småföretag inom vitt skilda branscher. För Värmlands del blir därför regeringens förslag till minskade anslag för lokaliseringsbidrag ett allvarligt hinder för bruksorternas möjligheter att överleva. Centern föreslår i en motion att det regionalpolitiska stödet bör räknas upp i enlighet med statens industriverks förslag.

Inom kort kommer industridepartementet att uppvakts av värmlänningar. Värmland måste få ett ökat stöd redan under innevarande budgetår. Det finns alltså behov av att redan nu avisera ett ökat anslagsbehov för

kommande år.

För bruksorternas skull är det nödvändigt att centerns motion vinner riksdagens gehör.

Regeringens ambitionsnivå avspeglas in anslaget för regionala utvecklingsinsatser. Ett oförändrat anslag kommer att medföra minskade möjligheter för de utsatta länen att göra insatser i andra, mindre orter och i glesbygd. Länsstyrelserna har också markerat detta genom att begära ökade anslag.

Enligt centerns mening är det nödvändigt att öka anslaget för regionala utvecklingsinsatser, och vi föreslår därför i en motion att anslaget ökas med 150 milj. kr.

För ett ökat och decentraliserat näringsliv är goda kommunikationer av utomordentlig betydelse. För Värmlands del gäller det att kunna behålla och delvis bygga ut järnvägstrafiken. När det gäller fyra järnvägssträckor ifrågasätts nu ett bibehållande av persontrafiken, eftersom det anses att det är för få resande. Lägg persontrafiken ner på dessa sträckor innebär det försämrade kommunikationer samtidigt som risken för att på sikt nedlagd godstrafik är uppenbar. För att garantera goda möjligheter till transporter inom länet måste järnvägslinjerna Kil-Torsby, Mellerud-Årjäng-Arvika, Kristinehamn-Lesjöfors och Kil-Deje-Daglösen föras till SJ:s riksnät.

I ett glesbygdslän som Värmland utgör vägnätet, såväl allmänna som enskilda vägar, den mest förgrenade möjligheten till kommunikation. Speciellt vägnätet i väst-östlig riktning har stor betydelse för bruksorternas möjlighet att utveckla näringslivet. Vägförbindelsen Mossfallet-Rämen är av högsta prioritet. Ett återställande av statens stöd till de enskilda vägarna är en nödvändighet för länet.

Genom stöd från arbetsmarknadsdepartementet och dataeffektutredningens satsas det nu på elektronik- och dataområdet i Värmland. Många människor engagerar sig med stort intresse för att få en utveckling av näringslivet mot en ny bransch som data- och elektronik utgör. Ett fortsatt stöd för denna utveckling genom särskilda utbildningsinsatser är en nödvändighet. Detta kan ske genom en förstärkning av den systemvetenskapliga linjen och inrättande av en tvåårig lokal utbildningslinje för industriell datateknik vid högskolan i Karlstad. Även gymnaseiskolan bör få utökade resurser för datautbildning. God tillgång på utbildad personal är en förutsättning för ökade företagsetableringar.

Rekreatjonsberedningen har i sitt betänkande Områden för turism och rekreation ägnat sig mycket åt frågan om en utveckling av boendeanläggningar och förlängda turistsäsonger. Turismen i Värmland sysselsätter många människor men med en sådan inriktning som rekreatjonsberedningen föreslår, och det är min övertygelse att fler skulle kunna få arbete. Det är angeläget att fler privata fritidshus kan användas för uthyrningsverksamhet. Två stora hinder föreligger dock. Många fritidshus har en för låg standard, och med reguljära lån blir det för dyrt med en upprustning. Gränsen för skattefri hyresinkomst ligger för lågt. Jag anser därför att den skattefria inkomstgränsen bör höjas till minst 8 000 kr. per år. Lån med låg ränta och lång amorteringstid bör införas för upprustning av fritidshus som står till

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

förfogande för uthyrningsverksamhet. Genom att på försök införa sådana lån i Värmland skulle man vinna värdefulla erfarenheter. Även åtgärder för att förlänga turistsäsongerna skulle kunna prövas i Värmland.

Anf. 40 MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Det har gjorts många inlägg från den här talarstolen om ungdomsarbetslösheten. Det kan säkert pratas för mycket om den frågan, men det kan aldrig göras för mycket. Att ungdomsarbetslösheten är vårt kanske största politiska problem förefaller i dag allt fler vara överens om, inte bara här i riksdagen utan också ute i samhället. Det är inte längre speciellt vanligt att höra tal om lata eller kräsna ungdomar eller "annat var det på min tid". Nu är det i stället alltmer den äldre generationen som sätter lösandet av ungdomsarbetslösheten allt högre upp på den politiska åtgärdslistan.

Ungdomsarbetslösheten handlar också om något mycket stort och allvarligt – nämligen om tilltron till framtiden och till politiken som medel att förändra verkligheten. Tidigare generationer har sett att deras verklighet blev bättre än den förra generationens, att deras politiska krav och engagemang ledde till en stadig förbättring, att ungdomen fick en allt större betydelse och förståelse i samhället. Men hur är det med dagens generation? Om de ungdomarna jämför sig med generationen före dem – vad blir då resultatet? Givetvis att den materiella och sociala standarden har ökat – men det finns något mer som är mycket centralt, kanske speciellt för den unga generationen. Detta som kallas att känna sig behövd, att ha en plats i samhället. Detta att ungdomen och ungdomstiden i sig är något viktigt och värdefullt – inte bara för en själv utan också för samhället runt omkring en. Att inte ens ungdomsår bara är några transport- och tillväxtår, då man är olönsam, i vägen, ett politiskt problem, oerfaren – ett strukturproblem i arbetsmarknadspolitik och ett olönsamt element i företagets ögon. Sådant kan utan tvivel sätta djupa spår i ens liv.

Och tilltron till politiken hänger mycket starkt ihop med om det finns ett samband mellan ord och handling – om politiken också berör mig nu eller bara är ord om en avlägsen framtid. Här är arbetsmarknadspolitik mycket central – inte bara de tankar och visioner som ett politiskt parti har om den fulla sysselsättningen utan också vad som händer här och nu med de tusentals arbetslösa som vi har.

Jag tvekar inte att prioritera ungdomen i detta anförande – just på grund av tron på framtiden och på politiken, som vi alla här har ett ansvar för och ett intresse av att den nu uppväxande generationen tror på. På det hänger hela vårt politiska system och därmed också vår unika demokrati.

Ungdomsåren får på inga villkor bli ett väntande på att bli vuxen och lönsam. Ungdomen är en alldeles för viktig del av vårt liv för att betraktas på det sättet.

Ungdomsarbetslösheten som stort och akut problem är en relativt ny företeelse. Bl. a. har det hänt saker i näringslivet som har gjort att många traditionella ungdomsjobb har försvunnit, den nya tekniken och rationaliseringar inom industrin ställer allt högre krav på de anställda, krav

som ungdomen har fått allt svårare att uppfylla. Uppbromsningen av utbyggnadstakten inom den offentliga sektorn har betytt en del och givetvis vår borgerliga regering – under sex år – och dess ekonomiska politik, som vi i dag ser konkreta resultat av.

Men trots det enorma budgetunderskottet, som dock nu i och för sig tenderar att minska, har den socialdemokratiska regeringen satsat mycket hårt och målmedvetet på att få i gång produktion och nyinvesteringar, så att vi kan få ett ekonomiskt utrymme för att skapa fler jobb. Inte minst devalveringen har där betytt mycket. En förbättrad ekonomi är en förutsättning för att lösa ungdomsarbetslösheten på sikt – därför är också kampen för att få ordning på ekonomin i högsta grad en ungdomsfråga.

Vid sidan av budgetarbetet är också de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna av central vikt för de arbetslösa ungdomarna. Ofta handlar det om att få in en fot på arbetsmarknaden, få litet erfarenhet, bryta passiviteten och den sneda dygnsrytm som det innebär att gå arbetslös. Det handlar också om att komplettera sin utbildning, så att man mer motsvarar näringslivets behov.

Arbetsmarknadspolitiska åtgärder är alltså inte enbart en nödlösning – utan ofta ett nödvändigt komplement. Därför är det faktiskt med stolthet som jag kan konstatera att vår socialdemokratiska regering har satsat så mycket som den gjort på detta område och också att den letar nya lösningar och försöker förenkla i det stora utbud av olika stödformer som i dag finns. För dagens arbetslösa ungdom är det centralt att se att det inte bara finns ord utan också handlingskraft. Dessutom är det ett friskhetstecken att regeringen genom sin barn- och ungdomsdelegation direkt har kunnat stödja en del av alla de projekt som arbetslösa ungdomar har arbetat fram. Att i tider som dessa uppmuntra ungdomarna att engagera sig själva är bra – om samhället samtidigt gör sitt för lösa sysselsättningsproblemen. Likaså är det positivt att många kommuner har letat och många gånger funnit egna och nya lösningar. Jag efterlyser mer utrymme och resurser för kommunerna att skapa egna och lokala lösningar på delar av t.ex. problemet med ungdomsarbetslösheten. De s. k. frizonerna är kanske början till detta.

Men trots alla de resurser och ansträngningar som på olika håll lagts ned för att bekämpa arbetslösheten är den fortfarande oacceptabelt hög. Hur den skulle ha sett ut med en borgerlig regering vågar jag knappt tänka på.

Men det är oroande att det är så svårt att få genomgripande resultat ute på arbetsmarknaden – trots alla resurser. Och detta är vad de tusentals ungdomarna i arbetslösheten upplever. De skulle vara oändligt många fler utan regeringens insatser, men de är ändå alldeles för många.

Jag vill också helt kort nämna situationen här i vår storstadsregion, Stockholms län. Det är en ungdomsrik region, och även om vi har en procentuellt låg arbetslöshet är antalet arbetslösa ungdomar mycket högt. Allvarlig är också den stora andelen sociala problem vi har i regionen. Gapet blir allt större mellan efterfrågan på kvalificerad arbetskraft och utbudet av arbetslösa. Storstaden har förvisso många fördelar – och den är *vår* hembygd – men den innehåller också stora faror för arbetslösa ungdomar, speciellt om

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

deras tro på framtiden och på politiken är minskande.

Herr talman! Arbetslösheten bland ungdomar är fortfarande oacceptabelt hög, men det är ändå med ganska stor tillförsikt jag ser på regeringens arbete och näringslivets möjligheter att komma närmare en lösning. Jag hoppas däremot på flera okonventionella lösningar och större möjligheter att våga in de samhällsekonomiska kostnaderna av att ha friska, arbetsugna ungdomar i arbetslöshet. Dessutom vill jag uttrycka en bestämd förväntan om att Olof Palmes förhoppning från i går förmiddag blir verklighet, nämligen att vi nu, detta magiska år 1984, skall se arbetslöshetskurvorna vända nedåt. Det är nu, just i år, vi behöver framtidstro.

Anf. 41 PER UNCKEL (m):

Herr talman! I ett uttalande för några månader sedan ansåg statsrådet Bengt Göransson att den nya högergenerationen, som han uttryckte det, behövde kulturell uppfostran. Det var ett riktigt pretentiöst uttalande. Utan att tveka sätter sig kulturministern själv som domare över tycke och smak, över de åsikter som bryter sig i debatten om kulturlivets villkor. Uttalandet i sig är en slående illustration till det samhällsklimat gentemot vilket många, förvisso inte bara inom det som Göransson kallar den nya högergenerationen, i dag vänder sin kritik.

Det är nämligen, herr talman, ovedersägligen så att kulturdebatt och kulturskapande i vidaste mening i dagens Sverige sker inom osynliga men väl märkbara ramar som man inte ostraffat bryter sig igenom. De som ändå vågar riskerar att ådra sig det samlade kulturetablissemangets bannbulla. Att bryta konformismen blir till illojalitet mot land, folk och kulturskaparkamrater. Debatten de senaste månaderna om Sverigebildn – och om de författare som vågat ha en annan mening än den anbefallda – är ett slående och dystert tecken på hur de osynliga gränserna snörps ihop.

Utän tillräckligt utrymme för fritt och utmanande tänkande kan kulturen aldrig leva. Är gränserna för det "tillåtna" för snäva hjälper det inte att statsrådet Göransson i kampen mot finansdepartementet tydligen varit mera lyckosam – om nu sådant skall mätas i budgettermer – än kolleger på andra områden. Att klimatet inte diskuteras, men väl i all oändlighet statsanslagens storlek, är knappast ägnat att förstärka den intellektuella basen för kulturutövandet.

Kulturdebatten, herr talman, borde först och främst vara en debatt om friheten, om möjligheten att vara obekvä, om förutsättningarna för att utan offentliga pekpinor vårda och utveckla vårt lands kulturskatt. Bara ett kulturskapande på frihetlig grund kan bidra till formandet av ett vidsynt Sverige, där maktavare bevakas och gränserna för tanken ständigt vidgas. Fylls debatten med tabun, blir kulturskapandet endast ännu ett redskap för den förhärskande makten att legitimeras sina värderingar.

Ett frihetligt samhällsklimat gagnar dessutom kvaliteten. Kulturskapande är ingen födkrok vilken som helst utan uppfordrande och krävande. Resultatet måste på det ena eller andra sättet vinna uppskattning hos flera än kolleger, vänner och stödorgan. Bara i ett fritt kulturklimat, där offentligt

stöd inte utgör själva förutsättningen för kulturell verksamhet utan där till sist mötet med en kunnig publik avgör med- och motgång, kan kvalitetskravet upprätthållas.

Det är möjligt att statsrådet Göransson tycker att en kultursyn av detta innehåll är så obildad att den inte lämpligen bör framföras. Vore det inte så att den är av central betydelse för hela vårt samhälle, hade det väl varit något som jag och andra som tycker likadant hade fått lära oss att leva med. Men nu är den varken mer eller mindre en integrerad del av varje samhälle som vill göra anspråk på att kalla sig fritt. Därför kan debatten inte undvikas. I en enkel fråga har jag bett statsrådet Göransson att förklara vad han egentligen menar.

I förlängningen av en frihetlig grundsyn ligger uppbärligen en jämfört med socialdemokraterna annan syn på hur kulturintresse och kulturengagemang bäst stimuleras. Ett brett och aktivt deltagande i kulturlivet uppnås inte först och främst genom subventionerade böcker och teaterföreställningar. Sådant leder erfarenhetsmässigt bara till att vi som i alla fall tar del i kulturverksamhet kan göra det billigare än eljest. De som står utanför står utanför också med lägre biljett- och bokpriser.

Nyckeln, herr talman, till kulturengagemang är kunskap. Endast med kunskap kan man efterfråga det svåra. Och endast om man förstår kan man finna utbyte i att ta del. Engagemanget blir självklart och spontant, inte någon form av påbjudet socialt tvång.

I årets budgetproposition argumenterar regeringen värtaligt för en satsning på svenska i skolan. Det är en välkommen omsvängning i attityd som blott tagit alltför lång tid. När den väl sker, ackompanjeras den dessutom av alltför få insatser för att den kunskapsnivå skall kunna uppnås som ett vitalt kulturliv kräver. Det är inte tillräckligt att ge ytterligare några elever i gymnasieskolan chansen att få undervisning i svenska, när ämnet redan i grundskolan kämpar emot övermäktiga odds. Brist på insatser inom detta område blir i realiteten att ge onödigt utrymme för ytlighet och förflackning.

Svenskämnet i grundskolan består i dag av drygt 50 olika moment, av vilka grammatik är ett. Genom att allehanda i och för sig angelägna uppgifter kommit att pressas in i svenskan har möjligheten att till eleverna förmedla det som är oundgängligen nödvändigt och grundläggande försvagats. Att i verkligheten – inte bara i retoriken – göra något åt svenskan i skolan är det bästa sättet att öka unga människors efterfrågan på god kultur.

Herr talman! Svenskans ställning är på sitt sätt typisk för vad som hänt i skolan de senaste årtiondena. Vi moderater kräver därför åtgärder inte bara i fråga om svenskan utan också när det gäller skolans innehåll i övrigt – allt för att förstärka skolans målkoncentration. Skolan måste ge ett absolut försteg för sådant stoff som är centralt och som eleverna normalt inte kan inhämta någon annanstans. Lärarna måste återfå sitt avgörande ansvar för hur lektionstiden utnyttjas. "Störningarna" utifrån måste reduceras. Tiden skall tas bättre till vara för skolans huvuduppgift – kunskapsinläring.

I strävan att skapa utrymme i skolan för det verkligt viktiga kommer man säkert att finna att somligt som vi i dag förväntar oss att skolan skall klara

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

måste lösas på annat sätt. Kanske innebär rimliga arbetsvillkor för skolan att föräldrarna måste ta på sig en större del av ansvaret för barnens fostran än många i dag gör. Det är en uppoffring vi föräldrar i så fall är skyldiga våra unga att ta på oss. Uppoffring förresten, det är ett privilegium att få ta del i den unga generationens fostran.

En koncentration av skolans arbete och uppgifter måste förenas med en målmedveten stimulans av elevernas anlag och intresse för att lära. På samma sätt som i flertalet andra utvecklade länder bör svenska barn börja skolan vid sex års ålder, men med en självklar rätt att börja senare om mognadsprocessen motiverar detta. Det är att förslösa unga människors studieentusiasm att förlänga *barnomsorgen* in i åldrar då inläring för barnet känns stimulerande och intresseväckande. En tidigare skolstart är en reform för stärkta kunskaper.

Herr talman! Alla människor är olika men har samma värde. Varje elev har med denna utgångspunkt rätt att få hjälp att utveckla det som för just honom eller henne är speciellt och som kan ge grund för ett gott liv. Alla människor har någonting som kan och skall utvecklas. Det finns egentligen inga obegåvade elever.

Varje ambition att bygga skolan på någon annan grundsyn än denna är hänsynslös gentemot den enskilde och kommer dessutom att misslyckas. Att inte ge eleverna rätten att utveckla det personliga leder till revolt, öppen eller tyst. I denna process skadas alla, men mest de som från början haft det sämsta utgångsläget.

Den direkta och indirekta utslagningen från grundskolans högstadium är ett omedelbart resultat av den otillräckliga känslighet skolan visar gentemot det individuellt unika. Framväxande personligheter ges inte en personlig utbildning. Elever som vill utveckla egna anlag möts med skolans ambition att lära alla elever samma saker.

Det är självklart sant att skolan har en central uppgift i att till alla elever förmedla en gemensam grund som gör dem rustade att ta del i samhällslivet och som kan utgöra basen för senare skiften i intresse- och yrkesinriktning. Men det är också sant att den elev som inte känner att hans eller hennes anlag tas till vara lätt tappar både tålamod och självförtroende. Eller för att uttrycka samma sak på ett annat sätt: Att i högstadiet känna att man inte lyckas därför att ens begåvningsinriktning är annorlunda än den högstadiet planerats för blir i en ung människas föreställningsvärld snubblande lätt detsamma som att tro att man ingenting är värd.

Dagens skola har kommit att bli sina egna mest uttalade ambitioners fiende. Utslagning i vidaste bemärkelse drabbar alla som ligger vid sidan av mittlinjen. Värst drabbas – som jag redan antytt – de som inte hemma eller på annat sätt kan kompensera vad skolan brister.

Vi moderater har mot den här bakgrunden förslagit att idén om det sammanhållna högstadiet skall överges. Eleverna måste också under högstadietiden få chansen att utveckla sina personliga anlag och intressen. Att vänta till gymnasieskolan är för flertalet elever att vänta för länge.

Föga överraskande har våra förslag i denna del mötts av en störtskur av

kritik från alla som av ett eller annat skäl känt sig som faddrar för den nuvarande grundskolan. Sådant får man stå ut med. Vad som däremot är svårare att fördrå är beskyllningarna för att ett mera hänsynsfullt högstadium skulle leda till – eller t. o. m. vara avsett för – en segregering av eleverna. Moderaterna vill stoppa dem som inte är studiebegåvade, har det hetat.

En sådan attityd vittnar antingen om dumhet eller om politiska blockeringar som den uppväxande generationen inte har några skäl att tolerera. Invaggar man sig i föreställningen att den svenska skolan i allt är bra och att alla får sin beskärda del av kunskaper, sviker man de elever som i dag inte får den utbildning deras resurser motiverar.

De som faktiskt tror att en sammanhållen skola gynnar elever från mindre studiemotiverade miljöer borde ett ögonblick fundera över varför vi trots alla ansträngningar att åstadkomma en jämnare social rekrytering till högre studier fått erfara att obalansen snarast förstärkts. Fakta i målet är ju att segregationen getts och ges kraft och näring av det faktum att många elever inte fått chansen att tidigt känna att vingarna bär. Man har fallit vid sidan av det som är det allmänt accepterade. Man har misslyckats därför att man inte varit som skolan trott.

Vi moderater föreslår en ökad valfrihet på grundskolans högstadium. I vår partimotion anger vi en fjärdedel av undervisningstiden, mindre i början av högstadiet och mera i slutet, som en riktpunkt för tillvalen. För de elever som efter nian upptäcker att de valt fel i något avseende skall möjlighet finnas att inom skolans ram komplettera kunskapsbristerna.

Vi grundar för vår del förslaget om ett nytt högstadium på en annan syn på skolans uppgift än den hittills gängse. Vi sätter personlighetsskolan före likhetsskolan, hänsynen till den enskildes krav och behov före diffusa jämlikhetstester, vilkas giltighet vi vet faller till marken vid konfrontationen med verkligheten.

Samma anda av hänsyn till den enskildes krav ligger också till grund för den nya gymnasieskola som vi genom en omfattande lärlingsutbildning vill skapa. Utbildning i företagen blir både bättre och billigare än åtskillig yrkesutbildning som i dag bedrivs inom den konventionella gymnasieskolans ram.

Socialdemokraterna visade förra året ett visst intresse för lärlingsutbildning som idé. Många av oss trodde – eller hoppades i alla fall – att vittnesmålen om den hittills bedrivna försöksverksamhetens framgångar skulle leda socialdemokraterna till att inse att lärlingsverksamhet faktiskt inte är någonting som behöver reserveras för udda yrken som normalt inte kan ges en plats i gymnasieskolans utbildningsutbud. I arbetsmarknadsutskottet skrev man i höstas t. o. m. från socialdemokraternas sida under på att lärlingsutbildningen skulle förstärkas.

Av detta blev nu intet annat än löftesbrott och svikna förhoppningar. Enligt regeringens uppfattning skall lärlingsutbildningen nu tvärtemot tidigare utfästelser i stället minska i omfattning. Uttryckligen sägs det ifrån att lärlingsverksamhet inte skall få ersätta någon utbildning som i dag ges i gymnasieskolan. Lärlingsutbildningen omfattas – liksom svenskämnet och

för den delen också kunskapsmålet – av regeringens retoriska uppskattning men ges inget utrymme för reell expansion.

Socialdemokratin sitter fast i en skolpolitik som sedan länge underkänts av verkligheten. Trots att man vet att ungdomar med lärlingsutbildning får jobb lättare än andra, trots att man säkert inser att det blir billigare och bättre att utnyttja utrustning i företagen i stället för att inköpa den till skolan för pengar man inte har och trots att man måste ha övertygats om att ingen som vill ha lärlingsutbildning för den skull vill eftersätta elevernas teoretiska vidareutbildning vågar man inte förändra.

Lärlingsutbildning i företagen har en gång i tiden avvecklats av socialdemokraterna. Är det på prestigens altare som unga människors möjlighet till ett hyggligt jobb nu skall offras?

Och så till sist. I går försökte en grupp högstadiel elever komma till tals med skol- eller utbildningsministern för att berätta hur arbetsvillkoren i nian fördärvats genom påfundet att grunda gymnasieintagningen på höstterminsbetyget i årskurs 9. Som så ofta annars när verkligheten försökt göra sig gällande gentemot socialdemokratiska skolpolitiker möttes kritiken emellertid av dövöron. I går fick eleverna inte ens tala med något av statsråden. Av en tjänsteman på departementet fick man rådet att vänta några år.

Nu är utbildningsministern ändå gripbar, om inte för eleverna personligen så ändock för offentlig debatt. Mitt råd till henne är: Låt inte fler elevkullar vänta! Lagg prestigen på hyllan! Säg till den socialdemokratiska riksdagsgruppen att rösta ja till vårt förslag om att avskaffa höstterminsintagningen!

Anf. 42 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! När riksdagen strax före jul behandlade regeringens proposition om sysselsättningsskapande åtgärder, avlog riksdagens majoritet ett centerkrav om en kraftig utökning av gymnasieskolans dimensionering. Vårt förslag var grundat på ett faktiskt behov, sådant som det kommit till uttryck i kommunernas förslag till resp. länskolnämnder och i skolöverstyrelsens anslagsframställan för budgetåret 1984/85. Alla som vid den tidpunkten sysslade med planering av gymnasieskolans utbildningsutbud för det kommande läsåret visste att kommunernas ambitioner att nu erbjuda utbildning i stället för arbetslöshet översteg de ramar som den statliga skoladministrationen, till följd av riksdagens tidigare beslut, kunde ställa till förfogande.

Det borde då ha varit naturligt, även för riksdagens majoritet, att göra allvar av sina tidigare uttalade målsättningar – att erbjuda gymnasieutbildning till alla som så önskade. Det borde dessutom ha varit naturligt att ge de kommuner som planerade för en större utbildningsvolym ett klart besked på ett tidigt stadium. Men den beredskapen fanns inte. I stället hävdade utskottsmajoritetens talesman, Lars Svensson, att det "ingår i regeringens uppgifter att pröva myndigheternas äskanden och därefter förelägga riksdagen sina förslag. Det är en egendomlig behandlingsordning att bryta ut

en del av ett äskande från en myndighet och besluta om detta separat. Riksdagen får ju möjlighet att besluta om ramarna för 1984/85, 1985/86 och 1986/87 efter årsskiftet i samband med budgetpropositionen. Jag kan därför inte se någon anledning för oss att nu börja tillämpa något annat system när det gäller att behandla de äskanden som föreligger.”

Mot den här bakgrunden ter det sig tämligen anmärkningsvärt när utbildningsministern i budgetpropositionen låter anmäla att hon redan i november 1983 låtit offentliggöra sitt förslag till riktlinjer för dimensioneringen av gymnasieskolan läsåret 1984/85. I ena ögonblicket skulle riksdagen av formella skäl vara förhindrad att utvidga de ramar man tidigare fattat beslut om – i nästa ögonblick ger utbildningsministern av planeringsskäl besked i samma fråga genom ett pressmeddelande!

Bortsett från tillvägagångssättet skulle man då kunna tycka att vi ändå uppnått ett visst resultat. Kommunerna och länskolnämnderna har ju ändå fått ett besked. Ja, men vilket besked! I utbildningsministerns utspel och i budgetpropositionen höjs ambitionsnivån uttryckt i procent av antalet 16-åringar från 108,7 till 110,0 % – och detta samtidigt som antalet 16-åringar minskar och andelen äldresökande till gymnasieskolan, som en naturlig följd av ansträngningarna inom uppföljningsansvaret, har ökat. Den nu föreslagna dimensioneringen är helt otillräcklig. Det har regeringen tydligen insett, men man tar inte konsekvenserna av den insikten och ökar dimensioneringen så som centern har föreslagit, utan man väljer att i stället stänga ute de sökande som är äldre än 17 år.

Hur går det då med det vackra talet om att syftet med ungdomsuppföljningen är att ge alla en avslutad utbildning? Hur går det då för alla 18-åringar som trott att de skulle kunna komma tillbaka till gymnasieskolan som äldresökande? Hur går det med de linjer, exempelvis vård-, jord- och skoglinjerna där av tradition en mycket stor andel av de sökande – och intagna – är 18 år och äldre? Frågetecknen är många, och regeringen ger inga svar, i varje fall inte i budgetpropositionen.

På samma sätt är det med de högre specialkurserna. Här har riksdagen tidigare gett utrymme för ett utökat regionalt planeringsansvar. I fem län pågår försöksverksamhet med mycket gott resultat, där länskolnämnderna fastställer tim- och kursplaner. Ambitionsnivån är hög, men det saknas årselevplatser för att få i gång ens tillnärmelsevis de utbildningar som planeras. Detta är ett påtalat faktum, men utbildningsministern nöjer sig med att i budgetpropositionen förutsätta att skolöverstyrelsen ”i görligaste mån ger respektive län det tillskott av platser som behövs”. Vad betyder ”i görligaste mån”? Är det utbildningsministerns i budgetpropositionen uttalade förhoppning om ”en ökad stabilitet i gymnasieplaneringen” som tar sig sådana uttryck?

Från centrens sida har vi i stället redovisat ett alternativ med en kraftig utökning av såväl den stora ramen som antalet platser till högre specialkurser. På det sättet ger vi utrymme både för de ungdomar som söker direkt ifrån grundskolan och för dem som kommer tillbaka som äldresökande. Vi menar nämligen allvar när vi säger att alla skall ha rätt till

en avslutad utbildning. Och då går det inte att genom förändringar i antagningssystemet stänga ute vissa grupper. Den markering som regeringen nu vill göra, att gymnasieskolan enbart är en ungdomsskola, omöjliggör dessutom de strävanden som finns runt om i landet mot en högre grad av samverkan mellan gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning.

Vårt utbyggnadsalternativ tar i första hand sikte på de yrkesinriktade utbildningsvägarna, där vi menar att merparten av utbyggnaden bör ske i olika former av företagsförlagd utbildning. Det finns många goda skäl till detta. För det första innebär det mindre anspråk på kommunernas ekonomiska resurser, då man slipper dyrbara investeringar i lokaler och utrustning. För det andra är det omöjligt för kommunerna att förnya sin utrustning i takt med den allt snabbare tekniska utvecklingen. Detta kan och måste däremot företagen göra, och då är det naturligt för skolan att söka samarbete där den högutvecklade teknologin står att finna. För det tredje finns också den tekniska kompetensen och kunnandet i hög grad i samma företag. För det fjärde vinner utbildningen i kvalitet på att bedrivas i en autentisk arbetsmiljö med de regler, tider och krav i övrigt som där gäller. För det femte brukar en utbildning i ett företag ofta leda till en vidareanställning eller i varje fall underlätta inträdet på den reguljära arbetsmarknaden. För det sjätte är det lättare att decentralisera företagsförlagd utbildning närmare elevernas hemorter, och man kan också på ett bättre sätt anpassa utbildningsutbudet till den lokala och regionala arbetsmarknadens behov.

På det här sättet kan man fortsätta att räkna upp fördelar för en större andel företagsförlagd utbildning. Däremot är det svårare att hitta skäl som talar emot.

Vårt förslag innebär först och främst en satsning på lärlingsutbildning. Där har vi nått den framgången att majoriteten, till skillnad från i debatten den 9 december, nu är beredd att acceptera en permanentning av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Men man gör det på ett halvhjärtat sätt. Den skall ses som ett komplement, säger regeringen, och inte som ett fullvärdigt alternativ till annan reguljär gymnasieutbildning, som centern hävdar. I budgetpropositionen försöker regeringen också omge lärlingsutbildningen med en lång rad formella regler och fackligt förmynderi. Den sortens byråkratisering avvisar vi i centern. Precis som för alla andra utbildningar bör det vara skolstyrelsen som har det hela och fulla ansvaret för lärlingsutbildningen. Därutöver räcker det med att konstatera att regler enligt lag och gällande avtal om arbetsmiljö självfallet skall äga giltighet också för ungdomar i lärlingsutbildning.

Det är också illavarslande att regeringen nu vill ta bort statsbidraget till det tredje året, färdigutbildningsåret, i lärlingsutbildningen. Vi anser till skillnad från socialdemokraterna att det tredje året är av mycket stor betydelse, framför allt inom småföretags- och hantverkssektorn. Ett tredje år som lärling är också alldeles nödvändigt för de hantverksutbildningar som nu börjar växa fram i gymnasieskolan och som skulle kunna vara ännu ett

livskraftigt alternativ.

Centern förordar ett rejält statsbidrag till lärlingsutbildningen i alla dess former, kombinerat med ett krav på arbetsmarknadens parter om enhetliga lärlingsavtal på en rimlig lönenivå. Först då kan lärlingsutbildningen få den omfattning som den förtjänar.

Till övriga former av företagsförlagd utbildning som redan finns, och som kan utvecklas ytterligare, vill vi också lägga en förnyad inbyggd utbildning, eller verkstadsskola om man så vill. Den har redan tidigare visat sig användbar inom industrin men borde också kunna utvecklas till företag som sysslar med tjänsteproduktion av olika slag. Men här som överallt annars är det viktigt att påpeka att tyngdpunkten i utvecklingsarbetet måste förläggas lokalt. Först då kan man ta till vara alla de fördelar av kunskaper om lokala förhållanden och om den lokala arbetsmarknaden som är kännetecknande för ett decentraliserat planeringssystem.

Centerns förslag när det gäller olika former av företagsförlagd utbildning bygger på en decentralistisk grundsyn som samtidigt erbjuder en mycket hög grad av flexibilitet i utbildningsutbudet. Om dessa fördelar tas till vara ökar våra möjligheter att leva upp till målet: en bra utbildning för alla.

Anf. 43 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Förändringarna i samhällsutvecklingen speglas snabbt på skolans område. Elektronik och datateknik t. ex. har förändrat villkoren för arbetslivet och för den enskilda människan på ett påtagligt sätt. I själva verket har utvecklingen gått så snabbt att vi haft svårt att hinna med i anpassningen till något som måste kallas en ny tidsålder.

Vad skolan beträffar har reformerna avlöst varandra. De senaste decenniernas skolbeslut har också gått i en riktning mot större flexibilitet för att skolan så snabbt som möjligt skall kunna svara upp mot arbetsmarknadens krav på anpassning av utbildningen. För alla människor är det påfrestande med stora förändringar i livsform på den privata sektorn och i arbetslivet. Rörligheten i samhället, som tvingar oss till kontakter med nya människor och nya miljöer, ställer också mycket större krav på anpassning hos den enskilda människan. I gamla tider var samhället mera statiskt. Normer och livsstil präglades av den miljö där man föddes, växte upp, gjorde sin arbetsinsats och till sist slutade sitt liv. För många utgjorde familjen och hemmet den väsentliga sociala miljön.

I dagens samhälle är situationen helt annorlunda. Rörligheten och de snabba förändringarna skapar otrygghet och osäkerhet. Genom den barnomsorg och utbildning som vi alla är överens om att samhället skall ta ansvar för kommer barnen tidigt i kontakt med en mängd vuxna, medan samvaron med de vuxna inom den egna familjen minskar i motsvarande mån. Det sociala nät som förr gav förankring åt normbildningen i familj och närsamhälle har för många tonåringar ersatts av ungdomsgänget. Den gemenskapen kan, om den lämnas åt sig själv, bli grogrund för värderingar, som varken familjen eller samhället i övrigt vill acceptera.

Enligt läroplanen för grundskolan är det familjen som bär huvudansvaret

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

för barnens fostran. Men det sägs också att skolan delar detta ansvar. Mot den bakgrund jag här i korta drag har skissat är det naturligt att betona vikten av ett nära och förtroendefullt samarbete mellan skola och hem, mellan skola och arbetsliv. Det kulturarv vi fått att förvalta består inte enbart av skaldeverk och målarkonst, folkvisor och handaslöjd. Det handlar också om normer och värderingar, om ansvar för varandra och respekt för medmänniskan, om livsföring och beteendemönster. Sådant kan inte förmedlas från en upphöjd katederstol utan endast i en konkret gemenskap, där ett naturligt samspel mellan generationerna kan etableras.

I en tid då samhället i stor utsträckning har tagit över barnomsorgen är det viktigt att kontakterna mellan hem, förskola och dagis blir så nära och naturliga som möjligt. Redan på detta stadium grundläggs ju attityderna till det fortsatta samarbetet mellan hem och skola utbildningen igenom.

Det behövs också ett samspel mellan skola och förskola. Få europeiska länder har så hög ålder för skolstart som vi. Från folkpartiets sida har vi till årets riksdag tagit upp ett gammalt önskemål om skolstart vid sex års ålder.

En tidigare skolstart har uppenbara fördelar. Samtidigt som man ur inlärningssynpunkt kan utnyttja det pedagogiskt mest lämpade tillfället ger man barnen möjlighet att få ett års extra träning av basfärdigheter. Det senare är inte minst viktigt i ett högt utvecklat samhälle som vårt, där ständig utveckling och förändring kräver allt längre och alltmer gedigen utbildning av medborgarna.

Jag tror emellertid också att det är viktigt att förmedlingen av kunskaper och av social träning så tidigt som möjligt går hand i hand. Man kan ju undra om det egentligen är någon skillnad mellan det ena och det andra. Alla måste ju *lära* sig att leva tillsammans, lika väl som man *läser* sig att läsa. I båda fallen handlar det om en aktiv inlärning.

Under de närmaste åren kommer grundskolorna runt om i landet att ställas inför uppgiften att ställa om sin planering för att möta problemet med de allt snabbare sjunkande elevantalen. Frågan om nedläggning av skolor kommer att bli aktuell. Vi tror från folkpartiets sida att fördelarna med små skolor är så stora att vi vill satsa pengar på att behålla dem, när de befolkningsmässiga förhållandena medger detta. Vi tror att det är till fördel för det goda samspelet mellan hem och skola om skolan ligger så att säga mitt i byn. Att barnen får bättre av att slippa långa resor med skolbuss råder det väl inget tvivel om.

Ett annat område, som vi i folkpartiet väckt förslag på, gäller lärlingsutbildningen. Skolöverstyrelsens utvärdering av försöksverksamheten i detta avseende visar att lärlingsutbildningen hör till de mera framgångsrika metoderna att förmedla yrkesutbildning. Mer än 95 % av eleverna har fullföljt sin utbildning och över 95 % har också fått fast anställning efter sin utbildning. Få om ens någon av gymnasieskolans yrkesinriktade linjer kan uppvisa sådana siffror. Det är tydligt att just lärlingsutbildningen inrymmer värden som är av betydelse för en ung människa när hon skall hitta sin plats i yrkeslivet. Vi anser därför att denna utbildningsform skall uppmuntras och stödjas och har därför lagt en rad

förslag i den riktningen. Också här handlar det om en nära kontakt mellan den yrkeskunnige och lärlingen, en kontakt som av allt att döma har ett socialt värde, som man inte kan bortse ifrån.

Herr talman! Här är inte platsen att föra sakdebatten i utbildningsfrågorna. Den får vi anledning att återkomma till. Jag har bara velat plocka fram några exempel på folkpartiets motionsförslag som på något sätt belyser vikten av att skolan inte blir en isolerad sektor i samhället. Det finns ibland en tendens att lägga skulden för det som gått snett för ungdomen på skolan. Det måste vara fel att göra så. Slår man t. ex. ut den tid grundskoleeleven tillbringat i skolan, finner man att det handlar om knappt tre timmar per dag. Resten av dygnet har eleverna andra kontakter och utsätts för påverkan från skilda håll, inte minst från massmedia. Det inflytandet kan ha stor inverkan på unga människors utveckling. Bl. a. därför är det så viktigt att skolans insatser samordnas med samhällets i övrigt. Skolan kan hjälpa föräldrarna i fråga om barnens sociala fostran, men den kan inte överta deras ansvar. Skolan kan förmedla kunskap, insikter och färdigheter som är viktiga för fortsatta studier eller för kommande yrkesverksamhet. Men den bör också bli en förmedlande länk för de unga ut i nära kontakt med arbetslivet.

Viktigast ändå tror jag det är att ungdomarna under sin skoltid får hjälp att finna värderingar och normer som håller för framtiden. Den uppgiften är inte endast skolans. I första hand är den hemmets. Men den är egentligen en del av det kulturarv vi alla har ansvar att föra vidare. De etiska normer som ligger till grund för de beslut som fattas i denna kammare är också av avgörande betydelse för hur nästa generation skall präglats sitt samhälle. I den meningen är hela samhället en skola, och vi är alla lärare.

Anf. 44 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! "Vi har ett hem men vi har ingenstans att ha det." Så säger en femåring som har flyttat fem gånger under sitt liv. Hälften av barnen under fyra år i en undersökning av norska barnpsykologen Magne Raundalen hade flyttat fyra gånger. Först den femte flyttningen blev slutgiltig. Med ett sådant flyttmönster, som förmodligen inte är unikt för Norge, har man i de allra flesta fall grundlagt en otrygghet hos barnen. Denna otrygghet förstärks såsom vårt samhälle i övrigt fungerar – med arbetslöshet, med ofta stora anonyma bostadsområden, med stora skolor, med stora daghem med ibland stor personaluppsättning, med uppbrott vid skilsmässor och nya familjebildningar, med dyrtid och en kommersialism som gör stora vinster på barns och ungdomars osäkerhet och på deras sökande efter en identitet.

Intervjuer med barn visar att barn vill ha mer vuxenkontakt. De känner sig ensamma och betydelselösa. 10 % av barnen säger i en undersökning att de inte är omtyckta av någon. Det är ingen tillfällighet att kramdjursförsäljningen har gått upp.

Jonas Wall vid pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet har undersökt videotittandet och också gjort djupintervjuer med barn i samband med denna undersökning. Mer än vart fjärde Stockholmsbarn har video i hemmet. Av eleverna på högstadiet tittade var femte på video en vanlig

vardag, och den genomsnittliga tittartiden var två timmar. Variationerna i videotittandet är stora mellan olika bostadsområden. Den skola som hade största antalet barn med video ligger i det området som har den lägsta medianinkomsten, det minsta antalet rum per lägenhet och det största antalet socialhjälpstagare. Det finns ett tydligt samband mellan familjens och områdets socio-ekonomiska status och videoinnehavet. Barn från splittrade hem tittar mest på TV och video. Det är en av de slutsatser som man kan dra från djupintervjuerna. De barn som tittar mycket har också dålig kontakt med sina föräldrar, och dessa barn skulle vilja vara mer med sina föräldrar. De barn som tittar mycket säger att de känner sig ensamma och använder videon för att få kontakt med kamrater. De som tittar mycket har mindre tro på sig själva och på sina möjligheter att påverka sin situation. Det är en ganska dyster bild som kommer fram vid denna undersökning om videotittandet – en bild som förstärker intrycket av en redan svår situation för dessa barn och deras föräldrar.

TV och video förmedlar olyckor, deckare och krig. Två tredjedelar av antalet 11-, 12- och 13-åringar tror att de kommer att dö i krig, av narkotika eller i någon trafikolycka, enligt vad som kommer fram i den norska barnpsykologens undersökning. Ofta är det ju katastrofer som förmedlas till barnen, och detta lämnar spår av uppgivenhet och maktlöshet. Alltför sällan lämnar man förslag till lösningar när det gäller de katastrofer som barnen ser på TV eller video.

Vad händer då i skolan? Det är inte så att ojämlikheten i skolan försvann när den gamla realskolan försvann. Redan i årskurs 1 börjar gruppindelningen, som direkt avgör om ett barn skall tillhöra socialgrupp 1, 2 eller 3. Den indelningen följer sedan barnen hela skoltiden. Det spelar faktiskt ganska liten roll hur bra betyg ett barn får i t. ex. svenskämnet. Skolan ger olika utbildningar åt de olika socialgrupperna. Lärarna är mycket medvetna om detta. Eleverna själva är också väl medvetna om i vilken socialgrupp de hör hemma. Eleverna i socialgrupp 1 väljer de teoretiska ämnena med språk som tillval, även om de är dåliga i just dessa ämnen.

Det som jag nu sagt om skolan är hämtat ur en ny utredning som behandlar segregationen i skolan. Under tio år har två sociologer följt 4 300 elever i sex kommuner. Utredningen visar att klasskillnaderna frodas som aldrig förr i vår grundskola. Det är en skrämmande rapport. Den visar att egentligen har ingenting hänt, allt arbete och alla politiska intentioner till trots när det gäller enhetsskola och grundskola. Den sociala sammansättningen i klasserna speglar segregationen i boendet.

De två forskarna delar in skolorna i högstatus- och lågstatusskolor. Lärarna föredrar förstås högstatusskolorna. Det gör att högstatusskolorna inte bara karakteriseras av fler elever från socialgrupp 1 utan också av större stabilitet, mindre omsättning – och av att de är attraktivare för lärarna. De får fler sökande att välja på, och de får de skickligaste lärarna med flest tjänsteår.

När man läser elevernas uppsatser framgår det hur tydligt eleverna vet vilken socialgrupp de tillhör. Könsrollsmönstret är också tydligt. Pojkarna

ser sig som familjeförsörjare, och arbetarflickorna ser sig som försörjda. Flickorna från socialgrupp 1 vill däremot vara mer självständiga. De ser äktenskap och barn som hinder för resor och vidare studier, och de väljer bland många möjligheter.

De förändringar som skett i skolan har trots alla nya läroplaner och nya riktningar hela tiden gynnat elever ur socialgrupp 1. Det slutliga beviset på grundskolans sociala skiktning är förstås valet till gymnasiet. 60 % av eleverna i högstatusklasserna söker till de teoretiska linjerna på gymnasiet mot bara 30 % av eleverna från lågstatusklasserna.

Ser man sedan efter hur fördelningen är på universitetsnivå, så kan man konstatera att snedfördelningen där är minst lika stor. Andelen arbetarbarn på universitetet har minskat sedan 1960-talet. Det beror både på föräldrarnas ekonomi, på elevernas egen ekonomi och på det s. k. sociala arvet. Det minskade studiebidraget kommer att ytterligare förstärka denna tendens. Det sker samtidigt som arbetarna via skattsedeln är med och finansierar den högre utbildningen – som deras egna barn inte kan utnyttja.

Tillbaka till grundskolan! Regeringen fortsätter att spara inom skolområdet. Man minskar bidraget till kommunerna för löner till lärarna i grundskolan. Nu vill man införa lärarlösa lektioner också på grundskolan. Det är helt obegripligt. De elever som drabbas hårdast är de som har skolsvårigheter av olika slag eller – om man så vill – de elever som bor i lågstatusområden. Det är de elever som inte kan kompensera de brister skolan står för och som med regeringens tilltag kommer att hamna ett steg längre bort från en bra skola och från en bra framtid.

Högstadiet borde helt organiseras om. Det sade en rektor till mig för ett tag sedan, när jag var på en skolkonferens. Jag är benägen att hålla med honom. Min egen erfarenhet från en vanlig skola i ett vanligt bostadsområde är denna: I sjuan har min sons klass tio lärlärare och fem andra lärare – i gymnastik, teckning m. m., det som tidigare kallades för övningsämnen. Sedan har man en mängd annan personal i skolan – skolbibliotekarier, vaktmästare, rektor, studierektor, syster, skolmåltidspersonal m. fl. Tillsammans blir det minst 25 arbetsledare, som eleverna möter varje vecka. Sina två klassföreståndare har klassen en timme i veckan var. Sedan har eleven ett skåp i en bullrig hall, där man knappt får in ens en skolväska. Skolan har 600–700 elever.

Så ser en ganska vanlig skolarbetsplats ut i ett vanligt lågstatusområde. Är det underligt att skåpen sparkas in – 15 skåp på en halvtimme för några fredagar sedan? Barnen får byta klassrum hela dagarna. Man släpar på böcker och materiel och känner sig förstås hemlös hela tiden. Jag tycker att det är märkligt att just när skolan borde vara så trygg och stabil som möjligt, när ungdomarna kommer in i puberteten, när både den kroppsliga och den sociala oron sätter in, då organiserar man om den relativt lugna skola man haft på lågstadiet och mellanstadiet till vad som nu kallas för högstadiet och som kännetecknas av storskalighet, rotlöshet och främlingskap. Vi vet också vilka det är som mår sämst av denna organisation. Det är just de barn som jag började tala om, de sämst ställda, de som ser på video två timmar varje dag.

Skolan måste få de resurser som behövs för att trygga dessa barns framtid. Vad gör regering och riksdag för att ta ansvar i första hand för arbetarbarnen? Skolan har ett stort ansvar för barn och ungdomar.

Brottsförebyggande rådet har gjort en undersökning om ungdomars sociala belastning och fritidsvanor. Det visade sig att de merbelastade ungdomarna deltar mer i kommersiella aktiviteter och aktiviteter som de arrangerar själva utanför de vuxnas kontroll, medan de ungdomar som inte är så belastade deltar mer i aktiviteter som arrangeras och subventioneras av samhället. Ett undantag från detta utgör de kommunala fritidsgårdarna, som mest besöks av socialt belastade ungdomar. I BRÅ:s rapport framförs uppfattningen att skolan är av betydligt större intresse i försöken att förebygga brott hos ungdomar än insatserna på fritidsområdet. Jag tycker att det är en anmärkningsvärd slutsats, som förstås ytterligare bekräftar att skolan har ett mycket stort ansvar för barn och ungdomar. Det är i skolan som man når alla barn och ungdomar. Stora resurser måste därför satsas på skolan, på fritidsledare, på lärare och annan personal och på en helt annan täthet i fråga om ungdomarnas vuxenkontakter. Om man har ett överskott på lärare, varför använder man inte dessa lärare i skolan för att avhjälpa de brister som så uppenbart finns i många skolor i vårt land?

Vi måste bygga upp ett motstånd mot kommersialism och mot ett felaktigt användande av video. Vi måste vidare bygga upp jämlikheten mellan flickor och pojkar. Arbetarbarnen måste få de resurser som behövs för att kompensera ett segregerat boende osv. Det finns en hel del åtgärder som borde vidtas för att förbättra skolan. Men för att kommunerna skall kunna förverkliga en bra, social, fostrande och stimulerande skola måste staten anslå resurser i betydligt högre grad än nu för detta.

Den förda besparingspolitiken har i kommunerna gått ut över skolans verksamhetsområde. Att satsa på skolan kan inte ses som en utgift som ökar budgetunderskottet. Det måste ses som en lönsam investering för framtiden i samhället. Är vi inte villiga att göra denna investering, har vi snart en skola som på ett tidigt stadium sorterar ut den nya underklassen.

Det finns ett klart samband mellan de tre områden som jag berört – otrygghet bland barn och ungdomar, den hårda kommersialismen kopplad till videotittande samt utslagning och sortering i skolan. Jag skulle vilja fråga Lena Hjelm-Wallén: Vad tänker regeringen göra för att förbättra den situation som många barn och föräldrar befinner sig i?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 45 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Självfallet är utbildning en framtidsinvestering. Därför är det också nödvändigt att all utbildning ständigt befinner sig i förnyelse. Det är nödvändigt för att skolan skall kunna möta samhällets, individernas och arbetslivets behov.

Både grundskolan och högskolan har nyligen genomgått stora

förändringar. Jag måste konstatera att detta tycks ha gått förbi moderaterna i den här debatten som trots dessa ganska genomgripande förändringar vill genomföra nya förändringar. I stället för arbetsro kräver moderaterna stora systemförändringar när det gäller skolpersonalen. Ur flera aspekter tycker jag att det är uppseendeväckande. Vem har inte lyssnat till den moderata kritiken om att skolförändringarna kommer för snabbt?

Jag vill bara erinra om att vi under det läsår som nu pågår för första gången genomför den nya läroplanen för grundskolan enligt det senaste riksdagsbeslutet. Denna situation tycks dock inte hindra moderaterna från att åter vilja röra om i grytan. Det kan kanske betecknas som modigt, men det är ytterst inkonsekvent.

Jag vill också påminna om att landet i sex år styrts av borgerlig regering. Varför utnyttjade moderaterna inte tiden då de hade chansen att få sina tankar beträffande utbildningspolitiken förverkligade? Det tycks vara mycket enklare att lägga fram förslagen i oppositionsställning, då man aldrig behöver befara att förslagen skall konfronteras med verkligheten.

Jag menar att grundskolan och högskolan som utbildningsformer nu bör få arbetsro. Och det är inte därför att allting är bra i denna utbildning, utan för att man skall få koncentrera engagemang och kraft på att fullfölja intentionerna i reformerna. Inte minst på grundskolans område har vi problem med utslagning och risk för utslagning, som Inga Lantz nämnde.

På andra områden inom utbildningspolitiken är huvuduppgiften, som jag ser det, att utvärdera och gentemot de ursprungliga målen pröva utfallet av de reformer som genomförts.

Vuxenutbildningsreformen, studiestödet och tillträdet till högskolan är exempel på områden där vi nu bör stanna upp och förutsättningslöst fråga oss om de intentioner som låg bakom besluten verkligen har infriats eller om det finns andra metoder som kan åstadkomma en bättre måluppfyllelse, och vilka nya behov som kan ha uppkommit.

Inom andra delar av utbildningsväsendet har vi under åtskilliga år kunnat konstatera påtagliga behov av förändringar. Det gäller i första hand gymnasieskolan och lärarutbildningen.

Mot denna bakgrund har regeringen tillsatt särskilda kommittéer för att förutsättningslöst se över vuxenutbildningen och tillträdet till högskolan. Dessutom bereds inom regeringskansliet f. n. studiestödets framtida inriktning. Inom utbildningsdepartementet pågår också ett beredningsarbete med olika lärarutbildningsfrågor som sedan länge pockar på sina lösningar.

Närmast förestående i skolverkligheten är det breda försöks- och utvecklingsarbete som håller på att förberedas inom gymnasieskolan. Redan nu pågår ett omfattande nytänkande i många kommuner, där man ligger i startgroparna för att pröva nya metoder att nå utbildningsmålen.

Jag avser att inom kort förelägga riksdagen en proposition med riktlinjer för detta förnyelsearbete. Riksdag och regering bör slå fast mål och riktlinjer för försöks- och utvecklingsarbetet men samtidigt medge en stor generositet i fråga om att lokalt pröva olika vägar. Det är min förhoppning att vi i riksdagen skall nå bredaste möjliga uppslutning kring denna metod för att

förnya gymnasieskolan.

Redan i budgetpropositionen för 1984 har jag föreslagit vissa åtgärder som skall ses som ett led i detta förnyelsearbete. Såväl dagens som framtidens gymnasieskola bör t. ex. ta större hänsyn till och vara mer lyhörd för ungdomarnas egna intressen. Jag är t. ex. glad över att kunna föreslå att den praktisk-estetiska utbildningen utvidgas i gymnasieskolan. Hösten 1984 kan tio praktisk-estetiska klasser startas på lika många orter. Ämnesinriktningen i de olika klasserna blir dans, teater, musik, bild, foto-film-video, keramik samt hård och mjuk slöjd.

En gymnasieskola som skall kunna ta emot så gott som alla ungdomar från en årskurs måste enligt min mening kunna möta intressen och behov på ett mer adekvat sätt än i dag.

Detta krav understryks bäst av det faktum att 85 % av ungdomarna i dag går vidare från grundskolan till gymnasieskolan. Denna siffra räknar vi med skall komma att öka, inte minst genom att 16- och 17-åringarna nu skall garanteras förtur till gymnasieutbildning. Därmed inte sagt att gymnasieskolan enbart skall vara en ungdomsskola, som Larz Johansson uttryckte det, utan att gymnasieskolan i första hand skall vara till för ungdomarna. Gymnasieskolan måste bli mer flexibel.

Samma krav på flexibilitet ställdes naturligtvis inte på gymnasieskolan förr. 1950 stod i stället nio av tio ungdomar utanför gymnasiestudier, och antalet studenter kunde räknas i några tusental varje år.

Det finns säkert anledning att framhålla den enorma utbildningsexplosion och det enorma kunskapslyft som de 30 årens reformarbete inom utbildningspolitiken har inneburit och att framhålla den positiva inverkan detta har haft på vårt land som välfärdsstat och som framgångsrikt industriland.

I årets budgetproposition markeras ytterligare alla ungdomars rätt till gymnasieutbildning genom att de garanteras förtur, som jag redan har sagt. Att möta hela ungdomskullens behov är en utmaning för gymnasieskolan, vilket ställer mycket stora krav. Det är väsentligt att man då kan erbjuda olika utbildningsalternativ och en arbetsmiljö som innebär att varje studerande skall få ut det mesta möjliga av sina studier.

I detta perspektiv är det naturligt att arbeta med olika former för samverkan med arbetslivet i vad gäller att erbjuda god yrkesutbildning – en fråga som har upptagit mycket av talarnas tid här i dag. En av dessa former är lärlingsutbildningen, som jag i budgetpropositionen föreslår skall göras till ett reguljärt inslag i det gymnasiala utbildningsutbudet.

Jag vill också erinra om en annan principiellt viktig fråga som behandlas i budgetpropositionen. Det gäller principen om att alla som skaffar sig en minst tvåårig gymnasial utbildning skall garanteras undervisning i svenska under sin studietid. De elever i vissa yrkesutbildningar som i dag inte har svenska under andra året skall nu, enligt mitt förslag, få läsa ämnet svenska i båda årskurserna.

För mig är det självklart att även dessa ungdomar behöver goda kunskaper i svenska. Det handlar om att trygga deras språk- och personlighetsutveck-

ling och förmåga att delta i samhälls- och kulturliv.

Debatten om detta förslag aktualiserar balansgången mellan allmänna ämnen och yrkesämnen i yrkesutbildningen. Denna fråga tillsammans med frågan om balansen mellan grund- och färdighetsutbildning, liksom vad som är skolans resp. arbetslivets uppgift i utbildningssammanhang, är avvägningsfrågor som ständigt måste övervägas i diskussioner och samarbete mellan skolan och arbetsmarknadens parter. Det är enligt min mening viktigt att skolan befäster och utvecklar formerna för samarbete mellan olika branscher, företag och arbetsplatser.

Sedan länge organiseras viss yrkesinriktad utbildning i form av arbetsplatsförlagd utbildning. Bl. a. för att få tillgång till kvalificerad och dyr utrustning, inte minst när det gäller att utbilda inom det snabbt föränderliga elektronik- och dataområdet, anser jag att den arbetsplatsförlagda utbildningen bör öka. Det är också önskvärt att utveckla samarbetet utifrån andra synpunkter – bl. a. de som Larz Johansson nämnde – för att öka ungdomarnas förtroget med villkoren på en arbetsplats och de anställdas rättigheter och skyldigheter samt för att eleverna skall få prova att omsätta sina kunskaper i en direkt verklighet.

Men här finns inte bara fördelar utan också en del problem. Det kan vara svårt att ge en arbetsplatsförlagd utbildning den bredd i yrkeskunnandet som läroplanen föreskriver. För skolan kan det också vara svårt att tillfredsställande sköta tillsynen av utbildningen. För företagen kan det bli svårigheter när det gäller att kombinera företagets normala verksamhet med utbildningsverksamhet. De dyra och komplicerade maskinerna måste naturligtvis i första hand användas för produktion. Utbildningstillfällena får då anpassas därefter.

Problemen med bredd, kontinuitet och kvalitet i arbetsplatsförlagd utbildning får inte förringas, men jag utgår från att de kan minimeras, om det finns en konstruktiv anda i samarbetet mellan skola och arbetsliv.

Under alla förhållanden måste man ute i arbetslivet vara så förtrogen med den grundläggande yrkesutbildningen på gymnasienivå – vare sig den bedrivs i skolan eller ute på arbetsplatserna – att man kan ta itu med den färdigutbildning som måste ske direkt ute på arbetsplatsen och som innebär ett ansvar för företagen.

Det finns nu enligt min mening en mängd frågor inom yrkesutbildningen som vi måste ta itu med för att öka förnyelsetakten i verksamheten och för att åstadkomma ett bättre samarbete mellan skola och arbetsliv. Jag kommer därför att inbjuda arbetsmarknadens parter och representanter för skolhuvudmännen till överläggningar om hur den gymnasiala yrkesutbildningen skall förnyas och om formerna för ett sådant översynsarbete.

Den tekniska utvecklingen går nu så snabbt att den enskilde måste räkna med att återkomma i utbildning och vid upprepade tillfällen förnya sina kunskaper. För gymnasieutbildningen ställer detta speciella krav.

Den grundläggande gymnasiala utbildningen – den yrkesförberedande liksom den studieförberedande – måste utformas så, att den kan fylla rollen som en första utbildningsdel i ett system av återkommande utbildning.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Gymnasieutbildningen måste få utgöra basen för ett livslångt lärande och för återkommande utbildning.

En sådan syn på utbildning får också konsekvenser för de vuxnas rätt till utbildning.

Jag vill för det första framhålla att det fortfarande finns vuxna som inte har fått del av de vidgade utbildningsmöjligheterna. Jämlikhetsargumenten för vuxnas rätt att öka sina kunskaper via utbildning gäller alltjämt en stor grupp vuxna korttidsutbildade.

För det andra vill jag peka på hur den snabba tekniska utvecklingen i arbetsliv och samhälle gör det nödvändigt att satsa på fort- och vidareutbildning av vuxna.

Det är mot denna bakgrund anmärkningsvärt att både moderaterna och folkpartiet motionerat om omfattande inskränkningar av de vuxnas utbildningsmöjligheter. Jag beklagar att det här uppstår en stor skillnad i åsikterna om de vuxnas rätt till utbildning. Framför allt beklagar jag att folkpartiet, som varit ett parti med tradition och djupa utbildningspolitiska anor, nu har en så nedvärderande inställning till de vuxnas utbildningsbehov. Det snabbt föränderliga arbetslivet och samhället ställer större och inte mindre krav på utbildningsinsatser.

För oss socialdemokrater är det en självklarhet att behoven av fortbildning och vidareutbildning ökar. Detta konstaterande gör jag både utifrån individens behov och med hänsyn till utvecklingen inom näringslivet och samhället i dess helhet. Låt mig ge ytterligare några exempel från det tekniska området.

Utbildningsbehovet finns här inom alla grupper, även bland dem som har en kvalificerad grundutbildning. Starka krav ställs nu exempelvis från branscher med högteknologisk inriktning på fortbildning av civilingenjörer. Utvecklingen går så fort att en tioårig civilingenjörsexamen måste fräschas upp med fortbildning, och nya krav ställs på högskolan.

Ett annat inslag av återkommande utbildning inom det tekniska området är den yrkestekniska högskoleutbildningen, YTH. Där krävs det av oss att vi går vidare för att ge möjlighet åt de grupper som här vill vidareutbilda sig och som arbetslivet verkligen behöver.

Det har under senare tid på många håll diskuterats om organisationen för att utbilda ingenjörer och tekniker är ändamålsenlig. Förändringar på arbetsmarknaden och behovet av regional utveckling genom utbildning har spelat in. Det är många som framhåller att det finns en mängd otillfredsställda behov av en kortare teknisk utbildning. Vi har därför inom utbildningsdepartementet satt i gång ett arbete som syftar till att utveckla sådana utbildningar, både inom gymnasieskolan och inom högskolan.

De exempel som jag nämnt visar att det är viktigt att utbildningsplanering-
en sker i nära samverkan mellan utbildningsmyndigheterna och arbetslivet. En sådan samverkan ökar förutsättningarna för att utbildningsväsendet snabbt fångar upp förändringar i industrin och i andra delar av arbetslivet. Och det är väsentligt att utbildningarna kan följa med och möta nya behov. Annars går en stor del av dynamiken i näringslivet förlorad.

Anf. 46 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Utbildningsministern undrade varför moderaterna i regeringsställning inte utnyttjade möjligheten att genomdriva sina skolpolitiska idéer. Svaret är att vi utnyttjade vår tid i regeringsställning till att undanröja åtskilligt av det kunskapsförakt som tidigare hade präglat arbetet i skolan och till att genom den läroplan för grundskolan som nu är på väg att sättas i sjön skapa en ny syn på vad som är skolans huvuduppgift.

Nu går vi emellertid vidare, Lena Hjelm-Wallén. Nu säger vi att det inte är nog med att slå fast att skolans huvuduppgift är att förmedla kunskaper, utan vi måste också undersöka hur vi skall kunna se till att dessa kunskaper kommer alla elever till del på ett sådant sätt att de alla ges möjlighet att få ett bra arbete.

Det är därför som vi nu vill öka tillvalsmöjligheterna i högstadiet – till skillnad från regeringen, som vill minska dem – för att ge också de elever som ligger vid sidan om den mittlinje som högstadiet i dag passar för en chans att utveckla sina anlag och intressen. Det är också därför vi kräver att gymnasieskolan genom lärlingsutbildningen skall närma sin verksamhet till arbetsmarknaden för att ge möjlighet för eleverna att få impulser från det verkliga arbetslivet. Det är ett slags steg-för-steg-filosofi, som förenar hänsynen till eleverna och deras särart med kravet från skolans personal på att få vidareutveckla sitt arbete successivt och att få känna den arbetsro som jag tror att alla behöver för att kunna göra ett fullgott arbete.

Regeringens politik är däremot defensiv. Den är hindrande. Man hittar bekymmer och problem som om man vore rädd för mångfalden och för att anpassa skolans arbete också till dem som ligger litet vid sidan av den mittlinje som regeringen har gjort till sin kungstanke.

Det är något av samma attityd som utbildnings- och skolministrarna i går visade gentemot de demonstranter som ville tala om hur verkligheten i grundskolans årskurs 9 faktiskt såg ut efter det att man genomfört intagningen till gymnasieskolan på höstterminens betyg. Den attityd man intog gick ut på följande: Vänta och se! Avstå från kritik några år! Vi skickar en departementssekreterare som framför det. Verkligheten skall inte få komma in till oss i regeringen.

Överge den attityden, Lena Hjelm-Wallén! Överge den till förmån för den känslighet som pluralism, mångfald – den grund på vilken det svenska samhället faktiskt är byggt – kräver av oss politiker i vårt handlande!

Får jag fråga Lena Hjelm-Wallén: Vad skulle statsrådet ha sagt, om hon faktiskt hade pratat med de elever som demonstrerade i går? Skulle statsrådet i likhet med departementssekreteraren ha sagt att eleverna inte skulle bekymra sig så mycket över att intagningen gjorts på grundval av höstterminsbetyget, att de skulle vänta ytterligare några år? Skulle också statsrådet ha stängt verkligheten ute?

Anf. 47 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Alla ungdomars rätt till utbildning är en utmaning, sade utbildningsministern. Det är sant. Det är en utmaning som vi har levt med

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

under ganska många år. Men jag tycker inte att utbildningsministern antar den utmaningen med det resonemang om dimensioneringen av gymnasieskolan som nu förs. Det verkar som om utbildningsministern inte har noterat att vi har en radikalt förändrad situation. Bara för något eller några år sedan förde vi här i kammaren en debatt som handlade om på vilket sätt vi skulle kunna förmå kommunerna att öka utbildningsutbudet, att anordna fler gymnasieplatser. Nu har vi den situationen – förmodligen i mycket hög grad som ett resultat av decentraliseringen av beslutsfattandet och planeringen när det gäller gymnasieskolan – att ett stort antal kommuner säger att de vill ordna fler utbildningsplatser, att de vill vidta olika åtgärder för att ta hand om sina ungdomar. Men den statliga skoladministrationen säger: Tyvärr får ni inte göra det, för vi har inte årselevplatser så att det räcker. Ni får i stället skicka ungdomarna till ungdomsuppföljningen.

Det är så situationen har förändrats. Jag försökte påpeka för utbildningsministern hur felaktigt det här resonemanget är.

Då väljer regeringen att säga: O.K., det får i första hand bli så att de som är 16–17 år skall ha de platser som finns men som är helt otillräckliga, och så stänger vi ute dem som är äldre. Min fråga är: Vad är skälet till att man väljer att göra på det sättet? Det kan näppeligen vara ekonomiska orsaker, för vi vet ju att alla andra åtgärder som man måste vidta kostar mer pengar.

Vad säger utbildningsministern till den som är 17 år och som nu befinner sig i uppföljningsansvaret i ett individuellt tvåårsprogram? Han eller hon har ju fått höra: Gör det och det, var duktig och bli motiverad, så får du komma tillbaka till gymnasieskolan som äldresökande. Men det blir kalla handen för denna unga person, för nästa år är han eller hon 18 år och då kommer man inte in.

Vad säger utbildningsministern till dem som nu har pekat på behovet av fler årselevplatser till högre specialkurser? Helt nyligen uppvaktades utbildningsministern av representanter för de fem länskolnämnder som är engagerade i denna försöksverksamhet. De framförde då till utbildningsministern att man planerat och fått fart på verksamheten men att det fattas platser. De fick inte något som helst svar från utbildningsministern. Något svar finns inte heller i budgetpropositionen.

Min sista fråga lyder: Om man säger sig vara positiv till lärlingsutbildning, varför tar man då bort statsbidraget till färdigutbildningsåret?

Anf. 48 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag är den första att beklaga att samhällets resurser inte räcker till utbildning i den utsträckning som vore önskvärd.

I vad gäller medel som skulle anslås till vuxenutbildningen vill jag bara säga att vi inom folkpartiet anser att det just i dag i första hand är de unga som bör vara föremål för vårt intresse i alldeles särskilt hög grad. Ingen skall för den skull tro att vi från folkpartiets sida på något sätt avser att försumma vuxenutbildningen. Tvärtom har vi alltid, som Lena Hjelm-Wallén också sade, varit engagerade i den frågan. Det kan mycket väl hända att vi till ett annat år kan komma med förslag till ökade anslag på det hållet.

Anf. 49 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I vårt land har vi det på många sätt väldigt bra, materiellt sett. Men vi har en ny, en annan sorts fattigdom. Vi har en fattigdom på ett socialt sätt och på ett kulturellt sätt. Denna nya sorts fattigdom drabbar barn och ungdom från arbetarklassen hårdast.

Jag tecknade i mitt förra inlägg en vardag som gäller för många barn i vanliga förortsområden i tätorterna. Det blev en ganska dystert bild. Jag är ledsen att den blev dystert, men jag tror att det är så som vardagen ser ut för många barn och ungdomar. I undersökning efter undersökning kommer det fram – och det kan inte vara obekant för regeringen eller Lena Hjelm-Wallén – att skolan fungerar som en segregering av värld och förstärker de klasskillnader som finns i samhället. Vi har en ojämlik skola trots alla de intentioner som funnits att eliminera skillnader mellan barn. Ekonomiska förhållanden, var man bodde o. d. skulle ju inte inverka på våra barns skola. Man har emellertid inte lyckats i detta avseende, utan vi har en ojämlik och segregerad skola. De svårigheter som detta skapar förstärks av den organisation som finns på högstadiet. Jag skulle därför vilja att Lena Hjelm-Wallén något kommenterade högstadiets organisation och redogjorde för om det finns några möjligheter att förändra den verklighet som möter eleverna där.

Sedan vill jag rent allmänt ställa en fråga till Lena Hjelm-Wallén: Vad tänker regeringen göra för att hindra en ytterligare utslagning av arbetarbarn i skolan? Det är en ganska generell fråga, men jag tycker att den pockar på ett svar just med tanke på utredningarna om den segregering som finns i våra skolor.

Anf. 50 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Svaret på Inga Lantz sista fråga är i nuvarande situation alldeles självklart. Vi har just fått en rapport från den s. k. utslagningsgruppen, och vi håller på att inhämta synpunkter. Vi har sagt att vi återkommer till frågan så snart vi har arbetat igenom hela materialet.

När det gäller de borgerliga debattörerna skall jag först kommentera vad moderaterna sagt. Vad vi socialdemokrater nu vill är att fullfölja den grundskolereform som riksdagen fattade beslut om så sent som för ett par år sedan. F. ö. var det en borgerlig regering som tog initiativ till den reformen. Därför förvånar det att moderaterna nu föreslår stora genomgripande systemförändringar. Det skulle vara intressant att få höra hur de övriga borgerliga debattörerna ser på detta.

Beträffande intagningen till höstterminen finns det helt klart problem. Det fungerar inte så som man avsåg i propositionen. Låt mig återigen erinra om att denna proposition lades fram av en borgerlig regering. Redan när den här frågan behandlades i riksdagen varnade vi socialdemokrater för att problem skulle kunna uppstå, om man genomförde förändringen alltför snabbt. Självfallet följer vi socialdemokrater utvecklingen mycket noga. Vi försöker ta reda på vad man kan göra för att komma till rätta med problemen. Erfarenheterna från kommuner där verksamheten pågått under en längre tid

visar att man där är mycket mera positiv än man är i de kommuner som för första gången tillämpar systemet.

Vi stänger inte alls ute verkligheten. De elever som Per Unckel talar så mycket om hade fått en tid för besök hos Bengt Göransson vid ett annat tillfälle. Men det passade dem inte att komma när skolministern hade tid. Av detta gör Per Unckel ett stort nummer. Det är ganska billigt.

När det gäller arbetet med den här frågan kan jag säga att vi noga följer utvecklingen. Vi tar reda på vad man kan göra när det gäller de problem som vi vet förekommer. Vidare är det helt klart att ingen prestige skall hindra oss att fatta nya beslut, om det skulle behövas.

Jag uppskattar verkligen kommunernas ansvar, Larz Johansson, i vad gäller utbildningsinsatserna. Framför allt markerar kommunerna så starkt att de vill göra allt de kan för sina ungdomar. Det är bara det att vi gör olika bedömningar av hur långt den dimensionering räcker som jag nu föreslår riksdagen. Aldrig någonsin har gymnasieskolan dimensionerats för ett större antal 16-åringar. Självfallet finns det alltid ett behov av ytterligare utbildning. Jag är den första att hålla med om detta. Av statsfinansiella skäl går det emellertid inte att tillgodose alla behov. Den dimensionering som nu föreslagits – 110 % – bör vara så stor att i första hand alla 16–17-åringar kan beredas en gymnasieplats. De vuxna behöver inte utestängas, Larz Johansson. Naturligtvis är också de välkomna. Dimensioneringen motsvarar ju över 100 %.

Det är intressant att notera skillnaden mellan folkpartiets och centerns synsätt. Enligt centerns argument tar vi socialdemokrater för stort ansvar för de unga. Det här med förtur för 16–17-åringar tycks centern inte riktigt gilla. Folkpartiet däremot säger att särskilt de unga skall gynnas. Det får ske på de vuxnas bekostnad.

Jag vill också något kommentera lärlingsutbildningen. Per Unckel talade i sitt första inlägg om en njuugg inställning till denna från socialdemokratiskt håll. Vi lär t. o. m. ha varit med om att avskaffa den vid något tillfälle. Jag måste säga att åtminstone inte jag vet när det var. Lärlingsutbildning har funnits hela tiden – vi har gjort noggranna historiska forskning om detta. Lärlingsutbildning fanns år 1917. Statsbidrag har utgått sedan 1946. Det har aldrig funnits så många lärlingar som vi har i dag. Över 2 000 per år har det aldrig varit, innan man startade försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Och nu är alltså lärlingsutbildningen i sin högsta dimensionering.

Att kalla detta att vara njuugg mot verksamheten tycker jag är mycket konstigt, och det är framför allt mycket historielöst – men det är kanske enklare att debattera på detta sätt.

Beträffande moderaternas förslag: Så länge det handlar om det som traditionellt har varit lärlingsutbildning – det som framför allt är någonting som "vetter" mot hantverksyrken och "smala yrken" – kan vi vara överens. Men då måste man ha en helt annan realism i bedömningen av hur långt man kan gå. Moderaterna säger att lärlingsutbildningen skall kunna omfatta 30 % av en årskull, dvs. uppemot 60 000 ungdomar, men det är inte realistiskt. Det

är inte bara jag som hävdar detta, utan det är någonting som jag kunde konstatera var en uppfattning hos t. ex. arbetsmarknadens parter, när jag hade konferens tillsammans med dem häromdagen just för att utvärdera hur man skulle kunna utöka lärlingsutbildningen. Att öka den upp till moderaternas dimensioner var det ingen som trodde på.

Ifrån arbetsmarknadens parter, framför allt från de framtidsinriktade branscherna i vårt land, är man mycket mån om att den nuvarande yrkesutbildningen inte skall slås sönder. Men det blir resultatet av moderaternas propåer – om man skall föra dem fram till det bittra slutet.

Anf. 51 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte hur meningsfullt det är att diskutera moderaternas lärlingsutbildningsförslag med Lena Hjelm-Wallén. I förmiddags visade det sig nämligen att det förslag som hon frenetisk bekämpat under ett halvt år har hon inte ens läst. Men om vi nu ändå försöker diskutera: Det förvånar mig ingalunda att arbetsmarknadens parter säger till utbildningsministern att det inom ramen för de udda yrkena inte går att expandera upp till den nivå som moderaterna föreslagit. Nej, vem har påstått det? Vi säger – tvärtemot vad utbildningsministern vill – att vi skall låta lärlingsutbildningen sprida sig över alla de yrkesområden där det över huvud taget är möjligt.

Då måste jag fråga Lena Hjelm-Wallén: Vad är det för fel med tanken att lärlingsutbildning skall kunna erbjudas också på utbildningslinjer som i dag hör hemma inom den konventionella gymnasieskolan? Det är ju på den punkten som meningarna skiljer sig. Vi vill släppa in lärlingsutbildningen inom hela denna breda sektor, för att ge också dessa ungdomar möjlighet att få kontakt med det yrkesliv som de senare skall tillhöra. Då kan man också komma upp till de volymer som vi talat om i vår motion – det sade åtminstone arbetsmarknadens parter till oss, när vi skickade ut vårt förslag på remiss till dem innan vi väckte förslaget i riksdagen.

Fakta i målet är att även om man har regeringens utgångspunkt – att man skall ha de udda yrkena för lärlingsverksamhet – sviker regeringen nu uttryckligen de löften som avgavs för några månader sedan här i riksdagen. Utbildningsministern lovar nu 5915 platser. Hon hävdar trosvisst, utbildningsminister som hon är, att detta är fler än 6 500. Gud bevara oss för denna regering!

Om vi så går vidare till frågan om grundskolans högstadium: Socialdemokraterna vill uppenbarligen fullfölja, som utbildningsministern säger, vad läroplanen har stipulerat. Varför föreslår regeringen då att tillvalet i grundskolans högstadium skall bli mindre – tvärtemot de riksdagsbeslut som tidigare har fattats? Vi moderater säger att själva kunskapsmålet, som är utgångspunkten för den nya läroplanen för grundskolan, kräver större hänsynsfullhet – inte bara gentemot mittlinjens kunskapsprofil utan också gentemot de elever som praktiskt och teoretiskt råkar falla på någon av sidorna av denna linje.

Till slut om höstterminsbetygsintagningen: I denna fråga verkar det som

om utbildningsministern har läst på lika dåligt som beträffande historiken när det gäller vårt lärlingsutbildningsförslag. Då höstterminsintagningen definitivt beslutades av riksdagen var det bara moderata samlingspartiet som var emot beslutet. Det är, utbildningsministern, inte fel tidpunkt att nu snabbt som ögat ta tillbaka ett dåligt förslag. Det är att offra den ena kullen efter den andra att dra ut på en process som enligt alla vittnesbörd från skolorna borde avbrytas snarast möjligt. Vi vet genom de undersökningar som har gjorts att arbetsmiljön i årskurs 9 i skolorna fördärvas genom att man nu skall stressa fram en antagning.

Ta tillbaka förslaget, utbildningsministern, så fort sig göra låter!

Anf. 52 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Utbildningsministern vill låta påskina att det föreligger en skillnad mellan folkpartiets och vår syn på förslaget om förtur för de unga.

Folkpartiet får svara för sig. Låt mig bara slå fast att när det gäller centerns förslag – jag har redovisat detta tidigare – är meningen att gymnasieskolan skall dimensioneras så, att det blir plats både för dem som kommer som direktsökande från grundskolan och för dem som kommer som äldresökande. Det handlar inte om att välja den ena eller andra gruppen – det är ett både-och.

Hur långt den här dimensioneringen räcker kan vi ha olika meningar om, säger utbildningsministern. Men hon talar inte riktigt om vad som är hennes uppfattning. Kommunerna vet emellertid att de, när de nu vill ordna utbildningar på det sätt som vi har bett dem göra, möts av kalla handen – man säger att det inte finns en sådan ram att medlen räcker. Menar utbildningsministern att kommunerna har fel?

Från de fem län som har fått det här speciella uppdraget och som kan anordna högre specialkurser förklaras att ramarna inte räcker till; de behöver fler årselevplatser. Menar utbildningsministern att de har fel, eller vari består de olika uppfattningarna?

Av statsfinansiella skäl kan vi inte tillgodose alla sådana här önskemål, säger utbildningsministern vidare. Då måste min fråga bli: Vet utbildningsministern vad som kostar mest i statsbidrag – en gymnasieklass eller 30 ungdomar i ungdomsuppföljning? Om utbildningsministern inte vet det, så kan jag tala om att ungdomsuppföljningen är ungefär dubbelt så dyr. Kom då inte och åberopa statsfinansiella skäl för att inte ge tillräckligt utrymme åt gymnasieskolan!

Och eftersom utbildningsministern inte svarade på den fråga jag tidigare ställde konstaterar jag, att beskedet till den som i dag är 17 år och befinner sig i ungdomsuppföljningen måste bli att nästa år, när du fyller 18, kan du släppa alla tankar på en gymnasieplats – då kommer vi att ge dig en plats i ungdomslag fyra timmar om dagen.

Anf. 53 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! På min fråga vad regeringen tänker göra för att förhindra en ytterligare utslagning av de elever som har det sämst ställt svarar Lena

Hjelm-Wallén, att nu skall vi titta på utslagningsgruppens rapport och de remissvar som kommer in när det gäller den. Det är ju ett bekvämt och ganska vanligt sätt att skjuta ifrån sig allvarliga och pockande frågeställningar genom att säga att vi skall vänta och vänta – vi skall vänta månad efter månad och år efter år.

Det är ett tag sedan jag hade tillfälle att diskutera utbildningsfrågor här i riksdagen. Men på den tiden jag gjorde det – bl. a. med Lena Hjelm-Wallén – var de här frågorna lika aktuella som nu. Ja, jag tror att de är ännu aktuellare i dag, efter de senaste rapporterna. Men det är ingenting nytt, och jag tycker det är på tiden att något konkret görs för att förhindra en sådan här utveckling.

Vidare verkar det som om regeringen tror att genom att man spar på skolans område och genom att man inför lärarlösa lektioner kommer ingenting att förändras. Men det kommer att bli kraftiga försämringar just för de elever som behöver mest stöd och hjälp i skolan. Man förbättrar alltså inte situationen, utan snarare försämrar man den genom de besparingsåtgärder som regeringen nu attackerar skolan med och som ju inte är någon nyhet.

Och jag vill hävda att i längden blir det väldigt dyrt att spara på skolans område – det blir dyrt på många sätt.

Anf. 54 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag berättade nyss hur vi varnade för att det skulle bli problem, och jag kan referera till en motion som vi väckte vid det tillfället. Det är bara för Per Unckel att söka bakåt i tiden, så kan han titta på vad där står. Däremot är det riktigt att vi inte sade nej till förslaget – vilket moderaterna gjorde – men det hävdade jag heller aldrig.

Beträffande lärlingsutbildningen tycker jag att jag måste ha rätt att bli trodd på mina ord, när jag säger att jag ser positivt på lärlingsutbildningen och ser den som ett värdefullt inslag i gymnasieutbildningen – tillsammans med andra yrkesutbildningar – men att jag ändå kan förbehålla mig rätten att ha en realistisk inställning till möjligheterna att utnyttja lärlingsutbildning. Det är en mycket speciell utbildningsform, där ungdomarna är anställda. Sedan finns det andra typer av arbetsplatsförlagd utbildning, som kanske passar syftena bättre, om utbildningen skall utökas inom stora områden.

Men jag tror att det är mycket olämpligt att rasera den vanliga gymnasiala yrkesutbildningen för att i stället skicka ut 30 % av årskullen – 60 000 ungdomar har nämnts – i företagen i förhoppningen att de skall erbjudas utbildning.

Jag menar att frågan om yrkesutbildning är för viktig för att hanteras på det här sättet. Jag vill i stället gå vidare och diskutera: Hur kan vi förbättra samarbetet skola–arbetsliv? Hur kan vi öka den arbetsplatsförlagda utbildningen? Hur kan vi få mer praktik också till de ungdomar som väljer de teoretiska studievägarna?

På det praktiska sättet kommer jag att gå vidare i samtal med arbetsmarknadens parter och skolhuvudmännen – vilka samtal jag också hoppas sedan kommer att resultera i förslag till åtgärder här i riksdagen.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Beträffande dimensioneringen av gymnasieskolan är det alldeles självklart att min förhoppning är, och att jag utgår från, att dimensioneringen skall vara tillräcklig när vi har höjt den till 110 %. Det är alldeles klart min åsikt att det är bättre med en gymnasieutbildning än med ungdomsplats – om vi uttalar oss generellt. En ungdomsplats har också som ett av sina mål att man skall föra tillbaka ungdomen till gymnasial utbildning.

Som ett direkt svar på Larz Johanssons fråga om 17-åringen som haft ungdomsplats och kanske sedan vid 18 år vill ha gymnasieplats, kan jag säga att det naturligtvis kommer att finnas möjligheter till det. Det finns ingen absolut gräns, vilket Larz Johansson tycks tro. Han bör kanske studera propositionen mer noggrant. Då skall han finna att detta inte är vår avsikt. Vi vill att gymnasieskolan i första hand skall vara till för 16–17-åringarna, men naturligtvis måste också de något mera vuxnas utbildningsbehov kunna tillgodoses i gymnasieskolan.

Tredje vice talmannen anmälde att Larz Johansson och Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 55 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Under de senaste månaderna har det börjat visa sig att socialdemokraterna gör en självprövning. Man har tydligen upptäckt att partiets kollektivistiska politik står i strid med flertalet människors uppfattning och önskemål. I sina s. k. frihetstal har Ingvar Carlsson gett en del exempel på frågor där de enskilda människorna skulle kunna få större frihet och mer självbestämmanderätt. Vi moderater har i årtionden drivit dessa frågor. Om nu socialdemokraterna menar något med sitt nyvaknade frihetspatos, så skall de veta att de kommer att få stöd av oss moderater när de lägger fram förslag till konkreta åtgärder på olika områden. Och är det så att socialdemokraterna önskar snabba beslut, går det bra att redan under vårriksdagen biträda de hundratals förslag som vi moderater lagt fram i skilda partimotioner, alla syftande till att ge människorna större frihet, medbestämmande och ansvar.

När man läser Ingvar Carlssons tal saknar man helt förslag på bostadsområdet. Tydligen har inte Hans Gustafsson givit något tips om hur man skall ge bostadskonsumenter ökad frihet. Det är anmärkningsvärt, eftersom vi på detta område har den mest omfattande socialistiska och kollektivistiska styrningen i hela samhället.

Herr talman! All erfarenhet visar att enskilt ägande är den mest effektiva formen för förvaltning av bostäder. Det är därför som så många, även bland dem som bor i hyresrättslägenheter, vill äga sin bostad. Vilken frihet har dessa människor i socialdemokraternas Sverige? Ni säger nej till ägarlägenheter i flerfamiljshus. Ni säger nej till omvandling av hyresrättslägenheter till bostadsrättslägenheter i de allmännyttiga bostadsföretagen. Ni vågar inte ge människorna ansvaret för sin egen bostad.

I stället ökar ni subventionerna till de allmännyttiga företagen och

favoriserar dessa företag ytterligare. De får bättre bidrag och lån vid nyproduktion och ombyggnad än andra. De får miljöbidrag, hyresrabatter, bidrag till outhyrda lägenheter osv. Går det ändå inte ihop ekonomiskt för de allmännyttiga företagen står kommunerna – särskilt de socialdemokratiskt styrda – till tjänst med ytterligare selektiva subventioner. Resultatet av detta har blivit att konkurrensen mellan de allmännyttiga och de privata fastighetsägarna totalt har snedvridits. Följdriktigt byggs i dag inte längre några privata hyresfastigheter. Samtidigt har vårt hyressättningsystem brutit samman.

En enskild hyresgäst är i praktiken förhindrad att själv eller genom valt ombud förhandla med fastighetsägaren om sin hyra. Hyresgästerna är således i denna sin egenskap omyndigförklarade.

I praktiken har Hyresgästernas riksförbund fått ett förhandlingsmonopol. Det är särskilt stötande, eftersom Hyresgästernas riksförbund endast representerar knappt 400 000 av de 1,5 miljoner hushållen i hyreshus i landet. I det privata fastighetsbeståndet är inte mer än uppskattningsvis 15 % av hyresgästerna medlemmar i Hyresgästernas riksförbund.

Den legala grunden för Hyresgästernas riksförbunds förhandlingsmonopol måste upphävas. Den enskilde hyresgästen måste ges förhandlingsrätt. Därefter får var och en avgöra om han vill bli representerad av någon och i så fall av vem. Konkurrerande hyresgästorganisationer måste få arbeta under lika villkor. Organisationer som bygger på frivilligt medlemskap – och som därför är beroende av medlemmarnas förtroende – tillvaratar medlemmarnas intressen bäst. Enligt nuvarande ordning finansieras en stor del av hyresgäströrelsens verksamhet genom en procentuell avgift på den totala hyressumman. Organisationen är således inte beroende av medlemmarna.

Mellan Hyresgästernas riksförbund och de flesta allmännyttiga företagen har träffats avtal om förhandlingsersättning, fritidsverksamhet och boinflytande. Enligt avtalen skall hyresgästföreningen av företagen få en ersättning som motsvarar 0,5 % av den totala hyran för fritidsverksamhet och 0,4 % för boinflytande. Därtill kommer s. k. förhandlingsersättning. Under 1982 överfördes över 100 milj. kr. från SABO-företagen till hyresgästföreningarna, alltså från hyresgästerna eller av hyresgästernas pengar.

Enligt vår uppfattning måste fria förhandlingar bygga på principen att varje part bestrider sina egna förhandlingskostnader. Systemet med att förhandlingsersättningen till hyresgästföreningen inkluderas i hyran för samtliga – även oorganiserade – hyresgäster är oacceptabelt. Hyresförhandlingslagen bör därför ändras.

Herr talman! Bostadssektorn är den sektor där offentlig reglering och byråkrati samt generella och selektiva subventioner har fått störst utbredning. Det statliga bostadslånesystemet innehåller ett nätverk av regleringsmekanismer. Speciella krav ställs på standard och utformning av bostäderna. Lånereglerna styr genom sin utformning det som byggs. Därav följer att producenterna i första hand bygger de bostäder som är ekonomiskt fördelaktigast för företaget och som ger optimalt belåningsvärde. Om bostaden därmed också blir i överensstämmelse med konsumenternas

önskemål är av mindre betydelse. Vilken frihet har människorna att välja med ett sådant system?

I den av statens planverk utarbetade Svensk byggnorm blandas bindande föreskrifter med råd och exempel. Varje år kan massmedia redovisa exempel på hur de kommunala byggnadsnämnderna utnyttjar sin ställning genom att kräva lösningar i enlighet med byggnormens exempel. Vidare är de bindande föreskrifterna alltför omfattande och detaljrika. Enligt vår uppfattning bör Svensk byggnorm ersättas med enkla tekniska funktionskrav och ett fåtal bindande bestämmelser.

Det s. k. fribygget i Uppsala visar att man med små avsteg från normer och regleringar – i detta fall gällde det en dispens – kan bygga bostäder med god standard till betydligt lägre priser. Men ytterligare byggen av den typen vågar socialdemokraterna inte släppa fram. Talet om frihet att välja gäller inte den som söker bostad.

Regeringen har tidigare aviserat införandet av en ny statlig fastighetsskatt. Inom den svenska bostadssektorn finns ett oöverskådligt antal stödformer – bidrag och lån – och dessutom en lång rad skatter. Genom detta omfattande skatte- och subventionssystem har marknaden i stor utsträckning upphört att fungera. Detta har resulterat i olägenheter som är väl kända: höga byggkostnader, bostäder som inte motsvarar konsumenternas efterfrågan och stora statliga subventioner.

Det framstår såsom alltmer uppenbart att bostadssektorns problem är resultatet av skatte- och subventionssystemet i samverkan med statens och kommunernas starka inflytande. Regeringen förmår inte frigöra sig från detta förödande system. Nya skatter motiverar nya bidrag. Problem – som har uppkommit genom skatte- och subventionssystemet – försöker man lösa med nya skatter och subventioner. Detta är dömt att misslyckas.

Vid sidan av dessa principiella invändningar mot den nya fastighetsskatten kan sägas att den kommer att drabba samtliga fastighetsägare mycket hårt. För en fastighetsägare med en marginalskatt på 80 % motsvarar en fastighetsskatt på 1,4 % en kostnad på 7 % av taxeringsvärdet. Denna skatt skall betalas vare sig fastigheten har stora skulder eller inte och vare sig fastigheten går med förlust eller inte. Genom sin konstruktion urholkar skatten ytterligare möjligheten till enskilt fastighetsägande.

För småhusägarna är skatten ett slag i ansiktet. De som under en lång följd av år gjort uppoffringar och sparat till ett eget hem – ofta utan subventioner från staten – skall nu betala en extra skatt för att subventionera nya lägenheter. Det rättvisa i detta förslag kommer ni aldrig att kunna förklara för människorna, Hans Gustafsson. Vi tar bestämt avstånd från införande av en ny fastighetsskatt och föreslår också att den hyreshusavgift som nu gäller skall avskaffas fr. o. m. den 1 januari i år.

Det nyligen beslutade systemet för realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter är en annan orättvisa. Systemet försvårar allvarligt en nödvändig rörlighet på bostadsmarknaden. Det är också utformat så att det får orimliga och oacceptabla konsekvenser för den skattskyldige. Bl. a. kommer vissa reala förluster att beskattas. Regeringen måste snarast lägga

fram ett nytt förslag, som ansluter till det system som gäller för småhus. Rätten att skjuta upp beskattningen måste slås fast.

Herr talman! Jag har här pekat på några problem inom bostadssektorn som måste lösas för att vi skall kunna tala om större frihet för människorna och för att vi skall kunna få en sundare bostadsekonomi såväl för den enskilde som för staten. Hyresgäster, bostadsrättsinnehavare, småhusägare och övriga fastighetsägare väntar alla på besked. Har bostadsministern något att säga dem?

Anf. 56 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Under partiledardebatten i går fick vi av statsministern höra att de borgerliga partierna var så erbarmligt tråkiga, för de upprepade bara sina gamla förslag gång efter annan. Om man tittar på bostadsdepartementets del av budgetpropositionen, skulle man kunna skicka tillbaka den vänligheten och säga att där hittar man heller inte någonting nytt. Det är bara ett konstaterande och inte någon kritik mot bostadsdepartementet, för jag har i andra sammanhang konstaterat att man i stort sett följer den politik som tidigare, borgerliga, regeringar har fört.

Socialdemokraterna protesterade väldigt när vi av ekonomiska skäl gjorde förändringar av räntebidragen, så att det blev en snabbare upptrappning. Som regering har socialdemokraterna lagt fram förslag om och fått riksdagens godkännande att ta bort de retroaktiva räntebidragen – 1 700 milj. kr. på ett enda bräde. Vi protesterade då inte mot regeringens förslag utan menade att det fick accepteras i det statsfinansiella läget.

Vad har man då gjort? Jo, man har infört hyresförlustgarantier och hyresrabatter. Vi tycker att bägge metoderna var felaktiga. Det var alltså en subvention som skulle kunna gå ut till de delar av Sverige där det fortfarande fanns en efterfrågan på nyproducerade bostäder, och det var egentligen inte de områdena som var i behov av det här stödet.

ROT-programmet, säger man då, har man lagt fram förslag om som man fått riksdagen att ställa sig bakom. Vi konstaterar att en del av programmet utgörs av bra åtgärder, men vi tycker att man blåser upp det till större dimensioner än vad det egentligen är värt. Man räknar naturligtvis in en hel del arbeten som ändå skulle ha kommit att bli utförda. Det är möjligt att man når någon tidigareläggningseffekt av det.

Vi menade också att det var fel att införa ett nytt system med räntestöd när det finns ett uppdrag att se över finansieringssystemet i dess helhet. Tydligen har socialdemokraterna bestämt sig på den punkten. Man skall ha kvar systemet med stora generella subventioner till nyproduktionen, alldeles oavsett om låntagarna är i behov av det eller ej. Detta kombinerar man med bestraffning av dem som satsat på att skaffa en egen bostad, som har sparat och betalat på sina lån, genom att föra in fastighetsskatten. Vi säger från centerns sida nej till de propåer som socialdemokraterna har aviserat på den punkten – alltså definitivt nej till fastighetsskatten.

Vi konstaterar att statens budget har ett onödigt stort underskott, och vi föreslog i fjol från centerns sida att man skulle stimulera tidigare inlösen av

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

mindre bostadslån. Det ställde de andra partierna upp på, och regeringen fick i uppdrag att ombesörja detta. Vi beräknade att man möjligtvis skulle kunna nå en effekt på sammanlagt 5 miljarder.

I går kunde vi lyssna till en debatt mellan finansministern och Nils Åsling. Finansministern försökte då göra troligt att centerpartiet hade så dålig kontakt med verkligheten att vi hade räknat med att kunna få in 2,5 miljarder på "tvångsinlösen av lån", som finansministern beskrev det. Eftersom debatten i stort sett var slut efter det inlägget, måste jag nu konstatera att finansministern själv är så dåligt informerad om regeringens arbete att han inte visste att riksdagen hade givit regeringen det här uppdraget och att arbetet med det har startat i bostadsdepartementet. Att man inte har fått fram något resultat, som finansministern har kunnat bearbeta, beror på att regeringen startade jobbet litet för sent.

För att försöka att ytterligare framställa vårt förslag såsom inte realistiskt sade finansministern i går att vi hade hoppat i en tunna som socialdemokraterna ställt ut. Om det är en tunna, så är det faktiskt centerpartiet som har ställt ut den. Och har någon hoppat dit är det i så fall de andra partierna. Vi hoppas naturligtvis att resultatet skall bli att bostadsdepartementet får fram bra förslag. I en frågedebatt tidigare under riksmötet instämde Hans Gustafsson i de bedömningar som vi gjorde.

En annan fråga är finansieringen av bostadslån utanför budgeten. Den frågan tänker jag emellertid inte ta upp, eftersom det finns en särskild proposition som snart skall behandlas av riksdagen.

Byggandets omfattning har i alla bostadspolitiska debatter varit en intressant fråga. Under oppositionstiden riktade socialdemokraterna varje år kritik mot de borgerliga regeringarna för att byggandet var för lågt. Byggnadsarbetarnas fack krävde att byggandet skulle öka, det gjorde också byggnadsföretagens organisationer. Men inte har vi fått någon ökning av nyproduktionen efter regeringsskiftet! Tvärtom tyder planerna för bostadsbyggandet på att nyproduktionen kommer att sjunka trots hyresrabatter och hyresförlustgarantier. Men nu är facket tyst. Vi får inga brev med framstötningar till utskottet om att vi skall försöka verka för åtgärder som skulle innebära ökad nyproduktion.

Enligt centerns uppfattning hör det till det allra viktigaste i vår bostadspolitik att människor skall ha möjlighet att engagera sig i ägandet, förvaltningen och skötseln av sina bostäder. Vi har därför aktualiserat frågan om bostadsrätten. Vi anser att den bör få en större utbredning än den har i dag. När vice statsministern nu är ute och talar om att man måste göra en omprövning och inte bara tro på kollektiva lösningar, kanske man kan hysa förhoppningen att den insikten skall medföra att vi kan enas i bostadsutskottet när vi behandlar de förslag som centern har lagt fram motionsledes. Om det är något den enskilde borde få möjlighet att påverka så är det den egna bostaden. Vi föreslår därför att bostadshyresgästerna får företräde vid köp. Och det skall gälla gentemot samtliga ägargrupper. Vi bör alltså slopa den inskränkning som socialdemokraterna genomförde under det förra riksmötet. Vi tycker det borde räcka med att 50 % antecknar intresse

för köp. Vi menar att kommunerna också måste vara villiga att sälja egna fastigheter eller allmännyttigt ägda hus. Vi föreslår att den orättvisa utformningen av reavinstantbeskattningen på bostadsrätt upphävs och att det nya system som det finns klar majoritet för i riksdagen utarbetas och läggs fram för riksdagen.

Vi har också aktualiserat frågan om att bostadskommittén bör se på möjligheten till en likartad behandling av bostads- och äganderätt vid inkomstbeskattningen.

Jag vill göra en liten avvikelse från bostadsfrågor och gå in på planfrågor. Eftersom frågan om en ny plan- och bygglag har avancerat så långt att förslaget har gått på remiss till lagrådet, kommer riksdagen inte att genomföra några förändringar utan avvakta remissförfarandet. Vi har dock aktualiserat tre frågor som vi tycker är viktiga – dessutom tillgodoses de inte i lagrådsremissen.

Den ena frågan är bebyggelse utanför plan. Det är ett starkt intresse för många människor att få välja bostadsmiljö. Därför borde vi skapa förutsättningar härför. Vi vill att bevisbördan skall bli den omvända, så att de kommunala myndigheterna konkret måste bevisa att det finns avgörande skäl för att vägra byggnadslov.

Den andra frågan gäller byggnadslovskravets omfattning. Jag tycker att man i den frågan inte behöver avvakta ikraftträdandet av de reformer som bygglagen i sin helhet kommer att innehålla, utan man kan öka åtgärderna på den del som inte är byggnadslovskrävande. I stort sett bör man följa principen att det endast är mera betydande om- och tillbyggnader som behöver bli byggnadslovskrävande.

I vad gäller frågan om lantbrukets byggnader hävdar vi att det inte finns något motiv för att införa byggnadslovsskyldighet på det sätt som man har planerat att göra.

Sedan tillbaka till de bostadspolitiska frågorna, där centerns inställning kan sammanfattas på följande sätt. Vi vill stimulera den enskilde till ett ökat engagemang. Därför vill vi främja möjligheterna till ett sparande. Vi har föreslagit privata investeringskonton, som skulle kunna användas till bl. a. bostadsinvesteringar. Bostadsrättsformen skall gynnas, som jag har nämnt. Hyresgästerna skall stimuleras till att ta hand om förvaltningen av hyreshus i egen regi. Lånesystemet bör förändras så att de generella subventionerna minskas och att vi på det sättet kan få ett system som har mindre regleringar inom sig och kan medföra att vi kan decentralisera besluten till den kommunala nivån. Minskar man på det generella stödet kan det naturligtvis innebära att vissa grupper, barnfamiljerna t. ex., får högre bostadskostnader. De bör kompenseras genom utbyggnad av bostadsbidragssystemet ytterligare eller genom andra reformer inom stödet till barnfamiljerna.

Får jag sedan, herr talman, göra en liten kommentar till moderaternas bostadspolitiska motion, där moderaterna återkommer med kravet på förändringar i räntebidragssystemet. Jag vill konstatera att om de genomförs, kommer vi att få en mycket kraftig nedgång av nyproduktionen över huvud taget och mycket stora svårigheter att betala nybyggnadshyrorna. Det

kommer också att medföra att många villaägare inte klarar av sin ekonomi utan tvingas att sälja sina fastigheter till kraftigt reducerade priser. Vi har tittat på de här frågorna. Jag är litet förvånad över att moderaterna, trots att effekterna är så klara, håller fast vid den typen av förändringar i lånesystemet.

Anf. 57 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Det är människors önskemål som enligt folkpartiets uppfattning skall vara utgångspunkten för bostadsplaneringen och för de bostadspolitiska besluten. Vi har ett gott utgångsläge i Sverige. Antalet lägenheter per invånare är högt. Vad vi däremot inte har lyckats lösa är att ge människor möjlighet att välja den typ av bostad och upplåtelseform de önskar.

Vi har genom regleringar och subventioner snedvridit marknaden. Vi kan t. ex. i upprepade opinionsundersökningar utläsa att många människor önskar byta till bostadsrätt eller eget hem. Möjligheten att få denna önskan uppfylld är begränsad. Detta beror på att det finns lägenheter men med fel upplåtelseform.

Det tog tid för socialdemokraterna att inse, att bostadsbyggandet skulle stanna på en ganska låg nivå. I årets budgetproposition säger man att det kan förväntas en begränsad nyproduktion. Vi folkpartister välkomnar naturligtvis uppvaknandet och den realistiska syn man nu ger uttryck för. Socialdemokratiska väljare kan däremot notera ännu ett sviket vallöfte. De socialdemokratiska valtalarnas yviga tal om det ökade bostadsbyggande som skulle uppstå med en socialdemokratisk regering har mött verkligheten.

Ett uppvaknande i vad gäller hur svenskarna önskar bo skulle också välkomnas. Tyvärr syns ingen ljusning i det kompakta mörkret i det fallet. Folkpartiet menar att vi skall öka valfriheten för människor. Vill man det måste man öka möjligheten för fler att äga sin bostad. Socialdemokraterna däremot kommer med förslag efter förslag, som om de genomförs sätter upp nya hinder för människor att skaffa sig en egen bostad. Särskilt aktiv har man varit när det gäller att försvåra för övergång från hyresrätt till bostadsrätt och för att begränsa rörligheten inom det befintliga beståndet.

Vi har från folkpartiet i vår bostadspolitiska motion krävt att riksdagen upphäver de beslut man tagit på förslag av den socialdemokratiska regeringen, vilka just bromsar möjligheten till bildande av bostadsrätter.

Vi behöver en ökad satsning på bostadsrätter. Det är viktigt att ge människor möjlighet till inflytande över sina boendeförhållanden. Bostadsrätten ger den möjligheten. Det ligger också ett socialt värde i att människor ges möjlighet till samverkan inom sin bostadsrättsförening. Man tar ett gemensamt ansvar för frågor om boendemiljö och ekonomi.

Vi vet att det är stor efterfrågan på bostadsrätter. De åtgärder riksdagen antog våren 1982 på förslag av mittenregeringen stärkte hyresgästers rätt att ombilda sina lägenheter till bostadsrätt. Det samarbete man så småningom får i sin bostadsrättsförening inleds redan när man genom en intresseanmälan går samman och redovisar sitt intresse för att överta huset om det blir till salu.

Det var helt invändningsfritt för oss folkpartister när det föreskrevs att denna rätt skulle gälla alla hyresgäster, oavsett vilken ägare det var till huset. Det borde faktiskt vara av särskilt intresse att ge denna rätt till hyresgästerna i hus ägda av de allmännyttiga bolagen. Vi politiker har beslutat om byggande av dessa fastigheter för att ge människor en bra bostad. Om dessa människor trivs i sin lägenhet, men vill ta ett större ansvar för sin bostad, skall vi vara lyhörda och ge dem den möjligheten. Eftersom det är kommunerna som är ägare öppnas stora möjligheter att snabbt ge ett positivt gensvar på en begäran om inköp. Detta sätt att tänka är tydligen oförenligt med socialdemokratisk grundsyn. När man som regeringsparti får chansen tar man ifrån hyresgästerna i allmännyttan denna självklara rätt.

Vill man som hyresgäst i ett sådant hus bo i bostadsrätt måste man söka sig ut på marknaden och flytta till ett annat hus. Jag anser att detta är en diskriminering av en kategori hyresgäster. Vi har alltså yrkat att denna rätt till förköp och ombildning till bostadsrätt skall ges alla hyresgäster – oavsett ägare till fastigheten.

De boende i allmännyttan, som skall ut och söka bostad med bostadsrätt, om de vill ha denna boendeform, möts av en än bistrare verklighet genom den reavinstbeskattning socialdemokraterna röstade igenom här i kammaren före jul.

Genom den utformning reavinstbeskattningen fick kommer vi att få en minskad rörlighet och ett sämre utbud av lägenheter. Vi har därför från folkpartiets sida krävt ett upphävande av beslutet om reavinstbeskattning. Reavinstbeskattning skall förhindra oskäligen vinster, inte ge upphov till förluster vid försäljning eller försvåra byte av lägenhet.

Allt fler röster höjs för att man skall övergå till en fri hyresmarknad. När bruksvärdessystemet infördes 1968 var det i en helt annan bostadssituation än den vi har i dag. Vi tror därför inte att en avveckling av bruksvärdessystemet skulle innebära några större ändringar av hyresnivån. Man skulle emellertid få en friare hyresmarknad. Vi har därför föreslagit i vår motion att man på försök avvecklar bruksvärdessystemet i några kommuner. Detta kan sedan ge underlag till en utvärdering som förhoppningsvis leder fram till att man avvecklar dagens system.

Vi nås allt som oftast av rapporter om att människor känner sig påtvingade avgifter och åtgärder genom den makt man givit åt organisationerna på bostadsmarknaden.

Vi behöver livskraftiga organisationer, men de skall få sin styrka genom medlemmarnas önskan och engagemang, inte genom uppgörelser över huvudet på dem som drabbas, och inte vill ha dem.

Hyresgäströrelsen har givits en delvis privilegierad ställning. Det är vår skyldighet att ge möjlighet att bryta det som kan uppfattas som monopol och ge hyresgästernas fristående föreningar större möjlighet att erhålla förhandlingsrätt.

Vi har också i vår motion ifrågasatt att bl. a. ersättningen för boinflytande och fritidsverksamhet skall betraktas ingå i hyran. Detta ifrågasättande delar vi med många hyresgäster.

Herr talman! Detta avsnitt av den allmänpolitiska debatten har av naturliga skäl fått en inriktning på bostadspolitiken. Eftersom frågan om fysisk riksplanering handhas av samma utskott och samma statsråd tänker jag vidröra den aktuella frågan i vad gäller bevarande av våra skyddsvärda naturområden.

Bevarande av våra fjällnära skogar är en självklar del av detta och bör omfattas av den fysiska riksplaneringen. Detta bör alltså ingå i den kommande naturresurslagen.

Vi nås nästan dagligen av alarmerande uppgifter om avverkning i dessa skyddsvärda områden. Jag tog redan i oktober i en fråga här i riksdagen upp denna avverkning. Svaret då visade att regeringen inte tänkte ingripa för att stoppa den avverkning som planerades.

Jag utgår från att det är självklart att de områden som i den fysiska riksplaneringen upptas som skyddsvärda kommer att lagskyddas i den kommande naturresurslagen. Eftersom statsrådet Gustafsson finns här i kammaren och är anmäld till debatten måste frågan till honom bli: Kommer de fjällnära skogar som nu inte ingår i riktlinjerna ges skydd av den kommande lagstiftningen? Avser regeringen vidare vidta åtgärder som resulterar i stopp av de avverkningar som nu planeras?

Anf. 58 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vi har nu fått höra de borgerliga partiernas förslag och synpunkter då det gäller utgångspunkterna för bostadspolitiken, bostadsplaneringen och bostadspolitiska reformer. Som vanligt påstår de sig vilja slå vakt om bostadskonsumenternas valfrihet och önskemål, om den enskilde hyresgästens rättigheter och om boendeinflytandet. Som vanligt är lösningen på hyresgästernas problem med ständigt ökade hyror och försämrad hushållsekonomi minskade generella subventioner, minskat samhällsstöd. Valfrihet, respekt för den enskilda äganderätten – att man själv äger sin lägenhet – och de privata fastighetsägarnas och hyresgästernas gemensamma ansvar och gemensamma intressen är en del av de lösningar som från borgerligt håll nu betonas mer än tidigare.

Klart uttalade målsättningar från ett eller flera borgerliga partier är bl. a. att få ett bostadsfinansieringssystem fritt från samhällsinflytande och generella subventioner, att slopa nuvarande hyressättningsystem och ersätta detta eller delar därav med ett s. k. marknadsorienterat system, dvs. med en fri hyresmarknad, att återinföra den fulla avdragsrätten för villaboendet, att försämbra bostadsbidragen, att skrota det nyligen antagna bostadsförbättringsprogrammet, att hålla nere bostadsproduktionen och att öka rörligheten på bostadsmarknaden.

Moderata samlingspartiet är som vanligt mest framstående då det gäller förslag som direkt eller indirekt kraftigt skulle förändra eller undanröja kvarvarande sociala inslag i bostadspolitiken och göra bostadsmarknaden till en tummelplats för snäva vinst- och spekulationsintressen. Folkpartiet har som bekant mycket snabbt rättat in sig i högerleden och ligger inte långt efter. Här har det skett en väldigt snabb förflyttning sedan den tid då Birgit

Friggebo var bostadsminister. Centern förefaller vara det borgerliga parti som fortfarande har ambitionen att föra en bostadspolitik med vissa sociala inslag, även om man steg för steg förflyttar sig mot en ökad marknadsanpassning.

Ett gemensamt inslag även i motioner från borgerliga partier är i år att man nu mer eller mindre klart och öppet går till storms mot den etablerade hyresgäströrelsen, mot formerna för överenskommelser som träffats mellan partsorganisationerna på hyresmarknaden och mot vad som felaktigt betecknats som hyresgäströrelsens monopol på förhandlingar.

Rolf Dahlberg slog i debatten här in öppna dörrar. Han kan kanske erinra sig att de möjligheter som han i sitt inlägg efterlyste redan finns i den hyresförhandlingslag som infördes på förslag från en borgerlig regering.

De borgerliga partierna har också, i likhet med Näringslivets byggnadsdelegation och andra privata fastighetsintressen, upprörts över att överenskommelser gett möjlighet till ökat inflytande och fritidsverksamhet och att även icke medlemmar är med och bekostar sådan verksamhet. Påståendena om monopol och orättvisor gentemot boende som inte är medlemmar i hyresgäströrelsen har fått bilda utgångspunkt för olika förslag om långt gående förändringar av hyreslagstiftningen. Plötsligt vill man ha förändringar i lagstiftningen som innebär att man nu går emot vad man varit med om att införa. Plötsligt är förtroendet för överenskommelser och förhandlingar mellan parterna på hyresmarknaden borta, och man vill ha nya regler och bestämmelser.

Herr talman! I årets budgetproposition finns det inte många nyheter eller positiva inslag och förslag som kan förbättra bostadssituationen. Bostadsminister Hans Gustafsson har i några sammanhang uttryckt belåtenhet med det han kallar för bostadsutvecklingen, ja, t. o. m. att den skulle vara bättre än någonsin! – detta enligt en nyårsintervju i Svenska Dagbladet. Det är en uppfattning som hyresgästerna inte delar, mot bakgrund av senare års hyreshöjningar, orättvisorna mellan olika boendeformer, den reella försämringen av bostadsbidragen och ett kraftigt minskat bostadsbyggande.

Låt mig i detta sammanhang understryka att vpk inte kan ansluta sig till det förslag till fastighetsskatt som har aviserats, med den redovisade utformningen. Jag vill bara nämna några saker som måste finnas med för att vi skall kunna acceptera förslaget. Det är att man inte skall ha någon avdragsrätt för de utgifter som fastighetsskatten betingar. Det är vidare att de allmännyttiga bostadsföretagen måste undantas från en sådan här fastighetsskatt. Det är slutligen att en större procentandel av denna fastighetsskatt skall läggas på de egenägda småhusen än vad som har aviserats. Detta är några punkter där vi har svårt att kunna acceptera förslaget i dess nuvarande utformning. Jag hoppas självfallet att det skall komma förenklade förslag i detta avseende.

Vpk har under den allmänna motionstiden i olika motioner lagt fram förslag om ökat byggande och lägre boendekostnader som ett led i en annan fördelningspolitik, och dessa förslag får vi senare tillfälle att diskutera, när de

har utskottsbehandlats. Men redan nu är det angeläget att få något besked från regeringen om och i så fall vad man tänker göra i avvaktan på de förslag som bostadskommittén kan komma med. Vilka tillfälliga, temporära åtgärder tänker regeringen föreslå för att stoppa eller kraftigt begränsa hyreshöjningarna och öka byggandet? Man kan och får enligt vår mening inte slå sig till ro och vänta till år 1986 eller 1987!

Flera undersökningar på senare tid har visat att det har skett ett avgörande brott i den sociala och ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1970-talet. Ojämligheten ökar nu. De rika blir rikare och de fattiga blir fattigare. Denna förändring har inträffat både tidigast och tydligast inom bostadspolitiken. Under 1970-talet har stora delar av efterkrigstidens sociala bostadspolitik raserats. Hittills under 1980-talet har ingen avgörande förändring till det bättre skett.

Både bostadsbristen och antalet outhyrda lägenheter ökar nu. Trångbodda barnfamiljer har inte råd att flytta in i de nybyggda lägenheter som är avsedda för dem. Ingenstans finns det i dag så många socialbidragstagare som i de nybyggda hyreshusområdena. Av dem som har den sämsta utrymmesstandarderna krävs nu att de skall tränga ihop sig ännu mer. Fler smålägenheter bör byggas, de familjelägenheter som byggs bör krympas och standarden i hyreshusen måste sänkas – detta hävdar politiker och experter, som i regel själva bor i egnahem. Hyreshusboendet håller på att bli ett boende för enbart arbetarklassen. Alla de här frågorna kan och bör relateras till hyresnivån, till vad det kostar att bo.

Det finns ingen enkel lösning på dessa problem, men huvudfrågan måste vara att komma till rätta med den helt orimliga hyresutvecklingen. Så länge hyran tillåts stiga i nuvarande takt kommer orättvisorna i boendet att öka och problemen att förvärras. De höga hyrorna snedvrider bostadspolitiken. Hyresnivån har blivit det avgörande hindret för en socialt inriktad bostadspolitik. Hyran måste ner! Samtidigt måste en stor satsning ske på att förbättra hyreshusboendet. Hyreshusmiljöerna måste förbättras. Hyreslagstiftningen måste ändras så att hyresgästerna får mera, inte mindre, att säga till om i sitt boende.

Mellan 1976 och 1983 har hyran stigit med 122 %, samtidigt som konsumentprisindex ökat med 98 % och lönerna med 76 %. Den genomsnittliga hyran per kvadratmeter är nu 244 kr., men i nyproduktionen ligger den betydligt högre. Gränsen 400 kr. per kvadratmeter har nu passerats i planerade byggprojekt. För familjelägenheter i nyproduktionen är månadshyran i dag omkring 3 000 kr.

Hyrorna har stigit mer än inflationen och mycket mer än lönerna. I reall penningvärde har lönerna sedan 1976 sjunkit, samtidigt som hyrorna har stigit kraftigt. Kostnaden för en nybyggd tvårumslägenhet har ökat från ungefär 17 % av en genomsnittlig industriarbetarlön år 1976 till nästan 25 % år 1982. För många familjer har hyran blivit en större kostnad än maten. Samtidigt härmed har det skett en försämring då det gäller bostadsbidragen, som jag var inne på förut. Nära hälften av antalet hushåll har fallit bort ur bostadsbidragssystemet.

Under 1960-talet genomfördes miljonprogrammet. Det var en bra satsning, som gjorde slut på den tidigare allvarliga bostadsbristen. I ett slag fick den svenska arbetarklassen en bra bostadsstandard. Men den yttre utformningen och tillgången på offentlig och kommersiell service blev inte alltid så bra. De nya områdena utsattes för en, i många fall berättigad, svidande kritik. Men kritiken bortsåg oftast helt från den stora landvinning som den förbättrade bostadsstandarden innebar.

Med utgångspunkt i denna kritik kunde en ideologi byggas upp för att motivera 1970-talets småhusbyggande. Under en dryg tioårsperiod byggdes nästan en halv miljon villor, samtidigt som byggandet av flerfamiljshus nästan helt stannade av. Under dessa år flyttades subventioneringen av boendet över från bostadsbidrag för hyreshusboende till skatteavdrag för villaägare. Detta innebar en massiv överflyttning av resurser från fattiga till rika. Samtidigt som villaboendet gynnades av inflationen, skatteminskning och räntebidrag steg hyrorna snabbare än någonsin. De som hade ekonomiska möjligheter sökte sig snabbt till ett bättre boende i egna hem.

Effekterna av småhusbyggandet och de allt högre hyrorna har blivit ett alltmer klassuppdelat och segregerat boende. Undersökningar visar nu att det övervägande är företagare, tjänstemän och akademiker som flyttat in i de nybyggda småhusen. Mellan 1968 och 1981 har andelen arbetarhushåll i ägda bostäder minskat från 39 till 26 %. Hyreshusboendet har alltmer kommit att bli ett boende för arbetarklassen och för grupper utan ekonomiska resurser.

Satsningen på småhusbyggande och de höga hyrorna har lett till ökad segregation och växande sociala problem. Ingenstans finns i dag så många socialbidragstagare som i de nya hyreshusområdena. Trots att familjerna där i regel har två inkomster tvingas de ofta söka socialhjälp. Småhusområdena har till stor del fyllts med barnfamiljer med hyggliga ekonomiska resurser. Till hyreshusområdena koncentreras arbetarklassens barnfamiljer med låga inkomster, invandrare, ensamstående, ungdomar och pensionärer.

Utvecklingen har inneburit en ökad segregation. Hushåll med socialhjälp koncentreras till de allmännyttiga bostadsföretagen. Klassuppdelningen när det gäller olika besittningsformer ökar nu snabbt, i synnerhet i storstadsområdena.

I detta perspektiv måste också det särskilt i storstadsområdena ökade antalet bostadsrätter ses. I Stockholms innerstad omvandlas nu årligen ca 2500 hyreslägenheter till insatslägenheter eller bostadsrätter. Takten i omvandlingen har ökat mycket snabbt sedan mitten på 1970-talet – liksom priserna. De som hävdar att fler bostadsrätter innebär lägre pris har således helt fel. Förhållandet är i dag det omvända.

Det bästa sättet att hålla nere priset på bostadsrätter torde i stället vara att skapa fler och billigare hyresrätter. Det var när bostadsbyggandet minskade och hyrorna snabbt steg under 1970-talet som bostadsrätten blev ett fördelaktigt alternativ för dem som hade ekonomiska resurser.

Herr talman! Privatiseringen av boendet har medfört att den traditionella svenska bostadspolitikerna nu i stort sett är raserad. Denna politik, som en gång gick ut på att skaffa arbetarklassen bra bostäder, att inga grupper skulle

gynnas på andras bekostnad och att behovet av bostäder skulle styra byggande och förmedling, har nu gått över i sin motsats. Arbetarklassen hänvisas till de bostäder som andra inte vill ha. Grupper med penningresurser kan förbilliga sitt boende på de andras bekostnad genom avdragssystemet. Det som styr byggande och fördelning av bostäder är inte längre behovet utan betalningsförmågan. Denna utveckling måste omedelbart brytas. Ju längre tid som går, desto svårare blir det att återvinna de tidigare landvinningarna på bostadspolitikens område som nu snart förlorats helt.

Anf. 59 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! De borgerliga partierna har nu redovisat sina motioner i anslutning till regeringens budgetförslag. På område efter område ser man allt tydligare skiljelinjerna i svensk politik.

Moderata samlingspartiet företräder den politik som mest avviker från den som vi socialdemokrater företräder. Det är i och för sig inte överraskande. Vad som möjligen överraskar är att man lämnar förslag som så ohöjtt är till fördel för de välsituerade grupperna och som innebär en förödande omfördelning till vanliga inkomstagares nackdel. Intresset ljuger aldrig, brukar man säga.

Med en beundransvärd konsekvens – det skall gärna sägas – driver moderaterna en politik i fåtalets intresse. Att man därmed äventyrar den sociala balans som bär upp det svenska samhället tycks inte bekymra.

Utgångspunkterna för moderat mark- och bostadspolitik är bostadskonsumenternas valfrihet och respekt för den enskilda äganderätten, heter det i moderaternas partimotion om bostadspolitiken. Bostadssektorn skall marknadsanpassas.

Folkpartiet säger sig också vilja öka valfriheten i boendet genom att ge större utrymme åt det enskilda ägandet. Det som skiljer folkpartiet och moderaterna åt är att folkpartiet, i varje fall inte ännu, är berett att avhända samhället alla möjligheter att genom bostadspolitiken och den bostadspolitiska organisationen påverka bostadsmarknaden.

Samhället har tagit på sig ett stort ansvar för bostadsförsörjningen. Det har skett genom politiska beslut, om vilka det har rått betydande enighet. Det system som vi har valt har naturligtvis sina brister och kostar pengar. Det är en sak – och det kan vi försöka att gemensamt göra någonting åt.

Det moderata förslaget är någonting helt annat. Moderaterna vill göra rent bord. Man vill sälja ut allmännyttan. Den bostadspolitiska organisationen skall skrotas. Markägarnas rätt skall stärkas på de många människornas bekostnad. Hyresgästernas trygghet mot spekulering skall rivas upp genom att fri hyressättning införs. Hyresnämnder och bostadsdomstol skall avskaffas. De vill avveckla alla generella subventioner till bostadssektorn. Den garanterade räntan skall trappas upp snabbare än i dag.

Folkpartiet följer i stort sett samma linje. Beträffande bruksvärdesystemet nöjer man sig med att det avvecklas på försök i några kommuner. Sedan skall försöken utvärderas. När det gäller subventionerna till bostadssektorn

är man inte heller beredd att ta steget fullt ut som moderaterna har gjort.

Centern är mycket försiktigare än de övriga borgerliga partierna. I likhet med de två andra partierna säger centern dock blankt nej till regeringens bostadsförbättringsprogram.

Moderaternas och folkpartiets förslag har egentligen ingenting med valfrihet att göra – det är bara som det ser ut. Om moderaternas förslag skulle genomföras, skulle stora grupper antagligen tvingas ut i snöslasket på gatorna, och vi skulle få se en uppsortering i rika och fattiga av i modern tid sällan skådat slag.

Samtidigt vill moderaterna återinföra den fulla avdragsrätten för räntor. Vad skulle det innebära? Jo, det skulle innebära att den som har den högsta inkomsten får mest hjälp till sina boendekostnader från samhällets sida. Det är som vanligt fåtalets frihet som moderaterna vill slå vakt om genom att låta mark- och bostadspolitiken underkastas marknadens lagar. Konsekvensen blir att de välbeställda kan köpa sig fördelar. Efterfrågan på bostäder och friluftsområden kommer att minska och kraven på social rättvisa att tunnas ut.

Med ökad privatisering av mark- och bostadspolitiken följer också att en stor del av dessa frågor flyttas ut från den politiska debatten och det politiska beslutsfattandet. Människornas möjligheter att via den demokratiska processen påverka bebyggelseplanering och bostadsfrågorna minskar. Bostadsmarknaden skall ju regleras av marknadskrafterna.

Jag kan inte se annat än att moderaternas förslag leder till att demokratin urholkas, om medborgarnas inflytande över mark- och bostadspolitiken beskärs. De segregationseffekter som byggs in i systemet medför i praktiken att flertalets möjligheter minskar att själva avgöra hur de vill bo.

Moderaterna säger sig också vilja driva en konsekvent politik mot byråkrati. Det är en lovvärd ambition. Här finns förvisso en del att göra. Men för moderaterna handlar det i hög grad om att avhända stat och kommun möjligheter att beivra fiffel och skojeri, som tyvärr förekommer också inom bostadssektorn.

Det finns i moderata samlingspartiets bostadspolitiska motion ett slags religiös tro på marknadens välsignelse. Trosuppfattningar kan man egentligen inte diskutera. De bygger nämligen inte på något logiskt orsakssamband utan på någon sorts upplevelse som bara gäller dem själva. Om den enskilde bara får en chans att styra och ställa som han vill och om äganderätten skyddas, kommer välfärden att blomstra och rättvisan att segra. Det är moderaternas budskap. Men när det gäller bostadspolitiken fungerar det inte på samma sätt som när man handlar i butiken.

Vi socialdemokrater menar att bostadsförsörjningen inte kan jämföras med vilken annan marknad som helst. Det är fråga om att grundläggande mänskliga behov skall tillgodoses. Därför anser vi att bostaden skall vara en social rättighet och att det är människornas behov som skall styra bostadspolitiken. Endast om samhället, de boende och deras organisationer har det avgörande inflytandet över bostadsförsörjningen, kan de många människorna ges frihet att välja bostad efter behov. Valfriheten skall inte

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

minst gälla de svaga grupperna med begränsade ekonomiska resurser. Gör den inte det, är valfriheten begränsad. Något sådant kan vi inte ställa upp på.

Den avgörande skillnaden mellan oss socialdemokrater och moderaterna är alltså att vi socialdemokrater vill att valfriheten skall gälla alla och att de bördor som läggs på oss i dagens besvärliga samhällsekonomiska läge skall fördelas rättvist. Moderaternas valfrihet gäller en privilegierad grupp. Välviljan gäller bara fastighetsägare och kapitalägare. Övriga grupper, särskilt de allra svagaste, vill man liksom inte låtsas om. Det blir ju de sistnämnda som får betala kalaset.

Om moderaternas förslag skulle genomföras, vilka skulle då konsekvenserna bli för bostadskonsumenter? Genom avveckling av de generella subventionerna och genom en snabb upptrappning av de garanterade räntorna vill moderaterna ensidigt höja bostadskostnaderna för dem som bor i hyreshus och vissa lägenheter i bostadsrätter. För dem som bor i egna hem och i äldre bostadsrätter vill man sänka boendekostnaderna genom att riva upp marginalskattereformen och slopa hyreshusavgiften.

Upptrappningen av de garanterade räntorna för hyres- och bostadshus medför i genomsnitt för SABO-företagen en ökning av hyrorna med 40 kr. per kvadratmeter under det första året och därefter ytterligare höjningar med 10 kr. per kvadratmeter och år. Vid slutet av 1980-talet blir den totala höjningen drygt 100 kr. per kvadratmeter. För en lägenhet om tre rum och kök innebär moderaternas förslag en hyreshöjning på 250 kr. per månad under det första året. Att inte kostnaderna ökar mer, beror på att allmännyttan fördelar kostnaderna jämnt över samtliga årgångar. Kostnadsökningarna för bostadsrättsföreningarna kan bli avsevärt högre, eller uppemot 500–600 kr. i månaden för en vanlig HSB-lägenhet.

När det gäller nyproduktionen föreslår moderaterna att räntebidraget bara baseras på 95 % av låneunderlaget för alla, att produktionskostnadsbelåning- en skall avskaffas, att kompensationsåtgärderna för retroaktiva räntebidrag upphör, att den lägsta garanterade räntan höjs och att hyresrabatterna slopas.

Om moderaternas förslag genomfördes, skulle månadskostnaderna för en nyproducerad lägenhet om tre rum och kök öka med 1000 kr. per månad, eller med 12000 kr. om året. Sannolikt är det så – om jag skall göra moderaterna full rättvisa – att de i någon mån har underskattat besparingseffekterna av sina förslag. Skulle förslagen genomföras skulle det inte bli något byggande alls, och därigenom skulle subventionerna minska ytterligare i förhållande till beräkningarna.

Sammantaget innebär moderaternas förslag kraftigt höjda hyror och ökade orättvisor. Den valfrihet som de talar om gäller bara dem som har gott om pengar.

Den borgerliga regeringens tid innebar svåra påfrestningar för svensk ekonomi. Jag lägger inte skulden för det på enbart de borgerliga regeringarna. De hade att regera i en svår och besvärlig tid som präglade alla industrialiserade länder. Men jag tror inte heller att man gör sig skyldig till någon överdrift om man säger att den borgerliga politik som fördes under de

ären inte neutraliserade de svårigheter som påfördes utifrån utan i stället förstärkte dem – jag tycker att det framgår ganska tydligt om man jämför utvecklingen i Sverige med utvecklingen i de andra västeuropeiska industrialiserade länderna under den här perioden.

Utän att kanske ägna för mycket tid åt att diskutera var orsakerna ligger kan man konstatera att problemen är besvärliga. Vi har ett stort budgetunderskott som vi måste komma till rätta med, och vi har all anledning att pröva vad vi kan göra för att minska budgetunderskottet. Därvidlag kan naturligtvis inte heller bostadspolitikerna utelämnas.

Men med moderat politik blir det människor i vanliga inkomstlägen som får betala för att vi skall återställa styrkan i vår ekonomi, medan de välbeställda slipper undan. Regeringens politik går ut på att alla medborgare skall vara med om att bära bördorna för saneringen av svensk ekonomi. För en socialdemokratisk regering är det i detta läge en självklarhet att på ett rättvist sätt fördela de bördor som är nödvändiga.

Det har, herr talman, i inläggen i dag och också under debatten i går vid flera tillfällen tagits upp en diskussion om bostadsbyggandets storlek och omfattning, där man åtminstone i dag gjort gällande att de löften som redovisats från socialdemokratiskt håll i valrörelsen 1982 inte har uppfyllts utan att väljarna har anledning att känna sig besvikna. Jag tror att man skall ägna litet mer tid åt att gå igenom det föreliggande materialet, innan man så självsäkert gör det påståendet.

Först och främst kan man, med ledning av utredningar som Byggentreprenörförbundet och bostadsstyrelsen har gjort, konstatera att det aldrig någonsin har varit större investeringar i fasta priser i bostäder än vad det varit 1983. Investeringarna i fasta priser år 1983 är större än vad de var högkonjunkturåret 1970, då vi påbörjade 110 000 lägenheter. Det är visserligen sant att byggandet av nya bostäder har gått ned, men ombyggnaden av bostäder har ökat så mycket kraftigare och neutraliserat nedgången i nybyggandet. Och jag kan inte förstå att byggnadssektorns storlek när det gäller bostäder skulle vara förknippad särskilt med byggandet av nya lägenheter i stället för att vara knuten till de insatser som görs inom området för att hålla uppe byggandet.

Om man ser på byggandet i övrigt kan man konstatera att den statliga sektorn är den kraftigast expanderande byggsektorn – den har ökat med 35 %. Det privata byggandet i form av industribyggen och den privata tjänstesektorn ligger still. De som tappar mark är kommunerna och landstingen. Byggnadsverksamheten där har gått ned med 25 %, och enligt deras LKELP-ar och KELP-ar skulle den ytterligare minska kraftigt.

Under den här perioden har det gjorts större satsningar än någonsin tidigare inom byggsektorn. Regeringen har sedan den tillträdde 1982 i princip anvisat 10 miljarder kronor för tidigareläggningar av statligt byggande. Vi har med hyresrabatter, uthyrningsgarantier och åtgärder för tomma lägenheter försökt göra vad som varit möjligt för att hålla uppe nyproduktionen av bostäder. Vi har lagt fram ett ROT-program för bostadssektorn, som i dag är det som ger sysselsättning inom

bostadsproduktionen för byggjobbarna. Detta säger de borgerliga partierna nej till över lag. Utan den insatsen skulle situationen vara långt sämre än vad den är.

Vidare har vi lagt fram ett program för en ROT-verksamhet hos kommuner och landsting. Därutöver har vi försökt snabba upp insatserna på energibyggnadsområdet.

Det har här i debatten återopats att Byggnadsarbetareförbundet i en skrivelse uttalat oro över den höga arbetslösheten, och jag vill gärna säga att jag delar den oro som Byggnadsarbetareförbundet ger till känna. Det är för många byggnadsarbetare arbetslösa – lika många nu som det var 1982, då antalet låg på 11,7 %. I dag ligger det på 12,3 %. Men det kan också vara lämpligt för dem som vill delta i det här avsnittet av debatten att studera utvecklingen inom byggsektorn. Under tiden 1970–1982 försvann det 72 000 jobb från den svenska byggsektorn. I princip har alltså styrkan inom byggarbetarkåren minskats med 6 000 man om året. Under 1983 skedde inget bortfall från byggsektorn. Därmed kan man ju, om man så vill, säga att byggsektorn förmådde ge 6 000 fler personer sysselsättning än vad den hade kunnat göra tidigare.

Jag tror att när vi talar om de här tingen – och jag har inget emot att göra det – är det bra om vi utgår från det faktiskt föreliggande underlaget. Och detta ser något annorlunda ut än vad som framkommit i den något förenklade debatt som jag fått lyssna till här i kammaren både i går och i dag.

Vi har all anledning att pröva vad vi ytterligare kan göra för att få ned byggarbetslösheten. För dem som går arbetslösa är det om inte en tragedi så i varje fall en utomordentlig påfrestning, och vi skall från regeringens sida göra vad vi kan för att hålla byggsysselsättningen uppe.

Anf. 60 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Bostadsministern gick ut hårt mot moderaterna, och det är vi tacksamma för. Då blir det debatt i de här frågorna, och då får vi tala om, hur vi ser på dem.

Bostadsministern hävdar genomgående att det är med tanke på ett fåtal rika, med tanke på de besuttna, som vi lägger fram förslag. Det är ju rätt fantastiskt! Jag ställer frågor och får inte svar på någon av frågorna: Vad vill bostadsministern göra för att människorna skall få äga sina lägenheter?

Är det för de besuttna, för de rika, som jag då talar? Varför får människorna inte omvandla sina lägenheter till bostadsrätter, när de bor i allmännyttan, så att de genom att göra egna insatser kan bidra till att få ned kostnaderna för driften och annat och alltså bo billigare? Vi vet ju att hyresboendet är det i särklass dyraste boendet. Är det då för de besuttna vi talar i dessa sammanhang?

När bostadsministern går igenom våra förslag struntar han helt i att vi har föreslagit en rad åtgärder för att parera de kostnadsökningar som vi mycket ärligt och uppriktigt har redovisat.

Vi har sagt att byggandet skall avbyråkratiseras och förenklas. Vi vet att det går att sänka kostnaderna, kanske med 25, om man gör på detta sätt. Ni

säger nej.

Vi vill ha full avdragsrätt för dem som har räntekostnader för sin bostad. Ni vill bara medge avdrag med 50 %.

Vi säger att ingen skall drabbas av mer än 50 % i marginals katt. Där vill ni ha en högre gräns. Det här gäller för det övervägande flertalet av löntagarna.

Vi vill ha ett extra bostadsstöd till dem som verkligen behöver det, i form av extra bostadsbidrag och mera pengar till flerbarnsfamiljerna. Ni säger nej.

Vi vill ha skatt efter bärkraft, så att de som har stora familjer skall få mindre skatt och kunna betala sina bostadskostnader.

Vi vill slopa hyreshusavgiften, som belastar hyran i dag, och vi vill inte införa en ny fastighetsskatt, som drabbar *allas* boende.

Slutligen jobbar vi verkligen hårt för att få ned budgetunderskottet, så att vårt land slipper låna pengar till de många bidrag som bostadsministern här skröt över att han så välvilligt delar ut åt alla. Lyckas vi med det, Hans Gustafsson, kommer vi att få ned inflationen. Och får vi ned inflationen och budgetunderskottet blir det en lägre ränta. Då blir inte kostnaderna så stora som nu för de boende, och då behöver inte heller bostadsministern betala ut så stora subventioner i fortsättningen. Det moderata förslaget är inte så tokigt! Läs igenom det igen och väg de olika synpunkterna mot varandra. Då skall bostadsministern se att det finns mycket att ta vara på där.

Anf. 61 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Folkpartiet vill avveckla hyresnämnderna och bostadsdomstolen, säger statsrådet. Man riktigt hör hur rättssäkerheten upphör för hyresgästerna. Men vad är det vi vill? Vad har vi skrivit i vår motion? Jo, vi vill föra över frågorna till det allmänna domstolsväsendet. Det skall finnas med i redovisningen.

Ta t. ex. frågan om förhandlingsrätt. Vi vill ge fler än Hyresgästernas riksförbund möjlighet att förhandla. Det har man gjort i och med att man lagstiftat, men det är ändå inte tillfredsställande som det nu är – att ledamöterna i hyresnämnden hämtas från Hyresgästernas riksförbund och att dessa är med och skall avgöra om hyresgästerna i fristående föreningar skall ges förhandlingsrätt. Om inte annat måste det innebära att ledmötorna ställs inför en intressekonflikt. Vi vill bespara dem det och vill därför överföra hyresnämndernas och bostadsdomstolens uppgifter till allmänna domstolsväsendet.

Sedan till frågan om nyproduktionen, som har gått ned. Det var det vi angreps för i valrörelsen. Det sades på gator och torg att nyproduktionen gått ned, att det var beklagligt och att det skulle ändras om socialdemokraterna kom i regeringsställning. Men ombyggnadsverksamheten hade faktiskt startat innan socialdemokraterna kom till kanslihuset. Det var en nödvändighet att börja med den – och det är så man skall göra när verkligheten blir en annan än den man tidigare hade. Vi har ingen speciell önskan om att man skall gå över från det ena till det andra, utan man måste anpassa sig till den verklighet man lever i. Och det kan väl konstateras att vi insåg det tidigare än de socialdemokratiska valtalarna.

Till sist: Jag hade en fråga när det gällde innehållet i den kommande naturresurslagen. Jag tycker att det är angeläget att man tar upp de här frågorna, och jag är glad om jag kan få ett svar från statsrådet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 62 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Bostadsministern uppehöll sig, med all rätt, ganska mycket vid frågan om byggandet. Jag vill gärna i detta sammanhang, och i anslutning till det som bostadsministern sade, säga att jag tycker att det var bra att vi fick bostadsförbättringsprogrammet. Jag tycker att den komplettering var bra som regeringen gjorde den 15 december förra året beträffande tillfälligt ROT-program för förnyelse av kommuners och landstings byggnader och anläggningar, bl. a. vatten- och avloppsnäten.

Detta var bra, men det är otillräckligt – vilket jag tror att bostadsministern är medveten om. Dessa program måste följas upp med ytterligare åtgärder. De nu aktuella åtgärderna tillgodoser bara delvis det föreliggande behovet och kravet på ökat byggande.

Vi känner alla till byggandets centrala roll och betydelse för sysselsättningen. Den har många gånger påvisats. Ungefär 600 000 människor är direkt eller indirekt beroende av byggandet. Det innebär ungefär 15 % av arbetskraften. 15 % av industriproduktionen går till byggandet. Och byggandet utgör – som jag såg att bostadsministern hade uttalat härförleden – ungefär 15 % av exporten och 15 % av vår bruttonationalprodukt.

För att hålla sysselsättningen inom byggnadssektorn uppe och öka den, måste man öka produktionen, och man måste snabbt gå utanför ramen för det beslutade bostadsförbättringsprogrammet och de tillfälliga stimulansåtgärderna. Jag skulle gärna vilja ha en kommentar eller något besked från bostadsministern om den saken.

Jag skulle också gärna vilja ha ett besked om det jag frågade om i mitt inledningsanförande, nämligen om regeringen är beredd att vidta åtgärder – och i så fall vilka – för att bromsa hyresutvecklingen, pressa ned boendekostnaderna och även öka nyproduktionen; man må se på det hur man vill, men det är väsentligt att vi kan fortsätta att också bygga nya bostäder, mot bakgrund av att många hushåll fortfarande bor trångt och omodernt. Jag skulle alltså vara tacksam för något besked om vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta. Jag utgår ifrån att man inte tänker ligga still och avvakta bostadskommitténs arbete och hela behandlingen av det.

Anf. 63 KJELL MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Mina synpunkter på det anförande bostadsministern höll gäller bl. a. bostadsbyggandets omfattning. Jag konstaterar att den kritik som socialdemokraterna riktade mot de borgerliga regeringarna inte innehöll något verkligt – det var alltså inte så att bara man själv kom till

regeringsmakten ökade också byggandet; man har fått finna sig i att nyproduktionen av bostäder har minskat.

I och för sig är inte det så märkvärdigt – om folk inte flyttar runt i landet på det sätt som man tidigare gjorde, om vi inte har någon befolkningsökning, om vi tar vara på våra bostäder bättre än tidigare och i många delar av landet till bostäder använder, sådana hus som tidigare har stått tomma är det klart att behovet av nyproduktion minskar. Jag riktade alltså inte någon kritik mot regeringen för att den inte har kunnat öka nyproduktionen.

Man kan också i bostadspropositionen se att investeringarna har legat på i stort sett samma nivå under hela 1970-talet och under de två, tre åren på 1980-talet. Statistiken visar att vi hade en investering på drygt 33 miljarder 1970, och vi hade en investering på 33 miljarder 1982. Lägst var den faktiskt 1976, då den var ungefär 30,5 miljarder, allt i fast penningvärde.

Hans Gustafsson erkände att det hade varit svåra påfrestningar på ekonomin, speciellt naturligtvis på grund av de industriella strukturkriserna, under de borgerliga regeringarnas tid, från 1976 till 1982. Socialdemokraterna ville då öka underskottet ytterligare. Men det är ju bra att vi nu kan föra en diskussion om de här problemen i ett annat tonläge än tidigare.

När vi har framfört hur vi skulle vilja lägga om bostadspolitiken är det därför att vi ser att det finns behov av reformer – det har också bostadsministern sett, eftersom han tillsatt bostadskommittén. Därför tycker vi naturligtvis att bostadskommittén hanteras litet illa när socialdemokraterna nu på punkt efter punkt gör principiellt mycket avgörande ställningstaganden, ställningstaganden av typen fastighetsskatten på äldre fastigheter, räntestödet på underhållslånen osv. Därigenom försvåras möjligheterna att inom bostadskommittén gå vidare med finansieringssystemsdiskussioner. Vi får då inte möjlighet att där, så som vi hade hoppats, diskutera genom det hela.

Vi menar att det måste vara möjligt att i dag åstadkomma en enklare administration, att decentralisera systemet och få till stånd ett större engagemang från människor för boendet. Men självfallet är också en av förutsättningarna för reformerna att samhället behandlar de olika grupperna rättvist.

Anf. 64 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Om Rolf Dahlberg med sitt inlägg här ville göra gällande att den bostadspolitik som skisseras i moderaternas partimotion är ett försök att bedriva en bostadspolitik som ger större förutsättningar för de människor som har det dåligt i samhället att efterfråga bostäder måste jag tyvärr be Rolf Dahlberg läsa igenom sin motion en gång till.

Det är fullständigt orimligt att dra den slutsatsen av de förslag som föreligger. Låt mig bara peka på två punkter som Rolf Dahlberg själv refererade till här i talarstolen. Han sade att moderaterna vill införa full avdragsrätt för räntor på lån vid ägande av bostäder. Men, Rolf Dahlberg, redan detta är ju ett uttryck för att de som har de största inkomsterna får det största bidraget från samhället till sin bostadskostnad. Hur kan man beskriva

detta såsom en bostadspolitik till fördel för dem som har den sämsta situationen? Det är ju en fullständigt orimlig politik.

Likadant är det när Rolf Dählberg i detta sammanhang gör gällande att moderaternas övriga åtgärder skulle leda till en förbättrad situation för dem som har det besvärligt. Den moderata partimotionens innebörd är att man skall avskaffa bostadssubventionerna. Låt vara att man inte gör det på en gång utan successivt, så är det ändå riktpunkten i sammanhanget. Det skulle emellertid innebära – och det vet Rolf Dahlberg lika bra som jag – en så kraftig ökning av hyrorna, inte minst i nyproduktionen, att det vore omöjligt för en vanlig medelinkomsttagare att få en bostad av den storlek som vederbörande kan ha rimliga skäl att efterfråga. Om tiden medger det skall jag gärna återkomma till Rolf Dahlberg med ytterligare exempel på vart er bostadspolitik leder.

Rolf Dahlberg sade också att moderaterna är angelägna om att få ned budgetunderskottet och spara pengar. Det betvivlar jag inte. Men hur går det ihop med förslaget att man skall slopa hyreshusavgift och fastighetsskatt?

Till Kerstin Ekman vill jag säga att jag inte gjorde gällande att folkpartiet vill avskaffa hyresnämnderna och fastighetsdomstolarna. Jag konstaterade bara att vad ni föreslår är en försöksverksamhet i ett antal kommuner, en försöksverksamhet som ni sedan skall utvärdera och ta ställning till. Jag är mycket väl medveten om att förslaget innebär att man i stället skall föra över dessa ärenden till allmänna domstolar.

Frågan om naturresurslagen har Kerstin Ekman tagit upp två gånger med särskild hänvisning till de fjällnära skogarna. Det är dock inte möjligt att i dag redovisa vad naturresurslagen kommer att innehålla. Jag kan bara säga rent allmänt att jag delar den syn som tycks ligga bakom Kerstin Ekmans frågeställning nämligen att vi skall försöka finna åtgärder som möjliggör ett bevarande av de fjällnära värdefulla skogarna. Huruvida detta skall ske via skogsvårdslagen, naturresurslagen eller annan lagstiftning är fortfarande en öppen fråga. Men vi bör finna ett system för att nå detta syfte.

Tore Claeson frågade vad vi tänker göra ytterligare mot hyresutvecklingen och hänvisade till att jag hade uttryckt en viss belåtenhet med den nuvarande situationen. Det var en korrekt redovisning av vad jag sade. För första gången har vi lyckats begränsa hyreshöjningarna på ett sätt som inte har kunnat ske under de senaste tio åren. Hyreshöjningarna för 1984 rör sig om 4 %. De ligger alltså för första gången under den ökning som man kan räkna med för konsumentprisindex. Dessutom har vi kunnat anvisa resurser för en höjning av bostadsbidragen utöver inflationens påverkan, alltså en real ökning. Detta medför en i förhållande till jämförbara år bättre situation. Man kan naturligtvis alltid önska att den skulle ha varit ännu bättre.

Jag har litet svårt att förstå vad Kjell Mattsson och kanske även Kerstin Ekman menade med påståendet att vad vi har sagt om nödvändigheten av att hålla byggproduktionen uppe skulle vara klart destinerat till nyproduktionen av bostäder. Jag kan inte tänka mig att vår argumentation har varit uppbyggd kring den typen av resonemang, eftersom vi om vi vill ju kan konstatera att nyproduktionen av bostäder även under den tid som vi genomförde

miljonprogrammet och var uppe i 114 000 lägenheter om året svarade för 30 % av den totala byggproduktionen. Att tro att man genom en ökning av bostadsbyggandet skulle kunna klara hela sysselsättningen inom byggsektorn utan att ta hänsyn till de andra sektorerna är ett i hög grad förenklat resonemang.

Det går aldrig att klara sysselsättningen med åtgärder som bara berör bostadssektorn. Det är framför allt kommuner och landsting som måste med i sammanhanget. Att vi hade hög byggsysselsättning och att den ökade på 1970-talet, när vi genomförde miljonprogrammet, berodde – och det vet Kjell Mattsson lika väl som jag – på att vi samtidigt byggde ut vad vi kallar infrastrukturen på ett sätt som vi inte gjort någon gång tidigare i Sverige. Vi byggde vägar, vatten- och avloppsanläggningar, skolor, sjukhus osv., och det var detta som höll uppe hela byggsektorn och byggsysselsättningen.

Därför tycker jag att vi borde kunna vara överens om, oavsett vad vi nu har för utgångspunkter, att det viktiga är att vi kan hålla uppe byggsysselsättningen, oberoende av om vi bygger det ena eller det andra. Jag menar då inte att vi skall göra det bara med hänsyn till byggarbetarna utan kanske framför allt med hänsyn till vad det betyder för vår ekonomi.

Regeringen har en klar strävan att försöka vidta sådana åtgärder som gör att byggsysselsättningen kan hållas uppe, och jag har här redovisat åtgärder som vi har vidtagit. Jag vill säga att utan de åtgärderna skulle vi ha hamnat i en helt omöjlig situation. Därför tycker jag inte att det finns anledning att rikta någon kritik mot vårt sätt att försöka klara byggsysselsättningen, men jag vill gärna säga att det finns all anledning att överväga ytterligare åtgärder för att försöka åstadkomma ännu bättre förhållanden.

I övrigt till Kjell Mattsson vill jag bara säga ett par ord med anledning av att han i sitt tidigare anförande pekade på att det inte finns någonting nytt i bostadsdepartementets del av budgetpropositionen. I stort sett följer man vad de borgerliga regeringarna har gjort, sade han. Jag måste då säga att om Kjell Mattsson har den inställningen, är det litet förvånande att få höra tre inlägg som alla handlade om hur hopplös den nuvarande bostadspolitiken var. Det är väl att gå litet långt i självkritik.

Anf. 65 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Bostadsministern tog upp frågan om avskaffandet av de generella subventionerna, som vi har föreslagit, och gjorde det konstaterandet att en nyproducerad lägenhet blir då så dyr att ingen kan bo där. Bostadsministern underlåter att tala om att vi har sagt att avvecklingen skall ske successivt. Det tar faktiskt 17 år att avveckla de generella subventionerna, och under den tiden har man ju alla möjligheter att se vad som händer och att ordna upp skattesystemet, som jag talade om i mitt tidigare inlägg. Ta bort fastighetsskatt, hyreshusavgift och sådana pålagor, förbilliga produktionen så som vi har föreslagit och se vilka bostäder det går att få fram som människorna har råd att skaffa sig!

Bostadsministern säger vidare att vi moderater vill spara i budgeten, och det är alldeles riktigt. Vi vill i år spara ungefär 12 miljarder mer än

regeringen. Med 8 miljoner invånare i Sverige blir det 1 500 kronor mera per person. Det betyder att socialdemokraterna ökar skuldbördan för en tvåbarnsfamilj med ungefär 6 000 kronor bara på ett år, jämfört med vad vi föreslår.

Där får naturligtvis svenska folket välja. Vill man ha en bostadsminister som lånar pengar utomlands och brer ut dem i form av generella subventioner till alla, både till dem som behöver och till dem som inte behöver? Anser man att vi har råd med en sådan bostadsminister, skall man naturligtvis i nästa val rösta fram Hans Gustafsson igen, men jag förmodar att svenska folket nu har vaknat till liv och upptäckt att det här har vi inte råd att fortsätta med utan måste tänka om på den punkten. Slutligen beträffande avdragsrätten. Den hårda marginalskatten drabbar i dag varje heltidsarbetande, även den i ett helt vanligt inkomstläge. Avdragsrätten är alltså betydelsefull för praktiskt taget alla. Alla heltidsarbetande får en rejäl skattelättnad om de får göra fullt avdrag. Här är det alltså en skillnad mellan moderaterna och socialdemokraterna.

Anf. 66 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Fru talman! Jo då, Hans Gustafsson, det var antalet nybyggda bostäder det gällde i debatten. Det var en väldig sifferexercis, inte minst i denna kammare. Och varför? Jo, det är mycket lättare att agitera om man använder sig av enkla siffror. Det är mera sofistikerat att tala om ombyggnad och nybyggnation. Det ägnade man sig inte åt då.

Det var när det gällde bruksvärdessystemet som vi ville ha en försöksverksamhet. Men när det gällde att överföra hyresnämnderna och bostadsdomstolen till det allmänna domstolsväsendet var det inte fråga om någon försöksverksamhet. Vi anser att detta är angeläget. Det gäller bl. a. möjligheten för hyresgästerna att sköta sina förhandlingar utan inblandning av hyresgästföreningarna. Nu läser man visserligen i dagens Expressen att hyresgästtoppen vill sluta förhandla åt alla, men man tror att det kommer att innebära att fler människor organiserar sig i hyresgästföreningarna. Det hör till historien att sedan den nya hyresförhandlingslagen infördes 1978 av den dåvarande bostadsministern Friggebo har tyvärr bara tre föreningar fått egen förhandlingsrätt. Det är därför vi anser det angeläget att se över den här frågan.

Anf. 67 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Bostadsministern sade att för första gången har vi lyckats begränsa hyreshöjningarna – de blir bara 4 % år 1984. Om det vore så väl! Jag tror att bostadsministern är medveten om att den ramuppställning som träffades mellan SABO och Hyresgästernas riksförbund bara avsåg underhåll och vissa driftkostnader som parterna förband sig skulle begränsas till 4 %. Av de hyresuppställningar som sedan har träffats för 1984 utgör de som stannat vid 4 % ett mindretal. De flesta hyresgäster har fått hyreshöjningar som ligger på omkring 10 %.

Men det är inte säkert att det är slut med det. Enligt överenskommelsen

skall det göras två avstämningar under året, den 1 juli och den 1 oktober i år. Därest man har överstigit vissa tal kommer det ytterligare hyreshöjningar redan från den 1 oktober. Och de kommer att få viss retroaktiv verkan. Det är innehållet i uppgörelsen.

Eftersom jag har viss erfarenhet av och har deltagit och deltar i viss del av den verksamhet som hänger samman med förhandlingsverksamhet kan jag redan nu säga att vi tyvärr får räkna med hyreshöjningar av ungefär samma omfattning som under tidigare år. Därför är det angeläget att man vidtar temporära åtgärder i avvaktan på de förslag som senare kan komma.

Från allmänna bostadspolitiska synpunkter är dagens bostadssituation helt otillfredsställande, och möjligheterna till en förbättring av bostadsförsörjningen har under senare år minskat till följd av den ekonomiska utvecklingen med stor arbetslöshet och sänkta reallöner samtidigt som bostadskostnaderna har ökat kraftigt.

Det är helt otillfredsställande att vissa hushåll inte kan få tillgång till lämpliga bostäder på grund av alltför höga boendekostnader i förhållande till inkomsterna. Detta utgör ett hinder för avvecklingen av kvarvarande trångboddhet, bl. a. genom en ökad nyproduktion. Som läget nu är, ökar hushållens inkomster mycket långsamt eller inte alls, och det är därför mycket viktigt att bostadspolitiska åtgärder vidtas i syfte att undanröja dessa hinder.

Anf. 68 KJELL MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Hans Gustafsson deltog ju inte i de bostadspolitiska diskussionerna i slutet av 1970-talet. Då hade Birgit Friggebo och jag den arbetsuppgiften att försöka förklara för socialdemokraterna, att när investeringarna i bostadsbyggandet var lika stora som under miljonprogrammets dagar, berodde det på att det hade uppstått ett stort behov av ombyggnader och underhåll. I dag förklarar Hans Gustafsson att just detta är en viktig del av investeringarna i det stora bostadsbestånd vi har. Därmed har vi väl klarlagt den här frågan, så det är i och för sig meningslöst att fortsätta den diskussionen. Jag konstaterar bara att det som var fel under de åren är rätt nu, när socialdemokraterna gör det.

Sedan konstaterar jag att i de stora huvuddragen – finansieringssystem, räntebidragssystem och liknande – har socialdemokraterna alltså inte ändrat bostadspolitiken. Detta har man inte gjort trots att det stående uttrycket under våra tidigare bostadspolitiska debatter var att de borgerliga regeringarna hade skrotat den sociala bostadspolitiken. Om vi hade skrotat den, borde ju socialdemokraterna ha återupprättat den, men några sådana förändringar har de alltså inte gjort.

I mitt anförande inriktade jag mig vidare på att kritisera vissa av de mindre saker som socialdemokraterna har infört, såsom hyresgarantier och hyresrabatter, och de propåer som de nu har ställt, t. ex. att införa fastighetsskatten. Jag ville bara påvisa den stora skillnaden mellan vad man från socialdemokraternas sida förespeglade att en ny socialdemokratisk

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

bostadspolitik skulle innebära och de reformer och förändringar som man i huvudsak har genomfört.

Anf. 69 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Jag måste tyvärr konstatera att Kjell Mattssons anföranden börjar bli litet inkonsekventa. Allra senast sade Kjell Mattsson att han tyckte att vi inte hade gjort någonting för att åstadkomma en bostadspolitik som är väsentligt annorlunda och att vi inte hade handlat i överenskommelse med de synpunkter vi har haft på en social bostadspolitik. I sitt föregående anförande påpekade Kjell Mattsson att jag hade alldeles för bråttom att gå förbi bostadskommittén i dess arbete. Vilket skall det nu vara – går jag inte fort nog, eller går jag för fort?

Jag tycker också att Kjell Mattsson i någon mån undervärderar de insatser som har gjorts. Det framgår ju av den överenskommelse mellan SABO och hyresgäströrelsen som nyss åberopades här att den inte hade varit möjlig att genomföra om inte vårt förslag till ROT-program hade blivit godkänt av riksdagen. Detta är en förutsättning för själva överenskommelsen.

Jag konstaterade också att för första gången på rätt många år har vi lyckats hålla bostadsbidragen på en nivå som ligger över inflationens påverkan, medan vi tappade 20 % av bostadsbidragen i realt värde under den borgerliga regeringstiden. Jag skulle ha kunnat ta upp flera punkter där jag tycker att vi har gjort en hel del insatser, men om Kjell Mattsson menade att det behövdes fler vill jag inte bestrida riktigheten i detta. Vi får väl se vilken kreativitet Kjell Mattsson och andra kan hjälpa till med när bostadskommittén kommer med sina förslag. Då hoppas jag att jag här i kammaren kan vinna stöd för ytterligare åtgärder när det gäller att ännu rättvisare och ännu bättre fördela bostadskostnaderna.

När det gäller frågan om byggandet, som Kjell Mattsson också anknöt till igen, tycker jag att det är ganska självklart att det viktigaste är att vi använder våra produktiva resurser på ett förnuftigt sätt.

Det är klart att det är mycket viktigt att vi bygger nya bostäder eller reparerar gamla om det är stor efterfrågan och bostadsbrist. Men den situationen föreligger inte nu, och den förelåg kanske inte heller vid den tidpunkt som Kjell Mattsson refererar till. Det viktiga är att vid sidan av investeringar i nyproduktionen och vid sidan av investeringarna i ROT-sektorn har regeringen försökt staga upp byggandet i övrigt med insatser på över 10 miljarder. Det räcker inte för att klara byggsektorns sysselsättning- och produktionsproblem vare sig att satsa på nyproduktion av bostäder eller på ombyggnad och reparation av bostäder. Det tarvas betydligt fler åtgärder för att hålla uppe byggandet på en hög nivå. Det var åtgärder av den typen som i varje fall jag efterfrågade vid den tidpunkt som Kjell Mattsson här hänvisar till.

Får jag sedan, fru talman, ta upp till ett par synpunkter som Rolf Dahlberg framförde i sitt anförande nyss. Jag sade faktiskt inte att ni föreslagit att de generella subventionerna skulle tas bort med en gång, utan jag konstaterade att förslaget innebar ett successivt genomförande. Men jag redovisade, Rolf

Dahlberg, i mitt tidigare inlägg vad det skulle innebära om ert förslag bifölls. Det skulle innebära en hyreshöjning i nyproduktionen på 1 000 kr. Såvitt jag förstår har Rolf Dahlberg ännu inte bestridit en enda av de siffror jag redovisade när det gäller konsekvenserna av moderaternas förslag på detta område. Jag skall gärna, om Rolf Dahlberg inte hinner gå igenom dessa siffror just nu, överlämna dem till honom, så får vi återkomma och se. Vi brukar ju ha ständiga debatter på den här punkten.

Sedan tycker jag att Rolf Dahlberg är ovanligt orättvis – det brukar inte tillhöra vårt debattklimat – när han säger att socialdemokraterna drar på familjerna 1 500 kr. i kostnadsökningar genom budgetunderskottets och statsskuldens ökningsar. Han frågade om man med den utgångspunkten verkligen borde välja en socialdemokratisk bostadsminister. Men, Rolf Dahlberg, sanningen är ju den att 65 miljarder av budgetunderskottets 85 miljarder går till att betala räntorna på den statsskuld som ni åstadkom under er tid. Det är ett faktum i sammanhanget. Att vi nu tvingas att ta ut dessa pengar beror på att vi måste betala räntorna på statsskulden. Jag har redovisat här att jag inte lägger hela skulden för det på er utan har sagt att vi hade en situation som var som den var. Men detta är det faktiska förhållandet. Om vi inte hade räntorna på statsskulden i dag, skulle det kassamässiga underskottet i budgeten vara fullt acceptabelt. Det är där problemet ligger, och det tycker jag verkligen inte att Rolf Dahlberg skall skyffla över på mig. Han bör vara med och ta sitt ansvar – ansvaret ligger i högre grad hos Rolf Dahlberg än det ligger hos mig.

Sedan kan man naturligtvis alltid fråga om det är klokt att rösta på den nuvarande bostadsministern en gång till – det medger jag. Men bevara oss för en moderat bostadsminister, som skulle driva den politik som ni redovisar i er partimotion.

Till Kerstin Ekman vill jag bara säga att jag kanske tog fel när det gällde frågan om bruksvärdessystemet och avskaffandet av hyresdomstolen och fastighetsdomstolen. Det föreföll mig nästan otänkbart att man först skulle ta bort det processuella förfarandet och sedan pröva om man skulle ha bruksvärdessystemet eller inte. Processen i dessa frågor är i mycket hög grad avgörande för vilket system man skall ha när det gäller att bestämma hyrorna. Men jag ger mig gärna på den punkten.

Innan jag lämnar talarstolen skall jag ta upp två frågeställningar som berörts i debatten. Rolf Dahlberg eller Kerstin Ekman – jag kommer inte ihåg vilken av er det var – gjorde gällande att socialdemokraterna inte vågade fullfölja det framgångsrika byggandet av billiga hus i Uppsala. Vad menar ni? Vi har ju ordnat en särskild tävling för att fortsätta att bygga den typen av hus. Jag har själv varit uppe i Uppsala och tagit första spadtaget till de hus som efter bostadsdepartementets arbete nu håller på att uppföras i Uppsala. Är det ett uttryck för att vi inte vågar?

Det var mycket som var intressant i samband med denna tävling, Rolf Dahlberg. Man hade fullständigt fria händer att utarbeta förslag till hus – utan att bry sig om en enda gällande norm. Det visade sig att samtliga inkomna förslag var sådana att de inte krävde någon ändring i de nuvarande

bestämmelserna för att husen skulle kunna byggas. Så var det med talet om att sänka byggnadskostnaderna med 25 %. Alla tävlingsförslag ligger inom ramen för de nuvarande bestämmelserna och för byggnadsnämndernas dispensmöjligheter. Det var det mest intressanta utfallet av den tävlingen hittills.

Till sist vill jag beröra den fråga som ni har tagit upp i olika sammanhang och som gäller omvandlingen av allmännyttans bostäder till bostadsrätter. Ni har sagt att socialdemokraterna inte vill vara med på detta. Sakförhållandet, som jag har redovisat flera gånger här i kammaren, är ju att ingenting hindrar kommunerna från att sälja ut allmännyttan till bostadsrätt, om de så önskar. Men jag kan inte inse att det skulle vara rimlig politik att ha ett system som innebär att en hyresgästförening skulle ta över den beslutanderätt som medborgarna i demokratiska val har utrustat den kommunala församlingen med. Det måste väl ändå vara rimligt att det är kommunfullmäktige som har beslutanderätten över hur dess egendom skall disponeras, och att den rätten inte plötsligt skall tas över av hyresgäster eller andra – när vi har en demokratiskt vald beslutande församling. Jag tycker det är en helt rimlig lösning från konstitutionell och demokratiskt utgångspunkt.

Förste vice talmannen anmälde att Rolf Dahlberg, Kjell Mattsson och Kerstin Ekman anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 70 BENGT LINDQVIST (s):

Fru talman! Jag har i detta anförande tänkt ta upp några aspekter på handikappolitiken. De berör litet olika sektorer av samhället, och det är därför måhända svårt att inränga mitt anförande under någon speciell avdelning i den allmänpolitiska debatten.

Det är nu tre år sedan vi hade det internationella handikappåret, och det är följaktligen nu vi skall förverkliga alla de fina förslag och idéer som kom fram under det året. Detta gäller särskilt allt som formulerades i det gemensamma handlingsprogrammet i handikappfrågor, som utformades av de fem riksdagspartierna och handikapprörelsen.

Av motionsfloden ser jag att många av tankarna i programmet har tagits upp, och det är glädjande. Regeringens budgetproposition för 1984/85 kan väl inte påstås vara en omfattande reformbudget på handikappområdet, men det finns ändå några ljuspunkter. Riksfärdtjänsten, som har visat sig så värdefull under den försöksperiod som genomförts, permanentas nu. Stödet till handikapporganisationerna ökas med 10 %, vilket är mer än vad som skett under senare år. Ett ökat stöd till handikappidrotten noterar jag också med glädje. Det innebär, utöver en ren resursförstärkning, också ett erkännande till handikappidrotten som just idrott.

Men det kanske viktigaste i budgetpropositionen i år på handikappområdet är en rad markeringar om vikten av att göra insatser för särskilt svårt handikappade människor. Det finns exempel på sådant som gäller dövblinda och andra flerhandikappgrupper. Det är mycket viktigt att notera den

prioriteringen.

Många andra insatser skulle behöva göras just för dessa grupper.

Förra året avslutades ett utredningsarbete om unga gravt rörelsehindrades situation. Det gällde framför allt deras boende. Det finns i utredningsmaterialet nu dokumenterat en alldeles utmärkt beskrivning av hur boendeservice för mycket svårt handikappade skall organiseras. Gruppen är väl avgränsad och följaktligen relativt lätt att planera för. Det är viktigt att detta utredningsarbete nu omsätts i ett konkret planeringsarbete. Jag vill påpeka att de medel som finns för försöksverksamhet inom hemtjänstbidraget bör utnyttjas för insatser för den här gruppen. Bostadsdepartementets och socialdepartementets arbetsgrupp, som har till huvudsaklig uppgift att studera de sociala aspekterna av bostadsförbättringsprogrammet, bör också ta upp boendeservicefrågorna för den här svårt utsatta gruppen.

När jag ändå är inne på det här interdepartementala arbetet vill jag gärna peka på att arbetsgruppens uppgift är att påskynda avveckling av de stora institutionerna. Det gäller att finna lämpliga boendeformer för alla dem som lämnar institutionerna. Det är viktigt att det utvecklas en helhetssyn både på hur arbetet skall bedrivas, på ansvarsfrågorna och på hur resurserna skall skjutas till. Jag vill för min del understryka betydelsen av att staten tar initiativet och ledningen för att få ett effektivt arbete snabbt till stånd.

Beträffande institutionsfrågorna vill jag gärna efterlysa resultat av den utredning som nu pågår och som gäller de omdebatterade differentierade vårdavgifterna. Jag står fast vid samma ståndpunkt som jag hade i fjolårets debatt, dvs. att det system som vi har infört skall förändras eller avvecklas.

Ett annat område där situationen i dag är dålig, för att inte säga urusel, är arbetsmarknaden. Det stämmer till eftertanke när man noterar att av 1 miljon platsbyten och nyrekryteringar på den svenska arbetsmarknaden under 1983 gick 9 000 anställningar till handikappade. Det är en skrämmande låg siffra om man jämför handikappades andel både av arbetssökande och av befolkningen som helhet. I stället ökar förtidspensioneringar stadigt, med allt vad det innebär socialt och ekonomiskt för både den enskilde och vårt samhälle.

Särskilt upprörande är det att se att situationen för unga handikappade inte förbättras. Nu börjar ungdomslagen fungera. Det tycks glädjande nog vara fråga om en lyckosam start. Handikappade ungdomar har berättigade krav på att också få del av de möjligheter som ungdomslagen innebär. Ungdomslagen har i dag inte några resurser för att klara de speciella behov som handikappade ungdomar har. Det är därför utomordentligt viktigt att den statliga handikappkommittén nu utformar förslag som snabbt kan leda till resultat och stärka handikappade ungdomars möjligheter att få arbete och komma in i ungdomslagen. Av särskilt stor betydelse är att det nu flera år gamla förslaget om rehabiliteringslön för unga handikappade förverkligas.

Jag vill i detta sammanhang ta upp en annan aspekt på arbetsmarknadspolitiken som oroar. Det gäller den stadigt försämrade situationen när det gäller utnyttjandet av de statliga bidragen inom arbetsmarknadspolitiken till arbete för handikappade. Under en följd av år, och naturligtvis till följd av den svåra

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

arbetsmarknadssituation som råder generellt, har de här bidragen i ökande utsträckning kommit att användas för andra grupper med lättare besvär men ändå med svårigheter att komma ut på arbetsmarknaden. Följden för de gravt handikappade har blivit att stöden inte räcker till och att allt färre av de handikappade kommer ut i arbete. Den här utvecklingen måste arbetsmarknadsmyndigheterna ta itu med, och det finns olika sätt.

Jag vill i sammanhanget understryka att jag hör till dem som reagerar starkt mot införandet av ett tak för lönebidragen till allmännyttiga organisationer. Jag kan förstå att en av orsakerna till den begränsningen är just att stödet används på ett sätt som ursprungligen inte var avsett. Om så är fallet bör det vara möjligt att styra användningen av stödet, häva taket och se till att stödet går till de grupper som det ursprungligen var avsett för.

En utomordentligt viktig fråga på handikappområdet just nu är införandet av datateknik och informationsteknologi i vårt samhälle. Jag har i olika sammanhang gång på gång varnat för den passivitet som i dag råder när det gäller att anpassa och tillgängliggöra den här tekniken för handikappade. Vi står inför ett verkligt vägska. Om tekniken anpassas till de handikappade, kan den bli en verklig tillgång när det gäller att lösa både informationsproblemen och problemen på arbetsmarknaden för handikappade. Om tekniken inte anpassas till de handikappade kommer det ofelbart att leda till ökade informationsklyftor och en näst intill hopplös arbetsmarknadssituation för stora grupper handikappade.

När det gäller anpassningen är det en fråga om standardisering av komponenter och ganska enkla hänsynstaganden vid utformning av paneler och handgrepp. Det är en fråga om styrning av upphandlingen, så att dessa särskilda krav som vissa grupper har beaktas. Det är en fråga om ansvarstagande hos dem som svarar för både utveckling och uppköp på dataområdet i dag. Inte minst måste statliga myndigheter och verk gå före, och de sittande utredningarna på området måste uppmärksamma de problem som finns och som kommer att utveckla sig i negativ riktning om ingenting görs.

Fru talman! Jag vill till sist som många andra i denna allmänpolitiska debatt beröra frågan om frihet och valfrihet för oss människor. Handikapp leder till ofrihet och osjälvständighet, beroende både av andra människor och av samhället. Det tycker jag har uppmärksammats alldeles för litet hittills i debatten om frihet. Jag tror att det var Henrik Tikkanen som sade att friheten inte är oändlig. Om någon vill ha mer frihet leder det till mindre frihet för någon annan. Med det ville han säga att frihet och rättvisa – en rättvis fördelning av friheten – är något verkligt centralt om vi skall tala om frihet i verkligt sann mening.

All erfarenhet talar för att handikappade och gravt sjuka människor behöver en stark och fungerande offentlig sektor för att öka sin frihet här i samhället. En stark offentlig sektor betyder i det sammahanget resurser, organisation, flexibilitet och vilja att ta itu med de problem som handikapp och sjukdomar leder till. Handikapprörelsen och pensionärrörelsen har enligt min uppfattning hittills misslyckats med att föra ut sitt budskap i

debatten om de reella innehållet av frihet. Jag hoppas att det skall bli andra toner från den sidan i fortsättningen. Debatten om frihet bör handla om allas frihet, och i den debatten bör frihet och rättvisa väga lika tungt.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 71 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Regeringen har i årets budgetproposition föreslagit ett antal förbättringar i stödet till de handikappade. Samtliga dessa förbättringar tillstyrker vi från folkpartiet. Därutöver föreslår vi emellertid ytterligare reformer för att underlätta de handikappades situation. Dessa är:

- Taket för lönebidragsanställningar hos ideella organisationer skall tas bort.
- Sjukresor skall räknas in i högkostnadsskyddet.
- Försäkringspengar skall kunna användas för rehabilitering.

Folkpartiets handikappolitik syftar till att ge de handikappade förutsättningar att ha samma livsbetingelser som icke handikappade. Detta mål, som ännu inte är uppnått, kräver insatser såväl från samhället som från enskilda individer och organisationer.

Från stat, kommun och landsting görs betydande insatser för att underlätta för de handikappade att delta i arbetslivet, få adekvat utbildning, beredas ändamålsenliga bostäder, ha tillgång till transporter, få nödvändig rekreation etc. Dessa åtgärder i sig är inte tillräckliga för att bereda de handikappade en dräglig och meningsfull tillvaro. De insatser som därutöver görs av ideella organisationer och enskilda människor i dagligt arbete med handikappade är av avgörande betydelse för att dessa skall få del av den gemenskap och personliga omvårdnad som offentliga insatser aldrig har förutsättningar att ge.

Riksdagen beslöt efter proposition från den socialdemokratiska regeringen under våren 1983 att sätta ett tak för antalet personer som kan vara anställda med lönebidrag i ideella organisationer. Folkpartiet motsatte sig detta beslut, som vi ansåg skulle komma att minska de handikappades möjligheter att få arbete. Vi påpekade dessutom den betydelse som dessa personer har för de ideella organisationerna genom det arbete de där utför. Som vi tidigare har påpekat kommer detta ofta andra handikappade till del genom organisationernas verksamhet.

Det tak som riksdagen införde innebär att antalet personer med lönebidrag inte får öka med mer än 500 personer under ett budgetår. Med hänsyn till att det under de senaste två åren har anställts 2 000 personer med lönebidrag i ideella organisationer blev det omedelbart en kö av handikappade vilka önskar arbete men som förvägras detta på grund av det satta taket. I många fall får självfallet samhället genom rena bidrag ordna dessa personers försörjning. Att på detta sätt ge de handikappade bidrag och understöd i stället för ett önskat arbete tycker vi är inte bara en felaktig behandling av de enskilda personerna utan också ett slöseri med arbetskraft.

Riksdagens beslut var därmed enligt vår uppfattning ett steg tillbaka i svensk handikappolitik. Riksdagen bör därför nu fatta beslutet att ompröva detta.

Ett högkostnadsskydd infördes för några år sedan inom sjukvården. Detta innebär att personer som är i behov av omfattande och ofta upprepad sjukvård, vilket ofta gäller de handikappade, är försäkrade att bara behöva betala patientavgifter för ett begränsat antal vårdtillfällen. I detta högkostnadsskydd ingår dock inte sjukresor. Dessutom räknas behandlingar och träning endast som halva besök vid beräkning av vad som skall ingå i högkostnadsskyddet. Det är enligt vår uppfattning angeläget att dessa för de handikappade påtagliga brister i högkostnadsskyddet nu åtgärdas. Riksdagen bör därför fatta beslut om att det i underlaget för högkostnadsskyddet också skall inräknas sjukresor och behandlingar.

Villkoren för det ekonomiska stödet till handikappade för att inköpa och använda egen bil har många brister. Dessutom är stödet begränsat till förvärvsarbetande. Bilkostnaderna skall prövas på många olika ställen. Flera statliga och kommunala myndigheter är inblandade i de olika delarna. Därtill kommer att regelsystemet inte är samordnat, vilket ofta ger egendomliga effekter för den enskilde. Helhetsbilden är svår att bedöma för myndigheterna. Den statliga bilstödskommittén, som tillsattes 1979 och avslutade sitt arbete i augusti 1982, behandlade de här problemen och föreslog både förbättringar och förenklingar.

Motionärer från flera partier väckte till förra riksmötet en motion om att regeringen snabbt skulle lägga fram ett förslag. Frågor har dessutom ställts i riksdagen till det ansvariga statsrådet om huruvida förslag snart är att vänta. Regeringens och socialdemokraternas inställning har varit att vänta och se. Socialministern har flera gånger hänvisat till det pågående remissarbetet, ett remissarbete som avslutades för ett halvt år sedan. Samtidigt kan konstateras att det nu förflutit ungefär ett och ett halvt år sedan utredningen avlämnats till regeringen, och fortfarande har inget positivt hänt. Regeringens allmänna tal om att satsa på de handikappade har inte lett till något resultat. Därför är det viktigt att nu gå från ord till handling. Riksdagen måste nu ta sitt ansvar för att de handikappade får en reformering av ett bilstöd som f. n. innehåller så många brister.

Det finns en rad skäl för att förverkliga ett förbättrat bilstöd till de handikappade. Det är ett viktigt socialt och arbetsmarknadspolitiskt instrument. Därtill kommer att ett uppbyggt stöd till handikappade för att inneha egen bil kommer att minska kostnadstrycket på den allmänna färdtjänsten. Med den konstruktion som bilstödskommittén föreslog visar det sig att det kommer att bli en mycket måttlig anspänning på statsbudgeten. Samhällsekonomiskt kommer det säkerligen att ge vinster. Mänskligt innebär det så stora fördelar att all väntan är att beklaga.

Föräldrar med barn under 12 år har rätt att vara hemma och vårda dem vid sjukdom under 60 dagar per år och barn. I vårt land finns det i dag ganska många barn som är över 12 år och handikappade. Dessa klarar sig i det normala dagliga livet med den hjälp samhället består dem. Om ett sådant

barn insjuknar har det ofta svårt att klara sig själv och behöver då hjälp av någon förälder. Rätten för dessa föräldrar till ersättning från försäkringskassan bör utvidgas till att gälla även då barnet fyllt 12 år.

Det är svårt för den som har full hörsel förmåga – ja, omöjligt – att föreställa sig hur en hörselhandikappads situation är. Men det är inte bara den som själv har nedsatt hörsel som är handikappad. De som vill kommunicera med henne har också problem. Särskilt gäller naturligtvis detta föräldrar till hörselhandikappade barn.

Det finns teckenspråkskurser för dem. Men de behöver lång tid för att lära sig behärska teckenspråket, och de måste betala för undervisningen.

Vi har fri hemspråksundervisning för att invandrarföräldrar och barn skall kunna kommunicera. Då borde vi också erbjuda föräldrar till hörselhandikappade barn fri undervisning i teckenspråket för döva.

Efter att under slutet av 1970-talet haft en glädjande nedgång har under senare år antalet handikappade personer i åldern 16–29 år som förtidspensionerats kraftigt ökat. Antalet handikappade personer i dessa åldrar som får förtidspension uppgår i dag till över 2 000.

För varje individ som förtidspensioneras mister samhället arbetskraft och får ökade sociala kostnader. Den enskilde som på detta sätt slås ut från arbetsmarknaden hamnar ofta i isolering och passivitet. För en ung handikappad människa är detta både riskfyllt och förnedrande.

Samhället måste anstränga sig att finna möjligheter som innebär att arbete kan erbjudas också de individer för vilka förtidspensionering förefaller vara det mest näraliggande alternativet. Eftersom förtidspensionering innebär ökade sociala kostnader bör det vara möjligt att överföra resurser från socialförsäkringen till arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En sådan omfördelning leder till att samhällets direkta kostnader blir desamma men att individen får tillfälle att utträta ett arbete till glädje och nytta för honom och – naturligtvis – den för vilken arbetet utförs.

Herr talman! Det är många gånger enklare att förtidspensionera en handikappad person än att finna ett arbete för vederbörande. Förutom att överföra resurser till arbetsmarknadspolitiska åtgärder måste därför också en attitydförändring ske hos myndigheterna. Förtidspensionering av en ung handikappad får i fortsättningen aldrig ses som en utväg – bara som ett absolut sista alternativ.

Anf. 72 BENGT LINDQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag tror att var och en som lyssnade på mig och Kenth Skårvik kan notera i det vi sade att det finns en betydande intressegemenskap på handikappområdet. Det var många av de frågor vi tog upp som var gemensamma. Jag vill för ordningens skull bara göra två påpekanden.

Det ena gäller bilstödet. En av anledningarna till att det ännu inte blivit något förslag beträffande en förbättring av bilstödet, som verkligen behövs, är att remissopinionen var mycket splittrad. Också bland handikapporganisationerna själva framfördes mycket motstridande uppfattningar om hur bilstödet skall utformas i fortsättningen. Det har försenat detta arbete.

När det gäller taket för lönebidragen kan jag inte undanhålla kammaren påpekandet att den dåvarande folkpartistiske arbetsmarknadsministern Ingemar Eliasson året innan den socialdemokratiska regeringen införde ett stöd avseende 500 anställningar lade fram ett förslag om ett fullständigt slopande av utökningar inom lönebidragssystemet när det gäller allmännyttan. Det förslaget undanröjdes den gången av den socialdemokratiska gruppen i arbetsmarknadsutskottet. – Jag tycker detta påpekande bör göras till protokollet.

Anf. 73 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu uppsatts om detta plenums fortsättning kl. 19.30 efter sedvanligt middagsuppehåll.

Anf. 74 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! För drygt ett år sedan tillsatte regeringen en narkotikakommission med uppgift att lämna förslag om insatser i syfte att samordna och intensifiera kampen mot missbruket. Narkotikakommissionens arbete är nu inne i sitt avslutande skede, och jag tänker i det här anförandet översiktligt redovisa en del av de förslag som kommissionen lagt fram.

Det har sagts många gånger, men det tål att upprepas, att narkotikamissbruket är ett av våra allvarligaste samhällsproblem. Bakom siffror om missbruksutvecklingen döljer sig djup social misär och enskilda tragedier. Det handlar om unga, ensamma människor som lever ett liv utan normala familjekontakter, utan kontakt med arbetslivet och utan varje form av mänsklig gemenskap utanför missbruksledet. Varje år avlider ett hundratal personer till följd av narkotikamissbruk. Varje år tas ungefär 1 500 missbrukare in för sluten psykiatrisk vård. Detta visar situationens djupa allvar. Till detta skall man lägga den omfattande kriminalitet som följer i missbrukets spår.

Det här en dyster skildring av narkotikaläget. Men låt mig trots detta och innan jag går in på narkotikakommissionens förslag göra ett par viktiga markeringar, som visar att situationen trots allt inte är hopplös.

För det första: Man kan inte entydigt säga att utvecklingen i dag går mot ett ökat narkotikamissbruk, även om man ibland kan få det intrycket av massmedias skildringar. 1978 och 1979 genomfördes utredningen om narkotikamissbrukets omfattning, UNO. Den undersökningen visade att det då fanns mellan 14 000 och 15 000 missbrukare av s. k. tung narkotika. De bedömningar som görs i dag visar att omfattningen av det tunga narkotikamissbruket är i stort sett oförändrat jämfört med 1979. Även när det gäller det narkotikamissbruk som inte hänförs till s. k. tungt missbruk finns det tecken som tyder på att det inte längre sker någon ökning. Skolöverstyrelsens senaste rapport om missbruket i årskurs 9 ger tvärtom vissa belägg för att utvecklingen håller på att vändas mot en minskning av narkotikamissbruket. Samtidigt – och det är det positiva – växer det bland ungdomen fram en ökad medvetenhet och ett avståndstagande när det gäller droggkulturen, och det är något vi måste ta fasta på i arbetet för ett

narkotikafritt samhälle.

För det andra – och det är också en viktig markering – har det gjorts stora framsteg inom vård- och behandlingsområdet. Det är med kvalificerade vård- och behandlingsinsatser möjligt att bryta ett missbruk, även om det är fråga om ett långvarigt, tungt missbruk. Allt fler narkomaner har via behandlingsinsatser slussats ut ur sitt missbruk till en socialt fungerande tillvaro.

Målet för vår narkotikapolitik måste vara att skapa ett narkotikafritt samhälle. Samhället kan gärna inte ha någon annan målsättning i vad gäller synen på den illegala hanteringen av narkotiska preparat.

I första hand måste målet vara att förebygga missbruk av narkotika. Genom opinionsbildning och utbildning skall vi nå enighet om ett samhälle där man avstår från allt icke-medicinskt bruk av narkotika och där insikt finns om att allt sådant missbruk är skadligt. Genom gemenskap och solidaritet skall vi ta bort behovet av narkotika. Genom meningsfullt arbete och innehållsrik fritid skall vi skapa alternativ till den passivitet som utgör den främsta grogrunden för narkotikamissbruket.

Genom samhällets kontrollerande åtgärder skall vi i första hand stoppa all tillförsel av narkotika. Men även på efterfrågesidan har de kontrollerande sidorna sin betydelse. Genom att kontinuerligt och energiskt bekämpa all detaljhandel med narkotika skall vi hindra missbrukare och nyfikna från att få tag på drogen.

De som redan inlett ett missbruk skall genom vård och behandling få möjlighet att upphöra med det. Viktigt är därvid att åtgärderna sätts in på ett så tidigt stadium som möjligt och att eftervården inte försummas.

Herr talman! I elva särskilda promemorior har narkotikakommissionen utifrån detta synsätt presenterat en rad förslag till åtgärder för en intensifierad kamp mot missbruket. Det är åtgärder som gäller polisens, tullens och åklagarnas verksamhet. Det är åtgärder inom kriminalvårdens område, lagstiftningsfrågor, förebyggande insatser och opinionsbildning och åtgärder på det internationella området.

Jämsides med det här arbetet bereds vårdfrågorna inom socialdepartementet. Det är således fråga om en bred genomgång av samhällets insatser på narkotikaområdet.

När det gäller polisen, tullen och åklagarna har föreslagits effektivare insatser genom ökade resurser och bättre utnyttjande av befintliga. Det innebär ett väsentligt personaltillskott till polisens lokala och regionala narkotikarotlar för framför allt ett effektivt arbete mot gatulangningen. Nivån på tullkontrollen föreslås höjd. Ansvarsfördelningen mellan tull och polis klarläggs, och samarbetet mellan dessa föreslås förbättras. Arbetsmetoderna har setts över, informations- och underrättelseförfarandet föreslås stärkas.

I två promemorior har kriminalvården tagits upp. De behandlar placeringsfrågor, åtgärder för att minska belastningen på fängelserna, arbets-, fritids- och studiefrågor, frågan om hur de intagna själva skall mobiliseras för narkotikafria anstalter. De behandlar också utslussningen

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

från anstalterna med social träning, frivgningskurser och andra åtgärder för att underlätta frivgningen. Där tas också upp förslag som rör frivården och socialtjänstens arbete. Inom dessa områden föreslås också en rad resursförstärkningar.

Förslagen om förebyggande insatser är omfattande. De rör skolans roll när det gäller såväl information som förebyggande arbete. De gäller också hur organisationerna och föreningslivet skall kunna öka sitt engagemang för att skapa drogfria miljöer, drogfria alternativ. Särskilda anslag föreslås för att utveckla ett socialt synsätt inom barn- och ungdomsidrotten och att engagera icke föreningsansluten ungdom. Olika förslag på hur kommunerna tillsammans med organisationerna tidigt skall kunna nå utsatta grupper och enskilda människor har lagts fram. Drogpolitiska handlingsprogram och ett bättre samarbete mellan olika myndigheter är några inslag i detta.

Herr talman! Jag har så här översiktligt velat ge en bild av det arbete som bedrivits av narkotikakommissionen. Kommissionens breda genomgång av samhällets insatser mot narkotikamissbruket är av stor betydelse när det gäller att skapa en samordnad narkotikapolitik präglad av konsekvens, samverkan och tidiga insatser.

En del av kommissionens förslag har redan genomförts. Förra budgetåret förstärktes resurserna med 15 milj. kr., och lika mycket är avsatt i årets budgetproposition. Avsikten är att riksdagen i år skall ta ställning till ett samordnat narkotikapolitiskt program.

Herr talman! Faktorerna bakom narkotikamissbruket är många. Det finns orsaker av allmän karaktär: arbetslöshet, allmänna otrygga förhållanden och bristande möjligheter att påverka sin egen situation. Men det finns också individuella orsaker som psykiska problem, kriser i familjen och liknande. Åtgärderna mot missbruket måste alltså spänna över ett brett politiskt fält.

Som grund för detta arbete måste solidariteten med den enskilda människan-missbrukaren ligga. Det går att stoppa ett missbruk och rehabilitera även den tyngsta missbrukaren. Det går också att hejda narkotikans frammarsch.

Ett samhälle utan drogmissbruk är inte ett samhälle utan problem och konflikter – däremot ett samhälle där alla människor har inflytande och behövs, där alla i gemenskap kan ta ansvar för sig själva och varandra.

Anf. 75 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Talarna i en debatt som denna är grupperade efter olika ämnesområden. Mitt anförande ansluter sig emellertid på naturligt sätt varken till tidigare anföranden eller till dem som kommer efter detta. Mitt anförande får så att säga utgöra en begränsad kategori.

Tillåt mig, herr talman, inleda med ett citat från remissdebatten i andra kammaren den 17 januari 1938:

”Riksdagen icke bara voterar stora utgiftssummor, den stiftar också lagar och den yttrar sig över författningar. Både för rättsordningens bestånd och lagstiftarnas auktoritet böra lagar och författningar vara väl genomtänkta och avfattade på sådant sätt, att medborgarna i landet både begripa dem och

tro, att de äro rättvisa och nyttiga. Det måste vara skadligt, om nyttkomna lagar befinnas vara behäftade med så allvarsamma brister, att övervakande myndigheter ettdera måste överse med lagens tillämpning eller också nödgas utfärda råd och anvisningar, vilka få följas i stället för gällande lag ---.”

Denna kritik mot lagstiftningsarbetet framfördes av en välkänd företrädare för Östgötabanken, nämligen Martin Skoglund i Doverstorp.

Kritiken – nu 46 år gammal – skulle ha kunnat vara framförd helt nyligen. Vi möts ju ofta av en hel del klander för det sätt på vilket lagstiftningsarbetet bedrivs. De flesta känner nog igen uttrycket ”Lidbomeri”. Vi får också ofta i olika sammanhang höra att vi stiftar nya lagar och att det ges ut författningar i alltför hög takt: tre per dygn, eller en ny lag eller författning var åttonde timme.

Utan att på något sätt vilja instämma i en alltför onyanserad kritik mot lagstiftningsarbetet vill jag dock understryka att det naturligtvis är mycket allvarligt om allmänhetens förtroende för riksdagens lagstiftningsarbete rubbas. Att så har skett, och sker, har jag konstaterat i ökad utsträckning sedan jag blev ordförande i riksdagens lagutskott. Den som icke är insatt i hur riksdagen arbetar – i stort sett alla utskott bereder lagstiftningsfrågor – tror av lättförståeliga skäl att jag numera närmast är huvudansvarig för lagstiftningen. Detta kan naturligtvis vara smickrande, men oftast framförs den kritik jag möter i ordalag som förvisso icke kan betraktas som beröm.

Tyvärr måste jag konstatera att kritiken icke sällan är befogad. För riksdagen framläggs alltför ofta lagsförslag som är illa genomtänkta. Inte minst företrädare för moderata samlingspartiet har i många sammanhang gjort starka erinringar mot detta. Låt mig exemplifiera.

För så kort tid sedan som den 11 januari i år antog riksdagen en ny lag om fastighetsmäklare. De som lyssnade till debatten erinrar sig säkerligen de mycket allvarliga anmärkningar som då framfördes mot propositionen.

Vid detta tillfälle accepterade utskottets majoritet propositionen med så vaga skrivningar som ”enligt utskottets mening torde” och ”övervägande skäl talar emellertid för att den nya lagen inte bör medföra” osv.

Det var alltså en proposition som var mycket illa underbyggd. Om det hade varit fråga om ett förslag som lagts fram i en fullmäktigeförsamling eller i ett landsting, hade det varit möjligt att peka på svagheter och begära återremiss. Detta är dock icke möjligt här i riksdagen – tyvärr. Jag tror att det vore lättare att få en regeringstrogen majoritet att acceptera en återremiss till vederbörande departementschef än att gå med på ett avslag av propositionen.

Ett annat exempel på ett regeringsförslag som av många upplevts som minst sagt illa övervägt och som dessutom är retroaktivt verkande är regeringspropositionen om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, vilken behandlades här i riksdagen den 14 december förra året. När det gäller skärpningen av förmögenhetsskatten är det speciellt anmärkningsvärt att riksdagen några dagar före jul fattade beslut som helt förändrade skatteberäkningarna för många, vilket inte minst drabbade egenföretagare. Denna skärpning kom ovanpå en lång rad andra skattehöjningar:

omsättningsskatt på aktieförsäljningar, höjd reavinstbeskattning, skärpning av skatten vid aktieutdelningar osv. "Man har fått höra åtskilligt som långt ifrån länder lagstiftarna till heder", för att på nytt citera Martin Skoglund.

Kritiken i kammaren avfärdades från majoritetens företrädare helt kort med att "så fort det gäller att ta från de välbeställda, kommer ett rungande nej från borgerligheten här i kammaren". Det är ett uttalande som knappast vittnar om någon mer principiell inställning till retroaktivitet i lagstiftningsarbetet. Talaren borde dessutom ha läst Abraham Lincolns kloka ord i hans uttalande: Man kan inte lagstifta om frihet för de fattiga genom att lagstifta om ofrihet för de rika. Fast det är väl tveksamt om ens denna gamla sanning förmått påverka talaren i fråga.

Brott begås i många – alltför många – sammanhang. Inte minst har den s. k. ekonomiska brottsligheten kommit att dominera debatten på ett sätt som gett denna typ av brott – främst då eko-brott mot samhället – en kanske alltför framskjuten ställning. Debatten tyder på att brott mot samhället på något sätt skulle vara grövre än brott mot enskilda. Det är en inställning som vi moderater inte kan ställa upp på. Detta får dock icke – och jag understryker detta starkt – tolkas som ett försvar för eller ett överseende med brott mot samhället.

Jag avser inte att närmare gå in på den s. k. eko-kommissionens verksamhet och hittills presenterade betänkanden – det skulle föra alltför långt. Men jag måste verkligen framhålla att man inte kan bli annat än oroad över en del tankegångar som kommissionen för fram. I den i och för sig vällovliga ambitionen att komma till rätta med denna typ av brott, för kommissionen fram förslag som svårligen går att förena med kravet på rättssäkerhet och personlig integritet.

Det råder inget som helst tvivel om att skattebrotten är många i vårt land. Detta beror nog inte på att svensken i gemen är mer brottsligt inriktad än människor i andra länder. Orsaken är naturligtvis att skattetrycket i Sverige är sådant att skattebrott lönar sig mer i Sverige än i något annat land. Jag vill i detta sammanhang erinra om att redan 1949 års skatteutredning, under ledning av bevillningsutskottets dåvarande ordförande Adolv Olsson i Gävle, socialdemokrat, konstaterade att skattetrycket var sådant att det motverkade sparande, arbetsvilja och skattemoral. Det var ett enhälligt uttalande. Vad skulle icke denna kloka och framsynta utredning ha sagt om den konfronterats med vår nuvarande skattelagstiftning?

Tyvärr har Sverige – som tidigare alltid framstått som ett land med föredömlig lagstiftning och som kanske en av de främsta garanterna för att mänskliga fri- och rättigheter respekteras – genom vissa domar i Europadomstolen fått ett även internationellt något skamfilat anseende. Detta är inte något som jag som oppositionspolitiker konstaterar med någon form av skadeglädje – tvärtom. Det är beklagligt att så blivit fallet, och det bör för regeringen – och främst för vår justitieminister – vara en angelägen uppgift att se till att Sverige på nytt kan framstå som en föredömlig rättsstat.

Herr talman! Lagstiftningsarbetet är helt naturligt en ständigt fortgående process. Samhället förändras och kompliceras, och lagreglering blir ofta

nödvändig. Äldre lagar måste också anpassas till samhällsutvecklingen. Detta får dock inte innebära att lagstiftningsarbetet blir ett illa genomtänkt hastverk. Regeringen har här ett stort ansvar, nämligen för att se till att lagar och förordningar utformas på ett sådant sätt att de är lättförståeliga, entydiga och inte minst så välgrundade att de upplevs som rimliga och därför på ett naturligt sätt kan förankras i enskilda människors rättsmedvetande.

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 76 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! En av grundstenarna i en demokrati är yttrandefriheten. Eftersom yttrandefriheten är så fundamental, är det förledande och något av ett skamgrepp att ta denna frihet till intäkt för att samvetslösa filmmakare och distributörer skall få profitera på barns och ungdomars – och för all del även vuxnas – behov av och längtan efter spänning. Det har ingenting med yttrandefrihet att göra när censuren klipper bort de allra råaste scenerna eller helt förbjuder en film för visning när tendensen i hela filmen är sådan att klipp är meningslösa.

Självfallet är det viktigt att censuren sker med stor försiktighet, noggrannhet och omdöme. Det är klart utskrivet efter vilka kriterier ingreppen får göras. Det är snäva ramar som biografbyrån och filmgranskningsrådet har att röra sig inom. Därför släpps också mycket som vi som enskilda personer själva egentligen tycker är vidrigt, men som inte går att göra någonting åt med den lagstiftning vi har. Och det är naturligtvis riktigt: censuren får aldrig bli något slags personligt tyckande – då skulle verkligen yttrandefriheten vara i fara. Inte heller kvalitetsbegreppet får användas. Det skär i hjärtat när man måste släppa en riktigt undermålig film och vet att ungdomarna här skall lockas att betala ca 30 kr. av sin knappa kassa för att se något så dåligt. Dåligt innehåll, dålig regi, dåliga skådespelare, som ofta är s. k. B- eller t. o. m. C-skådespelare, som ju inte kan kräva höga gager, och tekniskt dålig kvalitet kännetecknar mycket av detta utbud. Men det kostar lika mycket att gå på bio och se en sådan film som en kvalitetsfilm. Undra på att filmmakarna och distributörerna värnar om sin rätt att få visa alstren!

Men det allvarigaste är ju inte att människor lockas att betala för att se film av dålig kvalitet. Det allvariga är självfallet den skada känsliga sinnen kan vållas, och känsliga sinnen har många vuxna, men i första hand självfallet unga människor och barn.

Jag talar här om såväl videogram som biograffilm. I dag har vi olika bestämmelser för dessa båda slag av film. Men min bestämda uppfattning är att samma regler som i dag gäller för biograffilmen också borde gälla för videogrammen, alltså en förhandsgranskning och en censur i likhet med vad som i dag gäller för biograffilm.

När jag driver de här frågorna, vet jag att jag har en stor opinion bakom mig. Man kan kanske säga, att det finns två klart uppdelade opinioner i dessa frågor i dag: de som endast hänvisar till yttrandefriheten och de som också värnar om barn och ungdom. Det finns en stor och engagerad opinion för förhandsgranskning och censur. Den består av socialfolk, lärare, föräldrar,

förskollärare, folkrörelseorganisationer, ungdomsorganisationer.

Jag har fått massor av brev, tidvis något varje dag. Den andra åsiktssidan, som jag inte är övertygad om är lika stor, har i stället betydande möjligheter att komma till tals, dels genom sin förmåga att uttrycka sig, dels genom att man där har tillgång till massmedia för att få spridning för sina åsikter. Men låt oss då, herr talman, fundera över hur stor friheten är för den enskilde individen att få se kvalitetsfilmer. Hur är det med alla dessa filmer som aldrig köps in till Sverige därför att de inte bedöms som tillräckligt säkra inkomstkällor?

Friheten gäller i detta fall inte tillgången till film utan möjligheten för distributören att tjäna pengar på undermåliga produkter, billiga i inköp och ofta publikdragande, av olika – ibland något dunkla – skäl. När jag säger undermåliga, utgår jag från, herr talman, att alla inser att det är ett understatement. Det finns också en annan sorts censur, som man inte hör någon klaga på med hänsyn till yttrandefriheten, nämligen den censur som distributörerna själva står för genom att göra klipp i filmerna innan dessa går till den statliga censuren. Dessa klipp är troligen välmotiverade, men ville man vara konsekvent skulle man högljutt klaga på dessa ingrepp. Jag är naturligtvis lekman, men låt mig då citera ur en facktidsskrift, filmtidningen Chaplin. Jag läser alltså ur en artikel där:

”När man på presskonferensen frågade Bresson, om han gjorde sina filmer även för publiken, svarade han: – För vilken publik? Ja, just det. Det är frågan. Ty om man, vilket sker, låter bli att till Sverige importera och visa väsentliga kinematografiska verk (t. ex. Bressons *Le diable probablement* – 1976 – eller Ettore Scolas båda senaste filmer eller Antonionis *Identificazione di una donna*), kommer det då till slut att finnas en nyfiken, kunnig, anspråksfull publik som kan uppskatta och förstå den rena filmen utan dragplåster som special effects och rockstjärnor i huvudrollen?! Detta är en form av censur som har oerhört mycket större räckvidd än den statens biografbyrå utövar med sina vittomskrivna små klipp i skitfilmer.”

Det sistnämnda är inget vackert ord, herr talman, men det är tyvärr adekvat. Jag hade därför ingen anledning att väja för det i det här citatet.

Vi kan stifta lagar, som skall förhindra att vår kropp förgiftas. Vi har en livsmedelslag, som säger att vissa tillsatser i maten är förbjudna. Vi har förbud mot narkotika. Vi har regler för byggnation och för arbetsmiljö.

Men när det gäller förgiftning av själen, av psyket, då skall vi alltså vara förhindrade att ingripa. Det är en otäck mentalitet som präglar de debattörer som pläderar för borttagande av förhandsgranskningen, av rätten till censur, till klipp efter stränga regler och noggrant övervägande. Det mest upprörande är kanske att många av dem som deltar i denna debatt med krav på censurens borttagande aldrig sett något av censurens arbete, inte vet vilka alster som totalförbjuds eller vilka klipp som görs. Jag tror jag vågar påstå att jag i dessa stycken vet vad jag talar om, i högre grad än många av dem som talar för censurens borttagande.

Jag försäkrar att de flesta människor över huvud taget inte kan tänka sig vilken fantasi dessa filmmakare har när det gäller att åstadkomma råheter.

Det är frestande att här läsa upp t. ex. titlar på filmer eller videogram, att läsa den lilla snutt som i reklambladet gör en beskrivning av innehållet, att relatera innehållet i någon totalförbjuden film, att beskriva vad som hänt i några scener som klippts bort. Men så illa vill jag inte göra herr talmannen, de få kolleger som lyssnar på mig här eller åhörarna på läktaren, så jag avstår från det.

Vi vet att många barn i dag är störda, har sömnsvårigheter och andra problem på grund av filmer de sett. Framför allt gäller det naturligtvis videofilmerna, som så många barn i dag har tillgång till. Här behövs en kraftfull och inte tröttnande opinion, och jag är glad att det ändå finns några eldsjälar, som ägnar tid och kraft åt att upplysa och informera i första hand föräldrar. Om barn ser dessa filmer, behöver det inte betyda att deras föräldrar struntar i dem. Ofta är det en aningslösket hos de vuxna, som är farlig och som måste bekämpas. Det går endast genom information och upplysning. Det är i vetskap om detta arbetes stora betydelse som jag har tagit till orda i dag. Denna debatt måste hållas levande, och så många som möjligt bör delta i den. Den är livsviktig.

Herr talman! Yttrandefriheten är fundamental i vår demokrati. Men yttrandefrihet har enligt min åsikt ingenting att göra med friheten att tjäna pengar på att förstöra människors sinnen.

Anf. 77 STURE PALM (s):

Herr talman! Jag skall ta upp samma ämnesområde som Tyra Johansson var inne på här i talarstolen alldeles nyss.

Vid årsskiftet offentliggjordes yttrandefrihetskommitténs betänkande. Detta betänkande, som har titeln Värna yttrandefriheten, spänner över ett brett register. De framlagda förslagen har på många håll fått ett positivt mottagande.

Kommitténs utgångspunkt har varit att ge största möjliga skydd åt det fria ordet. Dessa frågor har fått ökad aktualitet, bl. a. med hänsyn till den nya medieverklighet som nu omger oss.

Jag vill för min del inte uttala mig om utredningen i stort. Det är främst *en* fråga som i detta sammanhang föranlett mig att nu ta till orda, nämligen förslagen beträffande den framtida film- och videogramgranskningen. Den frågan är av utomordentligt stor betydelse, särskilt med hänsyn till det ökade utbud av våldsunderhållning som vi fått under de senaste åren.

Under senare år tycks en större allmänhet ha fått en aning om de utomordentligt destruktiva produkter det handlar om, men tyvärr är okunnigheten på detta område alltför stor. Tyra Johansson markerade med stor tydlighet detta i sitt anförande. Alla seriösa forskare är numera på det klara med de faror som följer av extremvåldet genom dess mönsterbildande effekt. Det är därför förvånande att utredningen vill skiljas från problemet på ett enligt min mening alltför lättvindigt sätt.

I utredningen sägs nämligen att det har "ända sedan filmcensurutredningen år 1969 lade fram sitt betänkande framförts yrkanden med viss skärpa på att vuxencensuren skall avskaffas".

Detta påstående fällt utan ett spår av bevisning. Vi som sysslat med dessa frågor har gjort helt andra erfarenheter än dem som utredningen presenterar. Utredningen föreslår nu att filmcensuren, som infördes redan 1910 – under från denna synpunkt betydligt mer idylliska förhållanden – skall avskaffas. Statens biografbyrå skulle i fortsättningen närmast få en rådgivande roll.

Enligt utredningen skulle eventuella ingripanden i fortsättningen ske i efterhand genom domstolsprövning.

Genom att filmcensuren förts upp till att betraktas som en yttrandefrihetsfråga och inte som ett kvalificerat renhållningsjobb tycks utredningen mest ha haft de principiella och lagtekniska yttrandefrihetsaspekterna för ögonen. Utredningen har därför i alltför begränsad utsträckning sysslat med den andra sidan av problemet, nämligen de skadliga påverkans effekter som en ungdomlig publik utsätts för – trots att även yttrandefrihetsutredningen säger sig vara medveten om de skadliga effekterna.

Jag skall inte i detta sammanhang gå in i debatt om dessa frågor. Det bör bli tillfälle till det senare, när remissbehandlingen av betänkandet har genomförts.

Under de 18 år som jag var ordförande i statens filmgranskningsråd fick jag tillsammans med de övriga ledamöterna på nära håll följa utvecklingen på detta område. Vi kunde iakta en fortgående avhumanisering och brutalisering av utbudet. Vi fick också upprepade exempel på att våldsfilmerna blev mönsterbildande för en viss kategori av ungdomlig publik. Jag är alldeles säker på att även de polisiära myndigheternas personal i sin dagliga gärning har gjort liknande erfarenheter.

Mot denna bakgrund är det överraskande att i det över 400 sidor tjocka betänkandet endast två och en halv sida ägnas åt läget inom påverkansforskningen.

En del får läsaren ändå veta. Fyra forskningsrapporter omnämns. Den äldsta, som behandlar pornografi och sexualbrottslighet, är inte alldeles dagsfärsk. Den är från 1972, alltså tolv år gammal, två är från slutet av 1970-talet och den senaste från 1981.

Det hade naturligtvis varit värdefullt om utredningen – som är på det klara med farorna – hade ägnat sig mer åt dessa problem. Det gäller ju ändå för statsmakterna att ta ställning till ett förslag om uppluckring av möjligheterna att på ett tidigt stadium ingripa på detta område.

Klart är emellertid att det i dag råder stor enighet mellan alla forskare om att utbudet av våldsfilmerna leder till en avtrubning av sin publik. Därför behövs knappast någon ytterligare forskning på området. Därför är det vi som fattar de politiska besluten som skall avgöra om – och i vilken utsträckning – detta utbud skall tillåtas att flörera.

Det är helt klart att de flesta vill slippa ifrån att handskas med filmcensurfrågorna. Dessa uppgifter ger sannerligen inga applåder – det vet vi som håller på med det här. Instrumentet sägs visserligen i yttrandefrihetsutredningen ha fördelar för det allmänna från effektivitets-

synpunkt". Trots detta vill utredningen ändå föreslå att detta instrument avskaffas. Motiveringen för detta förslag är att ingripandena i fortsättningen skall ske i offentlighetens ljus, som man säger. Utredningen styrs helt av sin principiella inställning även i denna fråga, trots att verkligheten borde inge mycket starka betänkligheter att ta detta steg beträffande behandlingen av avarter på film- och videoområdet.

I betänkandet finns inte mycket sagt om hur bl. a. statens biografbyrå i sin nya, mera passiva men rådgivande roll skall vara konstruerad. Det får bli en senare fråga, menar utredningen. Det anser jag vara en helt otillfredsställande behandling av dessa frågor. Det är helt klart, att om riksdagen följer utredningens förslag, är det en tvingande nödvändighet att de berörda myndigheterna tillförs en ökad kompetens i vidaste mening och tillräckliga resurser som ger möjlighet till snabba reaktioner. I annat fall går den omtalade effektiviteten helt förlorad, lagstiftningen kan bli ett slag i luften, och besluten skulle inte ge de resultat som den stora allmänheten med rätta kräver.

Vi som haft regeringens uppdrag att så ambitiöst och konsekvent som möjligt söka realisera intentionerna bakom den nuvarande lagstiftningen har i varje fall under de senaste 20 åren verkligen inte varit några mörksens kvinnor och män. Tvärtom – de flesta av oss har i själ och hjärta genomgående varit censurmotståndare och sökt begränsa ingreppen till de mest vedervärdiga produkterna. Vi har alla gått in för uppdraget med det mest frihetliga sinnelag, men i vår kontakt med det utbud vi mött har vi tvingats att föreslå ingrepp som många betraktar som opåkallade frihetsinskränkningar – frihetsinskränkningar för dem som är förtjusta i extremvåldet i alla dess tappningar.

Som jag redan har nämnt skall yttrandefrihetskommitténs betänkande nu ut på remissbehandling. Jag hoppas verkligen att den blir omfattande. Det finns åtskillig forskning på detta område, och jag är övertygad om att bl. a. universitetens samhällsvetenskapliga fakulteter har mycket att tillföra den debatt som nu bör följa. Dessa frågor är alltför betydelsefulla för att utan större offentlig uppmärksamhet klubbas igenom såsom en del i ett omfattande lagstiftningspaket. På detta område har landets folkrörelser ett givet diskussionsämne, innan det är dags att gå till beslut.

Herr talman! Jag har med detta inlägg endast önskat föra fram några synpunkter, som jag finner det angeläget att stanna inför i den fortsatta behandlingen av yttrandefrihetskommitténs betänkande.

Anf. 78 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö är ett övergripande mål för socialdemokratisk miljöpolitik. För socialdemokratin är varje hot mot människans livsmiljö en uppfordran till målmedvetna och kraftfulla insatser. Den oro många människor känner över risken för sjukdom och skada i det dagliga arbetet är oacceptabel. Ohälsa och vantrivsel i arbetet och hänsynslös förstörelse av den yttre miljön är ett alltför högt pris för ekonomisk tillväxt. Miljöförstörelse måste var den än förekommer hejdas

och förstörd miljö så långt möjligt återställas. Miljön är vår gemensamma egendom. Därför angår det oss också alla hur miljön förändras och påverkas. Miljön är en väsentlig del i vår tillvaro. Förstörd miljö begränsar våra möjligheter och beskär vår tillvaro.

Ett övergripande mål för socialdemokratins politik är att öka människornas välfärd och frihet. Miljön är ett viktigt inslag såväl i välfärden som i friheten. Vilken frihet känner den som varje dag tvingas gå med oro till en arbetsplats tyngd av dålig miljö? Vilken frihet känner den som inte längre kan bada i den kära närbelägna sjön? Vilken frihet känner den som inte längre kan höra fågelsången i skogen därför att miljöförstörelsen gått brutalt fram? Vilken frihet känner den som av luftföroreningarna drabbas av allergier och sjukdom?

Så kan frågorna ställas. Ty det är hela tiden den enskilda människans trygget, hälsa och frihet som blir lidande och beskuren av miljöförstörelsen. Ändå har den enskilde sällan någon möjlighet att av egen kraft skydda miljön. Säkerställandet av en livsmiljö som ökar människors välfärd och frihet måste bygga på solidaritet och gemensamt ansvar. Enskilt vinstintresse kan aldrig säkerställa miljövärden. Det krävs ett samhälleligt engagemang, men det förutsätter i sin tur att människor tillförsäkras inflytande och medansvar i alla de avgöranden som berör utformningen av miljön.

Det finns ett romerskt talesätt som säger: "Det som berör alla skall bestämmas av alla." Det är helt enkelt demokratins grundläggande idé. Och just miljön måste byggas på förmågan till hänsyn och tolerans, på känsla och solidaritet i ett gemensamt ansvar samt på viljan till aktivt intresse och engagemang. En god miljö förutsätter insatser på många olika områden. Men insatserna måste bäras upp av en långsiktig viljeinriktning av samhällsarbetet, där respekten för den gamla kulturmiljön och hänsyn till dagens nya problem finns med och där ledmotivet är ansvaret för kommande generationers livsvillkor. En målmedveten planering för en bättre livsmiljö är liktydigt med en levande demokrati i arbetet.

Det är bara genom en aktiv reformverksamhet som det finns förutsättningar att stoppa miljöförstörelsen. Socialdemokratin har gått i spetsen för det intensiva reformarbete som präglade utvecklingen i vårt land från tidigt 1960-tal till mitten av 1970-talet och som förde vårt land till en internationell tätt position på miljöpolitikens område. I regeringsställning skjuter socialdemokratin nu ånyo fram positionerna på det miljöpolitiska området. Det är viktigt att understryka detta mot bakgrund av de attacker som allt emellanåt kommer från borgerliga partier om att ingenting händer på miljöområdet.

Ändå var det ju under de sex borgerliga regeringsåren som miljöarbetet stannade upp. Och det är självklart att utrymmet för progressiva insatser är begränsat i regeringar som rymmer starka företrädare för näringsintressena, företrädare som ofta väljer att slå vakt om näringen, när näringens villkor kommer på kollisionkurs med miljövärdena. Då kan lagstiftningens miljökrav upplevas som en form av inblandning och ofrihet, och det får vi ofta höra. Då blir det ett led i vissa partiers frihetssträvan att säga: Ta bort

bindande regler och bestämmelser, öka näringslivets frihet också i nyttjandet av naturvärden. Eller när åtgärder för att minska industrins utsläpp kostar pengar, kan man se mellan fingrarna på miljökraven för att i stället öka industrins vinster.

På samma sätt kan det vara med reaktionen från dem som företräder de areella näringarnas intressen. Även om vi vet att användningen av näringsämnen inom jord- och skogsbruket försurar omgivningen, förstör vattendragen och påverkar grundvattnet, kan det likväl beskrivas som felaktiga åtgärder när ingripanden mot och begränsningar av dessa medel genomförs. Det är bara ett parti som står oberoende av sådana intressen som har förutsättningar att kraftfullt driva miljöpolitiken. Det är därför förståeligt att sex borgerliga regeringsår betydde en uppbromsning av den aktiva miljöpolitiken.

Låt mig särskilt uppehålla mig vid ett växande miljöproblem. Jag tänker på den kraftiga användningen av olika kemiska medel i vårt samhälle. De flesta av oss kommer i sin dagliga tillvaro såväl på arbetsplatsen som i hemmen och i det fria i kontakt med kemikalier och kemiska produkter av olika slag. Vi gör det genom hela livet, från födseln till graven. Över fyra miljoner kemiska föreningar är kända. Av dem används ungefär 60 000 kommersiellt. Varje år tillkommer tusentals nya kemikalier. Över 100 000 kemiska produkter är i användning. Men dess värre är endast en mindre del av dem tillräckligt testade för att man skall kunna göra en tillfredsställande bedömning av deras hälso- och miljöeffekter.

Ofta upptäcks skadeverkningarna sent. Ämnena har använts länge. Det finns därför anledning att med särskild oro se på de problem som kan följa i spåren av den kraftigt ökade kemikalieanvändningen. Samtidigt är det självklart att kemins utveckling betytt oändligt mycket och fört med sig stora fördelar, som på olika sätt förbättrat vår dagliga tillvaro.

Men det gäller naturligtvis att bygga ut de skyddsnät som behövs för att människor skall kunna leva i trygghet och likväl använda de kemikalier som är nödvändiga i dagens samhälle. Samhället måste skaffa sig en bättre överblick över de kemiska ämnen och produkter som finns och används såväl i arbetslivet som på andra områden. I oppositionsställning krävde socialdemokratin år efter år att en särskild kemikommission skulle tillsättas för att arbeta med just dessa frågor, samordna och utveckla tryggheten. De borgerliga partierna motsatte sig lika envetet detta förslag.

När socialdemokratin återkom i regeringsställning blev det en av de första åtgärderna för den nya regeringen att tillsätta kemikommissionen. Den arbetar nu. Dess uppgift är att anlägga en helhetssyn på användningen av kemiska ämnen och produkter och samordna de åtgärder på skilda områden som fordras om vi skall kunna nå en ökad säkerhet och effektivitet i kampen mot de kemiska riskerna.

Forskningsinsatserna behöver intensifieras och kontrollfunktionerna byggas ut. Arbetet med produktregistret måste påskyndas. Ett system med förhandskontroll måste införas, så att nya ämnen inte får tas i bruk utan att deras egenskaper från hälso- och miljösynpunkt blivit ordentligt undersökta.

Produktinformationen måste utvecklas genom förbättrade regler för märkning av skyddsblad. Den som kommer i kontakt med en produkt måste på ett enkelt sätt kunna få erforderlig information om hälsoriskerna och hur de kan undvikas.

Kommissionen skall vidare lägga fram förslag om laboratorieorganisationen, föreslå utformning och inriktning av erforderlig utbildning, se över och anpassa gällande lagstiftning så att kraven på säkerhet kan tillgodoses samt föreslå de förändringar av nuvarande administration som kan erfordras för att sätta tyngd bakom kraven.

Kommissionens arbete kommer att avslutas i slutet av detta år. Men redan under våren lägger kommissionen fram delförslag om fortsatt uppbyggnad av produktregistret och ett system för förhandsgranskning av nya kemikalier samt vissa förslag om utvidgad information om kemiska produkter.

På få områden är det så nödvändigt att aktiva reformåtgärder sätts in som just på miljöpolitikens område. Det är nödvändigt att ständigt vara beredd att flytta fram positionerna. Det är nödvändigt, därför att forskning och utveckling ger oss ny kunskap och nya möjligheter att bedöma utvecklingen och dess avigsidor. Inom socialdemokratien har denna växelverkan mellan samhällig utveckling och framsteg och människors från tid till annan ändrade värderingar alltid utgjort grunden för kraven på att ytterligare förändringar skall genomföras. På det sättet nalkas vi det som Ernst Wigforss kallar "de provisoriska utopierna". Just när vi har nått fram ett steg, flyttar vi våra utopier ett stycke längre bort. Vi är aldrig nära målet – men vi är ständigt längre bort från den ursprungliga utgångspunkten. På det sättet gäller det att föra miljöpolitiken framåt. På det sättet gäller det att ge välfärdsbegreppet och frihetsbegreppet ytterligare innehåll. Så läggs grunden för en god, framåtsyftande, progressiv miljöpolitik.

Herr talman! Jag skall avslutningsvis säga några ord om idrott. I årets budget har idrottsrörelsen fått en kraftig uppräknings av sina anslag. Detta är ett uttryck för socialdemokratins vilja att ge idrottsrörelsen möjlighet att utöka sin verksamhet, att, som rörelsen själv formulerat målet, låta två bli tre. Detta är så mycket viktigare som den målsättning riksdagen lade fast 1970 under begreppet "idrott åt alla" inte fullt ut har uppnåtts. De undersökningar som gjorts visar att olika aktiviteter inom idrotten ofta har ett samband med ålder, kön, utbildning och inkomst. När man kan konstatera att grupper som kvinnor, invandrare och handikappade är underrepresenterade inom dagens idrott, är det naturligt att särskilt understryka det angelägna i att idrottsrörelsen inriktar sina ansträngningar på att aktivera bl. a. dessa grupper. Utvecklingen av motionsidrotten och breddidrotten är viktiga inslag i en förebyggande hälsovård. Idrottsrörelsen har också en stor uppgift att fylla när det gäller att aktivera ungdomen. Vi vet att det finns få ting som drar till sig så stora skaror ungdomar som idrottsrörelsen. Också av det skälet är det viktigt och väsentligt att idrottsrörelsen ges förutsättningar och möjligheter att aktivera allt fler ungdomar.

Inom kort börjar de olympiska spelen i Sarajevo. Världen runt blir det stor

underhållning som förs in i människors vardagsrum genom radio och TV – elitidrott i dess främsta tappning. Det betyder skådespel och underhållning för miljoner och åter miljoner människor. Men för de aktiva idrottsutövarna är det resultatet av många års träning och försakelse. Elitidrott är också ett viktigt inslag i det totala idrottsutbudet. Därför är det angeläget, som regeringen säger i budgetpropositionen, att idrottsrörelsen genom olika åtgärder också skall underlätta möjligheterna för dem som vill ägna sig åt elitidrott.

Naturligtvis finns det inom idrotten också en rad problem. Jag tänker på doping och användandet av otillåtna medicinska medel. Jag tänker på de braskande rubrikerna om stora pengar vid spelarövergångar. Jag tänker på diskussionen om utslagning av idrottsfamiljer. Allt som oftast dyker det upp propåer om att samhället bör ingripa mot detta. Men idrottsrörelsen är och förblir en fri folkrörelse. Som andra fria folkrörelser har idrottsrörelsen att själv lösa sina problem. Det ligger i folkrörelsens natur men också i en folkrörelsens ansvar. Idrottsrörelsen måste ta itu med sina problem. Det ligger i de uppgifter som en så stor folkrörelse har. Detta krav har vi rätt att ställa. Jag är övertygad om att idrottsrörelsen har förutsättningar att leva upp till dessa krav.

Anf. 79 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! En av de viktigaste naturliga tillgångarna i ett land är dess företagare. Utan dessa människor med sin vilja att satsa sig själva och sina resurser, att ta ansvar, hitta nya lösningar på problem kan inte ett samhälle gå framåt.

Vi borde vara rädda om dessa kreativa människor. Det är alltid lätt att i efterhand säga att det var väl inte svårt att komma på den idén eller att utveckla det företaget. Det låg väl i tiden. Columbi ägg – en självklarhet efteråt, men inte innan.

Inom idrotten talar man allt oftare om att det gäller för ledare och tränare att få de aktiva att känna sig motiverade för att de skall kunna prestera sitt allra bästa.

Det borde vara alldeles uppenbart att de som är sysselsatta med att driva och utveckla företag i minst lika hög grad är beroende av att känna sig motiverade för att kunna prestera det där extra som verkligen behövs – inte minst i dessa kärva tider.

Vi får inte betrakta företagandet som en självklarhet, som någonting som alltid fungerar felfritt och oavbrutet. Låt oss erkänna att det är en värdefull tillgång – en tillgång som vi inte kan vara förutän.

Det som kännetecknar en god och riktig företagarmiljö är frihet och rimliga skatter.

Man kan inte få ordentlig fart på produktionen om inte företagarna får arbeta i en miljö som stimulerar till investeringar och nya framåtsyftande satsningar.

Statliga stödformer är inte vad näringslivet ropar efter. Nej, den bästa stödformen är en progressiv näringspolitik.

De små och medelstora företagen spelar en alldeles avgörande roll för Sveriges näringsliv. Moderata samlingspartiets näringspolitik inriktas på att stödja och utveckla dessa företag, där personligt engagemang och personligt risktagande betyder så mycket när det gäller att tillföra landet nya resurser. Det är därför väsentligt att man underlättar grundandet av nya småföretag.

Förmögenhetsbeskattningen av arbetande kapital i mindre och medelstora företag utgör i många fall en synnerligen allvarlig belastning. Regeringens drastiskt höjda förmögenhetsskatt leder till enorma påfrestningar för många småföretag. Soliditeten kommer att påverkas dramatiskt. I dessa företag finns det inte tillräckligt med likvida medel för att betala den ökade skatten. Varifrån skall då pengarna tas?

Vi saknar i Sverige förvisso inte människor med förmågan att driva företag – driva lönsamma, sysselsättningskapande företag. Vad vi saknar är en regering som inser att det inte är löntagarfonder, höjda förmögenhetsskatter, byråkrati, selektiva stödåtgärder etc. som bidrar till ett företagsvänligt klimat. Vid förra årets allmänpolitiska debatt påpekade jag att det faktiskt finns en verklighet utanför denna kammare, en verklighet där näringslivet skall existera. Där ute hjälper inga vackra ord om näringslivets betydelse. Där krävs i stället att de vackra orden följs av handling i samma anda.

Aftonbladets politiske kommentator Gunnar Fredriksson skriver i en artikel om Frankrike, två år efter vänsterns maktövertagande, att verkligheten krossar president François Mitterands drömmar. Just det. Vi kan inte ägna oss åt politiska drömmar när vi skall bedriva en lyckosam näringspolitik. Det gäller att med generella och rättvisa metoder vidmakthålla och stärka vårt näringslivs konkurrenskraft. Därmed lägger vi en grund för fortsatt utveckling av det svenska välfärdssamhället.

Herr talman! När man talar om näringslivet, dess förutsättningar, villkor och utvecklingsmöjligheter måste man komma ihåg att detaljhandeln i högre grad än andra branscher är direkt beroende av den allmänna ekonomiska situationen och hur köpkraften utvecklas. En snabb ekonomisk återhämtning är av vital betydelse för detaljhandeln. En stagnerande handel ökar drastiskt arbetslösheten.

Det är i detta sammanhang oroande att många tätorter vidtar omfattande trafikreglerande åtgärder utan att noga ha undersökt konsekvenserna för den handel och de tjänster utan vilka ett samhälle inte kan fungera på ett för medborgarna tillfredsställande sätt.

Inom ramen för näringspolitiken måste man i större utsträckning än vad som hittills skett beakta och främja servicesektorn. Problemen är här i många fall desamma som inom den tillverkande industrin. Ju mer tekniskt komplicerade hjälpmedel industrin producerar för arbete, hem eller fritid desto viktigare funktioner får också välutbildade servicemän och hantverkare som kan svara för montering, underhåll och reparation. Med stigande levnadsstandard tenderar efterfrågan på skilda tjänster att öka.

Alltför mycket av tjänsteproduktionen sker inom den offentliga sektorn. Det är nödvändigt att stat och kommuner prövar vilka servicefunktioner som de måste ansvara för. Den verksamhet som den offentliga sektorn svarar för

utförs i alltför hög grad i egen regi. Det synes vara viktigare med egen regi än med god kommunal ekonomi.

De feta tidningsrubrikerna som talar om goda vinster i ett antal stora börsnoterade exportföretag ger läsaren en felaktig bild av dagens svenska näringsliv. I de små och medelstora företagens kärva verklighet finns inga uppseendeväckande vinster. Där får man vara nöjd om siffrorna i verksamhetsberättelsen inte blir röda.

Svensk småföretagsamhet ser fram emot den aviserade förnyelsepropositionen. I den har industriministern en chans att med nya kraftfulla tag korrigera regeringens industripolitiska kurs.

Herr talman! Svenskt näringsliv behöver den moderata näringspolitiken för en fortsatt lyckosam utveckling till gagn för Sverige och svenskarna.

Anf. 80 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Rapporterna om förbättringar för svensk industri kommer nu slag i slag. När representanter för de svenska stålverken sammanträdde i samband med Hindersmässan i Örebro, framhölls det att Sverige var ett av de få industriländer som kraftigt ökade sina leveranser av stål under 1983.

Uppgången för handelsstålet var 12 % och för specialstålet 8 %. Importen av stål till Sverige minskade förra året med ca 4 %, medan exporten ökade med 12 %. Efterfrågan på hemmamarknaden steg väsentligt, och det har sin orsak i verkstadsindustrins ökade produktion för export. Stålförsäljningen till EG-länderna noterade ett ordentligt uppsving, liksom försäljningen till USA. Sveriges exportöverskott av handelsfärdigt stål motsvarade 5 miljarder kronor. Jag tycker att det är skickligt när exempelvis mindre handelsstålverk i Sverige i den nuvarande situationen konstaterar en betydligt ökad försäljning i Västtyskland.

Från den här sammankomsten som jag talar om meddelades det också att svensk stålindustri, trots att den internationella stålkrisen väntas fortsätta för tionde året i rad, har goda möjligheter att erövra nya marknadsandelar.

I den här för stålverken stimulerande situationen motionerar Dalarnas socialdemokrater bl. a. om åtgärder för tryggnad av verkens stålskrotsförsörjning. Det är en för viktig fråga för att den skall få slarvas bort.

Vid sidan av devalveringen utgör branschens omstrukturering en förklaring till framgångarna.

Från massaindustrin bekräftas en stor ökning av exporten under 1982. Det skeppas massa på löpande band, och alla tecken tyder på att konjunkturen kommer att bestå och att även 1984 blir ett bra massaår.

De statliga företagen SSAB, LKAB och Statsföretag redovisar också hyggliga vinster.

Jag skulle kunna fortsätta att ge exempel från bl. a. verkstadsindustrin. Devalveringen har medverkat till resultatet. Naturligtvis bidrar den begynnande internationella konjunkturförbättringen – det finns det ingen anledning att förneka. Men därutöver måste man understryka att hanteringen av situationen har varit en annan än under de borgerliga regeringsåren. Budgetförslaget har fått ett i stort sett gott mottagande.

Nr 72

**Torsdagen den
2 februari 1984**

*Allmänpolitisk
debatt*

Förväntningarna om ökad sysselsättning stegras, inte minst genom uppgifter från länsarbetsnämnderna.

Det här har tydligen blivit för mycket för en del borgerliga kretsar. I ett av mitt hemläns lokala blad kunde man häromdagen läsa en av dessa "cirkulärinsändare", som förekommer då och då, i syfte att skapa opinion. Den här insändaren var signerad av en moderat. Tre fjärdedelar av insändaren är knappast värd att omtalas nu – finansplanen beskrevs som glättad och innehållslös, budgetunderskottet och utlandsupplåningen beskrevs som ett verk av socialdemokraterna ensamma. En sådan här spekulativ insändare förutsätter att läsarens minne är kort, så kort att det skall vara helt bortglömt vem som var ekonomiminister längst tiden under de sex år när statens budgetunderskott växte enormt och den stora utlandsupplåningen skedde.

Den sista delen av insändaren behandlade emellertid löntagarfonder med all den hätskhet som vissa moderater kan vara mäktiga. Löntagarfonder var minsann vår tids form av Älvsborgs lösen, och det var våra barn och barnbarn vi satt i pant. Det var den horribla slutsatsen. Moderaterna betraktar tydligen löntagarfonder som en katastrofal frihetsinskränkning för dem själva och dem närstående kretsar. Däremot oroas man inte ett spår av den tilltagande maktkoncentrationen inom företagavärlden. Västerns länder domineras i dag av något hundratal multinationella företag, som säkert blir bara färre och färre. Sverige har en tätplats i denna koncentration. Det finns alla skäl att påtala detta för ungdomarna i dagens Sverige, de många historielösa som kanske påverkas av moderaternas och vissa arbetsgivares intensiva propaganda.

Under några årtionden byggdes det upp ett skyddsnät för vår välfärd i detta land. Det vill moderaterna riva sönder. Landstingen blir utsatta i den "omtanken", statens och kommunernas inkomster skall skäras ned. Sedan är det fritt fram för det privata näringslivet att exploatera vård- och omsorgsbehoven.

Intressekonflikter mellan grupper framställs som påhitt av människor engagerade i fackföreningsrörelsen, de s. k. pamparna. "LO-borgen" och facket skall man spotta på när det gäller moderaternas vakthållning kring samhällets starkaste grupper. Inte ett kritiskt ord om "klippen", om maktkampen, om utländska intressens aktieköp i Sverige framförs från den moderata kanten.

Även om goda förbättringar kan noteras för svensk industri är inte orosmolnen borta. I Kopparbergs län känner vi oron för vad omstruktureringen av specialstålsindustrin kan medföra. Sannolikt blir det färre arbetstillfällen. Byggarbetsmarknaden är svag hos oss, och ett stort antal byggnadsarbetare går arbetslösa. Det är inte tillfredsställande. Min partivän Bengt-Ola Rytter kommer senare att redovisa synpunkter i denna fråga.

På kort sikt kan vi i regeringspartiet hoppas att pressa ned arbetslösheten under 3 % totalt sett. Det får inte förleda oss att tro att vi i längden på något självklart sätt skulle vara förskonade från de ekonomiska och politiska

krafter som fått så förödande effekter för alla löntagare i andra starka industriländer. Man vågar nog tvärtom påstå, att om vi misslyckas att återställa balansen i vår ekonomi och om den olyckan kombineras med en borgerlig valseger i nästa års val, ja, då ger det underlag för en inte särskilt djärv prognos att Sverige har en arbetslöshet på omkring 8% om fem år!

Det är därför, herr talman, som löntagarna måste ta ansvar för varandra. Från annat håll skall man inte vänta något överdrivet intresse.

Anf. 81 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Tyvärr kan jag inte ge samma ljusa beskrivning av situationen i fråga om näringsliv och sysselsättning i Västmanland som den Yngve Nyquist gav beträffande sitt län, Kopparbergs län. Västmanland är Sveriges mest industrialiserade län. En bit in på 1970-talet hade länet fortfarande en mycket stabil arbetsmarknad och redovisade en låg arbetslöshet. Men efter mitten av 1980-talet har industriproduktionen och konjunkturen stadigt pekats nedåt. Detta i kombination med strukturförändringar inom länets basnäringar – gruv-, järn-, stål-, metall- och skogsindustri – har resulterat i att arbetslösheten ökat under de senaste åren. Västmanland har i detta hänseende drabbats mycket hårt. Länet redovisar i dag en av de högsta arbetslöshetssiffrorna i landet. Endast Norrbottens län skiljer sig på ett mera markant sätt med en ännu dystrare arbetsmarknadsbild.

Att stora delar av Västmanland har en mycket ensidig näringsstruktur är en av grundorsakerna till att problemen hopar sig och arbetslösheten tilltar. Detta drabbar i sin tur hårt de orter som endast har en enda industri av omfattning och som i ett visst läge tvingas lägga ned verksamheten eller minska sin arbetsstyrka. Under senare år har detta drabbat många orter i Västmanland, t. ex. Norberg, Skinnskatteberg, Hallstahammar och Kungsör. Under de senaste veckorna har arbetsmarknadsläget ytterligare försämrats genom de indragningar som varslats i Fagersta och Arboga. Mycket talar för att den redan nu besvärliga arbetsmarknadssituationen kommer att förvärras ytterligare.

För Västeråsregionen ter sig sysselsättningssituationen något ljusare. Västerås, som har ett något mer differentierat näringsliv, är inte lika sårbart.

Gemensam för hela Västmanland är bilden av en stor andel arbetslösa ungdomar. Ungdomsarbetslöshetens omfattning framgår också av den statistik som anger att andelen personer under 25 år i beredskapsarbete är drygt två tredjedelar. Av de nu arbetslösa är en stor andel kvinnor.

Herr talman! Att bara redovisa synpunkter och siffror för att belysa hur illa ställt det är med arbetsmarknaden löser inga problem. Det som betyder något är de aktiva åtgärder som från olika håll vidtas i avsikt att skapa fler jobb. Det är i många fall politikerna, främst regering och riksdag, som genom olika beslut skapar underlag för den utveckling som sker inom produktion och sysselsättning.

Det finns därför anledning att i dag påminna den socialdemokratiska regeringen om de löften som socialdemokraterna rundhänt gav människorna i 1982 års valrörelse, så även i Västmanland. Nedläggningshotade företag

skulle räddas, bostadsbyggandet skulle öka, arbetslösheten skulle minska. Vi behöver inte se mer än till utvecklingen i mitt län för att kunna konstatera vad det blev av socialdemokraternas vallöften. Sysselsättningsläget har förvärrats, byggandet har minskat, arbetslösheten har ökat avsevärt. Under pågående uppgång i konjunkturen ökar arbetslösheten. Det varslar om att ytterligare problem kommer att växa fram när vi går in i nästa lågkonjunktur – och förr eller senare gör vi det.

Regeringens politik har resulterat i en utveckling på sysselsättningsens område som är precis den motsatta mot vad man lovade i valrörelsen. Det från sysselsättningssynpunkt mest negativa som regeringen drivit igenom, med kommunisternas hjälp, är införandet av kollektiva löntagarfonder. Inga andra politiska beslut har så negativt påverkat viljan till investeringar och därmed möjligheterna att skapa fler och trygga jobb – inte minst på småföretagarsidan.

Folkpartiet kräver att beslutet om kollektiva löntagarfonder rivs upp. Det blir resultatet, om vi och de andra icke-socialistiska partierna vinner valet 1985.

Att avskaffa löntagarfonderna skulle vara det bästa stödet och den säkraste garantin för nya investeringar inom hela näringslivet. Endast genom en sådan politik kan jobben tryggas och nya arbetstillfällen beredas. Beslutet om kollektiva löntagarfonder måste rivas upp.

En annan åtgärd som skulle vara ett stöd för en regional utveckling inom Bergslagsområdet vore att ändra stödområdesindelningen, så att kommuner som Skinnskatteberg, Fagersta och Norberg ingick i stödområde B i stället för som nu område C.

Herr talman! Sedan 1960-talet har Västmanland tappat ett stort antal arbetstillfällen inom den statliga sektorn – senast genom nedläggningen av Västmanlands flygflottilj, F 1, på Hässlö.

Jag finner det angeläget att i dag påminna regeringen om det uttalande som riksdagen gjorde i samband med beslutet om flygflottiljens nedläggning. Jag citerar ur riksdagsprotokollet från den dag då man fattade beslutet om flottiljens nedläggning: "Riksdagen finner det angeläget med statliga insatser för att söka kompensera Västeråsregionen för förlusten av F 1. Riksdagen förutsätter därför att regeringen uppmärksam följer sysselsättningsutvecklingen inom regionen och med all kraft tar itu med de problem som uppkommer genom att flottiljen läggs ned."

Det är dags att regeringen med all kraft börjar infria det som riksdagen uttalat sig för i mycket klara ordalag.

Arbetsmarknadsläget i Västmanland har inte blivit bättre med en socialdemokratisk regering. Tvärtom har situationen förvärrats. Det räcker inte med rundhänta löften i en valrörelse.

Herr talman! Det behövs en fast och målmedveten politik. Den politiken förs inte i dag.

Anf. 82 ELVY NILSSON (s):

Herr talman! Vi hade hoppats att vi i årets allmänpolitiska debatt skulle kunna visa upp en positivare bild av läget i Värmland än vad som är fallet. Vi hade hoppats att arbetslösheten skulle ha dämpats och att sysselsättningen åter tagit fart på allvar i länet.

Så har inte blivit fallet, även om det finns positiva tendenser på många områden. Men faktum är att nära 10 000 människor – eller 6,7 % – saknade arbete i Värmland vid årsskiftet. Dessutom var 3 749 personer sysselsatta i olika former av beredskapsarbete, detta trots att det har satsats mer än någonsin på arbetsmarknadspolitiska åtgärder, vilket bl. a. betyder att 600 fler personer var sysselsatta i beredskapsarbete vid årsskiftet 1983-1984 än vid föregående årsskifte. Detta understryker de mycket djupgående strukturella problem som är förknippade med arbetsmarknadssituationen i Värmland. Det understryker också att extraordinära åtgärder måste sättas in, om problemen skall kunna bemästras i vårt län.

Den allvarligaste krisen upplever vi just nu i Storfors, som riskerar att bli utplånad i samband med omstruktureringen av specialstålsindustrin. Här måste i första hand berörda företag, men också samhället, ta sitt ansvar för att garantera Storfors existens även i fortsättningen. Vi har från socialdemokratiskt håll i olika motioner också framfört dessa krav.

Herr talman! Storfors är en utpräglad bruksort. Orten har förlorat ca 800 arbetstillfällen sedan början av 1970-talet – det senaste varslat om uppsägning av 140–160 anställda ej medräknat. Dessutom vet vi inte vad som kan bli följderna av den uppgörelse som har skett mellan de olika tillverkarna av rostfritt stål. Enligt alla bedömningar kommer sysselsättningen i Storfors även i detta sammanhang att drabbas. I det läget är det självfallet mycket svårt för kommunalpolitiker, länsmyndigheter och övriga berörda – t. ex. serviceföretag – att planera för framtiden.

Värmland är ett län, vars industristruktur i mycket hög grad präglas av de s. k. basnäringarna. Problemerkorna har blivit många på senare år till följd av den strukturförändring som har skett och som fortgår inom dessa näringsgrenar. För ett och ett halvt år sedan var det Lesjöfors som befann sig i kris. I dag är det Storfors. I början av den här veckan meddelades från huvudkontoret i Uddeholm att 22 av företagets anställda skulle bortrationaliseras.

I Värmland har vi förlorat ca 3 000 arbetstillfällen på tio år enbart inom stålindustrin, vilket självfallet satt djupa spår i sysselsättningen på bruksorterna. Förutom Storfors och Lesjöfors har även Hagfors, Munkfors, Björneborg och Filipstad drabbats.

Vi är medvetna om att vi inte är ensamma om att ha bekymmer av detta slag. Också andra orter med samma näringsstruktur och även andra branscher har drabbats. Problemen här är dock större jämfört med enstaka orter eller industrigrenar. Men oavsett hur man mäter förändringarna är det ändå så, att de delar av Värmland som räknas till Bergslagen har särskilt stora problem – ett förhållande som f. ö. gäller hela Bergslagen.

Industriministern har i frågesvar i riksdagen den 12 januari utlovat

speciella insatser för de drabbade orterna i Bergslagen. Det gäller bl. a. tillsättandet av en särskild delegation, något som har efterlysts i motioner från flera län.

Vi är medvetna om att regeringen är införstådd med de problem som jag har pekat på. Jag vill ändå understryka att vi betraktar det som mycket angeläget att den speciella delegationen snarast utses, vars uppgift skulle vara att kartlägga problemen och att komma med förslag till åtgärder. Behovet av speciella åtgärder kan knappast vara större än det är på de aktuella bruksorterna i Bergslagen.

Herr talman! Som jag inledningsvis anförde finns det, strukturkrisen till trots, också positiva tendenser när det gäller arbetsmarknaden i Värmland. Många industrier går bra och kan notera en god orderingång. Pappers- och massaindustrin, som särskilt har gynnats av devalveringen, ökar sin produktion och försäljning. Tyvärr ger detta endast i obetydlig utsträckning utslag i form av en nettorekrytering av personal. Också sågverksindustrin noterar en god orderingång och har full sysselsättning, även om flera sågverk har problem med råvarutillgången.

När det gäller verkstadsindustrin ökar kapacitetsutnyttjandet. Här kan man sannolikt räkna med en viss rekrytering, i första hand av yrkesarbetare och bättre utbildad arbetskraft. Som ett exempel på detta kan jag nämna Telis fabriker i Kristinehamn, som enligt uppgift har behov av 10–12 civilingenjörer. Det har dock varit svårt att besätta dessa tjänster. Det har nämligen varit svårt att skaffa lämpliga arbeten till medföljande make. Här tangerar vi f. ö. ett annat problem, nämligen den i hela länet markanta bristen på lämpliga arbeten för kvinnor. I Kristinehamn, som är aktuellt i det relaterade fallet med Teli, har man dessutom mist en typiskt kvinnlig industri med ett fyrtiotal anställda, nämligen charkuterifabriken Salmästaren.

Det är alltså viktigt att även i fortsättningen eftersträva ett mer differentierat näringsliv i Värmland. Här kan vi också skönja en viss optimism bland länets företagare, vilka nu vill investera i såväl gamla som helt nya objekt – detta f. ö. i en sådan utsträckning att de lokaliseringsmedel som tilldelats länet inte räcker till. Detta är allvarligt och kan medföra problem när det gäller att utnyttja den pågående högkonjunkturen. Dessutom kan ett stort antal kända investeringsobjekt inte realiseras på grund av bristen på lokaliseringsmedel.

Detta är en ny situation för Värmland, som under senare år aldrig haft brist på lokaliseringspengar, men däremot på lämpliga objekt. I vår Värmlandsmotion har vi också påtalat detta och begärt större anslag. Självfallet är det också angeläget att det innevarande årets anslag fylls på, så att inga projekt behöver läggas åt sidan på grund av brist på lokaliseringsmedel. Initiativ från länsmyndigheterna i detta ärende har också tagits, och jag förutsätter att regeringen ser positivt på önskemålen och beviljar de medel som erfordras.

Ett annat krav som vi också ställer i vår motion är återinförande av det 50-procentiga statsbidraget till projekteringskostnader. Detta skulle, menar

vi, stimulera till en ökning av antalet projekt, såväl bland enskilda som bland kommuner.

Byggnadsverksamheten i länet har varit låg och arbetslösheten bland byggnadsarbetarna mycket hög. Genom aktiviteter inom den s.k. ROT-sektorn har man fått fram en del byggnadsjobb – dock inte tillräckligt – och vi har i vår Värmlandsmotion pekat på de behov av byggnadsinvesteringar som finns inom olika statliga förvaltningar och som, om de startades, avsevärt skulle lindra byggarbetslösheten.

I detta sammanhang vill jag också med tacksamhet notera att regeringen har tillgodosett ett av våra tidigare krav i vår Värmlandsmotion, nämligen statsbidrag till tidigareläggningar av landstingskommunala projekt. Därigenom kommer byggandet av lokala sjukhem att kunna igångsättas under året, dels i Storfors, dels i Årjäng.

Herr talman! Som framgått av vad jag sagt krävs det samhälleliga insatser i många olika former om den nära 7-procentiga arbetslösheten i Värmland skall kunna nedbringas. För att största möjliga effekt skall erhållas är det angeläget att de regionalpolitiska satsningarna samordnas. I regioner där samhällsutvecklingen genom strukturomvandlingen har slagit så hårt som i Värmland måste resurser sättas in för att lindra verkningarna, och det är då av största vikt att satsningarna kompletterar varandra. Regionalpolitiskt stöd till utbyggnad av befintlig eller till etablering av ny industri bör därför samordnas exempelvis med satsningar på transportsektorn, framför allt en upprustning av vägnätet.

I en motion har några värmländska socialdemokratiska riksdagsledamöter tagit upp denna aspekt på regionalpolitiken och bl. a. som exempel tagit riksväg 62 genom Klarälvsdalen. Denna väg betecknas som en pulsåder genom Värmland, efter vilken de stora och viktiga värmländska industrierna är belägna. Vi har Forshaga, Deje, Munkfors och Hagfors, där alla är hänvisade till denna väg. På grund av den aktuella vägens delvis mycket dåliga standard, med bl. a. flera mils hastighetsbegränsningar, åsamkas industrierna onormalt stora transportkostnader, vilket är oacceptabelt i det rådande konkurrensläget. Detta förhållande inverkar självfallet menligt på eventuell nyetablering av företag i dessa bygder, och det försvårar också turismens utbyggnad, vilket framför allt i den övre delen av Klarälvsdalen är en aktuell och viktig fråga.

Det är med tillfredsställelse vi noterar den kraftiga höjning av anslaget till underhåll och upprustning av vägnätet som finns i årets budgetproposition. Det är också vår förhoppning att Värmlands län, mot bakgrund av dess allvarliga sysselsättningspolitiska situation, skall få en tilldelning av detta anslag som möjliggör upprustning och ombyggnad av framför allt de vägar som har störst betydelse för industrins utveckling.

Herr talman! Låt mig notera ytterligare en positiv sak i årets budgetproposition. Det gäller statsbidragen till enskilda vägar, där man föredömligt snabbt återställt och i vissa fall t.o.m. förbättrat den i föregående års budgetproposition föreslagna och av riksdagen beslutade sänkningen av statsbidragen från 70 till 50 %. Detta var vi från Värmland

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

mycket bekymrade för, eftersom vi ansåg att det drabbade framför allt skogslänen, med en stor andel skogsbilvägar. Sålunda redovisade t. ex. Värmland 470 mil enskilda vägar; framför allt kommunerna Sunne, Torsby och Arvika hade en mycket stor andel av dessa. Vid ett genomförande av det förslag till differentierade bidrag som nu föreligger och som skulle gälla fr. o. m. 1985 torde huvuddeln av det enskilda vägnätet, bl. a. skogsbilvägar, återigen bli berättigade till ett 70-procentigt statsbidrag. Dessutom ges möjligheter för ytterligare vägar, som hittills inte fått något bidrag alls, att bli bidragsberättigade.

Herr talman! Med det anförda har jag velat belysa en del av de problem som vi f. n. har att brottas med i Värmland. Men jag har också velat peka på de positiva tendenser som vi nu kan registrera inom vissa delar av industrin och näringslivet i övrigt. Den socialdemokratiska regeringen har tidigare varit lyhörd för de förslag till åtgärder som framförts för att man skall komma till rätta med den svåra situation som råder på arbetsmarknaden i Värmland. Det är vår förhoppning att regeringen kommer att vara det även i fortsättningen.

Anf. 83 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! Trafikpolitikens syfte är att erbjuda medborgarna och näringslivet transporter till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Detta innebär att samhället garanterar en grundläggande transportförsörjning genom att bygga bl. a. flygplatser och vägar och bekosta sådana delar av järnvägsnätet som i företagsekonomiskt hänseende är olönsamma.

Folkpartiet menar att det i vissa avseenden nu finns anledning att göra justeringar i gällande trafikpolitik och därmed sammanhängande reglering, detta utan att grunderna för 1979 års beslut ändras.

Folkpartiet finner att tiden nu är mogen att ifrågasätta om det längre är rimligt att ställa renodlat företagsekonomiska krav på SJ.

De krav som staten i dag ställer på SJ är att företaget skall täcka kostnaderna för den trafik som staten bestämmer att SJ skall bedriva. SJ:s kostnader utgörs av driftkostnader och avskrivningar. Därvid uppräknas investeringarna till nuvärdesbelopp. SJ:s intäkter utgörs av inkomsterna från trafiken samt den ersättning staten betalar för exempelvis det olönsamma tågnätet.

Förutom att SJ skall täcka sina kostnader genom intäkter och ersättningar från staten skall man lämna ett "överskott", motsvarande statens normallåneränta på det s.k. statskapitalet. Detta innebär att gjorda investeringar i infrastruktur – dvs. alla fasta anläggningar inkl. räls, signaler, broar etc. – skall lämna ett finansiellt överskott inom järnvägstrafiken. Motsvarande krav ställs inte på andra trafikgrenar, varken på vägar, flyg eller sjöfart. Som exempel kan nämnas att återanskaffningsvärdet när det gäller det statliga vägnätet i 1982 års kostnadsnivå uppgår till ca 200 miljarder kronor, en summa på vilken det alltså inte ställs något förräntningskrav alls.

SJ äger såväl det rullande materialet som infrastrukturen – till skillnad från övriga trafikgrenar, som betalar ersättning för utnyttjandet av den för dem

aktuella infrastrukturen. Biltrafiken erlägger vägskatt, flyget landningsavgifter och sjöfarten hamnavgifter. Särskilt vid en jämförelse mellan vägtrafiken och SJ torde kostnaden för infrastrukturen utfalla till SJ:s uppenbara nackdel.

SJ kan inte heller som "vanliga företag" upphöra med viss del av sin verksamhet eller självständigt besluta om prissättning. Dessa och andra frågor kräver statens medgivande, och statens beslutsunderlag är då, som jag sagt, bara delvis företagsekonomiskt betingat.

Såväl problemet med infrastrukturkostnaderna som beslutsstrukturen för SJ leder oss till det ställningstagandet att det inte längre är rimligt att ställa renodlat företagsekonomiska avkastningskrav på SJ, utan det finns i stället skäl att försöka finna nya lösningar på SJ:s eviga ekonomiska bekymmer. Detta innebär självfallet inte att staten skall avstå från kravet att SJ skall drivas med kostnadseffektivitet i verksamheten.

För att kunna skilja på vad som skall anses vara samhällseliga resp. företagsspecifika kostnader och intäkter menar vi att man bör undersöka om det är lämpligt och möjligt att dela upp SJ:s verksamhet i två delar: en del som svarar för driften av järnvägstrafiken och en annan del som ansvarar för infrastrukturen. Denna tanke har väckts i tidigare sammanhang, men ännu inte varit föremål för någon mer ingående utredning.

Skälet till att en uppdelning bör övervägas är att järnvägstrafiken inte kommer att kunna förränta och avskrika investeringarna i infrastrukturen med bara intäkter från person- och godstrafik, om den skall utföra den trafikering som staten kräver – lika litet som t. ex. vägtrafiken skulle klara det kravet.

En uppdelning av SJ skulle kunna innebära att infrastrukturen bildar ett självständigt verk av det slag som vägverket utgör. Järnvägstrafiken skulle drivas av ett från verket fristående SJ. På motsvarande sätt som vägverket i dag finansieras via skattemedel skulle "järnvägsverket" också finansieras.

Möjligheter skulle finnas för från SJ fristående järnvägsföretag att utnyttja verkets anläggningar. Staten skulle då som nu kunna "köpa" järnvägstrafik på vissa bansträckor, vilka det inte är företagsekonomiskt motiverat att driva.

Den av oss här skisserade modellen skall ses som en utgångspunkt för en mer omfattande diskussion om SJ:s framtida struktur.

Herr talman! Med några få ord vill jag beröra nykterheten och trafiksäkerhetsfrågorna. I arbetet för ett mera trafiksäkert samhälle gör de frivilliga organisationerna en betydelsefull insats. Genom sin folkrörelsekaraktär har de möjlighet att nå ut med information, som kan skapa en bredare opinion för trafiksäkerhetsinsatser. Det är därför synnerligen angeläget att de medel som NTF får till sitt förfogande kommer de enskilda organisationerna till del.

Omfördelningen av trafiksäkerhetsmedel får inte innebära en förändring av aktiviteter inom trafiknykterhetsområdet. "TSV:s delkampanj -84 trafiknykterhet" måste trots överflyttningen av medel ges samma omfattning som tidigare kampanjer. En kraftig förbättring på detta område skulle

verksamt bidra till att minska statens utgifter. Här behövs information och åter information och kampanjer i massmedia.

Det råder officiellt allmän enighet om att trafiken är en av de sektorer i samhället som måste hållas fri från alkohol. Ändå utgör de alkoholbetingade trafikolyckorna ett betydande problem, som inte heller synes minska till följd av den skärpning av allmänhetens inställning till brott mot lagstiftningen på alkoholområdet som faktiskt kunnat iaktas under senare år.

Det finns anledning att räkna med att trafiknykterhetslagstiftningens utformning spelar stor roll för omfattningen av de alkoholbetingade trafikolyckorna. Vetenskapliga försök som genomförts bl. a. i Danmark ger vid handen att körförmågan hos bilförare klart försämras redan vid en promillehalt på 0,2 à 0,25. I vårt land är gränsen för rattonykterhet så hög som 0,64‰ – jag räknar då med 0,5‰ plus en felmarginal om 0,14‰. Det finns med hänsyn härtill anledning att närmare pröva en sänkning av den nedre gränsen för rattonykterhet.

Herr talman! De tankar som jag här har skisserat återfinns i våra motioner angående trafikpolitiken och trafiksäkerheten. Vi är övertygade om att de förslag som vi där framför skulle förbättra trafikförsörjningen och trafiksäkerheten i vårt land.

Anf. 84 KARL-GUSTAF MATHISSON (s):

Herr talman! Årets allmänpolitiska debatt, som nu närmar sig slutet, har på många väsentliga punkter varit klagörande för svenska folket. På mindre än en halv mandatperiod har den socialdemokratiska regeringen inlett en ekonomisk politik med många och snabba positiva resultat – en politik som framför allt gett svenskt näringsliv den nödvändiga stimulans som saknades under de borgerliga regeringsåren.

Klarast kan vi utläsa detta på att vi nu kommit ur de tidigare nolltillväxtåren, vilka var kännetecknande för den borgerliga regeringstiden. Nu kan vi åter notera en välgörande produktionsuppgång.

Rikspolitiska åtgärder är direkt avgörande för vårt näringslivs utveckling, och då inte minst för exportindustrins. Trots detta har vi branscher och orter i vårt land som dras med stora problem.

I en länsmotion till årets riksmöte har vi socialdemokrater i Västmanland beskrivit de problem som hör till vardagen i vårt högindustriella län. I motionen pekar vi på den sårbarhet som många av länets kommuner har på grund av ensidigheten i näringslivet och beroendet av en enda bransch. Framför allt är det i våra bruksorter – Surahammar, Hallstahammar, Fagersta, Skinnskatteberg och Norberg – som problemen nu hopar sig. Men detta gäller även KAK-regionen – med kommunerna Köping, Arboga och Kungsör – som under senare år fått vidkännas svåra problem på arbetsmarknaden genom neddragningar vid ett flertal företag, bl. a. FFV i Arboga och Tour & Andersson i Kungsör.

De krav på samhälleliga åtgärder som vi framför i vår motion är därför väl motiverade, och givetvis förutsätter vi att våra krav på aktiva insatser också kommer att infrias. Liksom i andra län har vi såväl positiva som negativa

företagsutvecklingar. Det mest positiva för vårt län är ASEA och Asea-Atoms verksamhet. Det är med tillfredsställelse vi uppmärksammar att energiminister Birgitta Dahi kommer att leda en delegation till Ungern för att medverka i marknadsföringen av Asea-Atoms kärnvärmeaktor Secure. Detta kan få stor betydelse såväl för Asea-Atom som för Västeråsregionen.

Ungdomsarbetslösheten har i vårt län som i andra län utgjort ett av de större problemen. Genom regeringens insatser i form av inrättande av ungdomslag kan vi nu dess bättre se betydligt ljusare på den problematiken. Den entusiasm och idérikedom våra kommuner i länet visat i förberedelserna för att kunna ta emot ungdomarna med meningsfyllda arbetsuppgifter är av mycket stor betydelse. Samtliga våra kommuner har lyckats nära nog hundra procentigt med sin uppgift.

Herr talman! För några veckor sedan träffades en principöverenskommelse mellan ägarna till de svenska specialstålsföretagen innebärande en samordning av produktionen av rostfritt stål. Innan jag övergår till att beskriva den situation som framför allt Fagersta kommun nu upplever, vill jag i anslutning till principöverenskommelsen understryka den oro som i 700 Fagerstaanställda känner över den föreslagna ägarfördelningen. Den innebär en 50-50-delning av ägandet mellan Avesta och Sandvik. Konsekvenserna av detta kan mot bakgrund av gällande arbetsrättsliga regler bli att de tidigare Fagerstaanställda får en icke önskvärd särbehandling.

Av industriministerns frågesvar här i kammaren tidigare i dag har jag fått den uppfattningen att industriministern kommer att medverka till att det inte blir några olyckliga konsekvenser för de anställda. I svaret anför industriministern bl. a. följande: "Enligt vad jag har erfarit är Avestaledningen väl medveten om detta och undersöker också möjligheterna att finna en lösning som undanröjer eventuella nackdelar i detta sammanhang för de anställda i bolaget." Detta uttalande är för oss i Fagersta mycket viktigt.

Herr talman! Frågan om en omstrukturering av den svenska specialstålsindustrin har under lång tid utretts och diskuterats inom branschen. Enigheten torde också vara stor om betydelsen av att få en omstrukturering genomförd. Därför blev tillkännagivandet av den träffade principöverenskommelsen inte heller någon överraskning för oss.

Vad som däremot har överraskat oss och skapat stor oro i vår bygd är de uppgifter, om än obekräftade, som har lämnats om att Fagersta utpekats såsom den ort som kommer att drabbas hårdast av denna omstrukturering. En neddragning med 1 000 arbetstillfällen har nämnts. Mot bakgrund av de neddragningar som Fagersta tidigare fått vidkännas med tillhoppa 1 300 färre sysselsatta under de senaste tio åren skulle en ytterligare drastisk nedskärning bli förödande.

Redan nu är situationen på arbetsmarknaden i Fagerstaregionen djupt oroande med en arbetslöshetssiffra långt över riksgenomsnittet. Oavsett vad det slutliga resultatet blir efter ett genomförande av den beslutade omstruktureringen är omedelbara extraordinära insatser nödvändiga, om inte en hel bygd skall tillåtas att förblöda. Trots omfattande

näringslivsinsatser på såväl kommunal som regional nivå har den negativa utvecklingen inte kunnat brytas. Vid uppvaktningar på central nivå har stor förståelse för våra problem uttalats, men tyvärr har konkreta insatser uteblivit.

Vid den omstrukturering som nu planeras är det helt klart att ett stort socialt ansvar vilar på den ägargrupp som nu frånträder stålrörelsen. Löften från Fagersta AB:s ägare har också lämnats om aktiv medverkan till nya verksamheter. Av de besked som vi hittills har erhållit är det som först kan komma i fråga en i sammanhanget småskalig verksamhet. Den motsvarar på intet vis tidigare och aviserade bortfall av arbetstillfällen. Men givetvis fortsätter vi att ställa krav på kraftfulla insatser från ägarnas sida. Vi förutsätter att dessa insatser kommer till stånd i samverkan mellan kommunerna och de fackliga organisationerna.

Betydelsen av det planerade Bruksinvest skall heller inte glömmas i sammanhanget. I flera motioner till årets riksmöte har krav framställts om inrättande av en Bergslagsdelegation, med uppgift att kartlägga situationen och komma med förslag till åtgärder för bruksorterna i Bergslagen. Tillsättandet av en sådan delegation brådskar och uppdraget måste erhålla högsta prioritet. Teknisk och ekonomisk expertis bör snabbt sättas i arbete för att ta fram förslag till en långsiktig lösning av sysselsättningsfrågorna inom drabbade bruksorter i Bergslagen. Tryggheten för tusentals människor är hotad och ingen tid får förspillas.

Herr talman! Vårt samhälle kan inte ha råd att lämna den resurs som Bergslagens friställda och yrkeskunniga arbetskraft utgör. Likaså vore det samhällsekonomiskt kortsynt att inte också i framtiden dra nytta av de välplanerade samhällen som våra bruksorter i Bergslagen utgör. I Fagersta och i övriga bruksorter i Bergslagen ställer vi nu stora förväntningar på snabba insatser från vår socialdemokratiska regering.

Anf. 85 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! I denna debatt har riksdagens ledamöter tillfälle att belysa problem och möjligheter i landets olika delar. Då jag kommer från norra Älvsborgs län skall jag belysa denna länsdel med dess bakgrund, nuvarande situation och förmodad utveckling.

I den här delen av landet dras vi, som i övriga landet, med arvet efter de sex borgerliga åren i form av arbetslöshet som flerdubblades under dessa, för svensk politik, så olyckliga år.

Men efter regeringsövertagandet 1982 börjar man nu skönja resultatet av den förda politiken. Nedåtgående kurvor börjar vända uppåt igen. Framtidsutsikterna ter sig numera ljusare än på många år, även om många problem återstår.

På arbetsmarknaden har en uppgång kommit till stånd med 3000 arbetstillfällen sedan 1982. Varslen minskar. Arbetstillfällena inom tillverkningsindustrin ökar. Sjöfarten på Vänern utvecklas positivt. Postorderföretagens verksamhet ökar kraftigt. Skogsindustrins problem har vänts i framgång. Storindustrier som SAAB och Volvo Flygmotor i

Trollhättan utvecklas och har ökat sin produktion. Företaget Topp-Frys i Brålanda satsar på en kraftig utbyggnad. Även inom tekoindustrin förväntas viss utveckling.

Men trots de åtgärder som hittills vidtagits och trots de ljusningar som kan förväntas, kvarstår många problem. Arbetslösheten är fortfarande hög i länet, med 8 400 arbetslösa vid årsskiftet. Värst drabbat är Åmåls kommun med en arbetslöshet av 7,9 % av den förvärvsarbetande befolkningen. Detta inger oro inför framtiden, och det krävs extraordinära åtgärder för att få fram fler jobb till Åmål.

Även i de flesta andra Dalslandskommuner är arbetslösheten oroande med Dals-Ed som har 6,4 %, Bengtsfors 4,8 % och Mellerud 5,5 % arbetslösa av den förvärvsarbetande befolkningen. Denna arbetslöshet är så hög att den måste uppmärksammas. Dalslands läge intill den norska marknaden ger klara utvecklingsmöjligheter. Utvecklingsfonden har genom samarbete över riksgränsen påvisat resultat som kan utvecklas vidare till för länet positivt utfall. Fortsatta insatser på det här området är angelägna.

Turismen är en sektor som ytterligare kan utvecklas i Dalsland. En viktig faktor i det sammanhanget är då att det s. k. Da-No-området tas med bland de prioriterade områdena i den fortsatta behandlingen av betänkandet "Områden för turism och rekreation", SOU 1983:43. Detta krav understryks också av AMS satsning på utbildning av servicepersonal inom turistnäringen i Dalsland efter initiativ av arbetsförmedlingen i Mellerud. Dessa frågor om sysselsättning och turism har också aktualiserats genom motioner av oss socialdemokrater i norra Älvsborg.

I kommunerna Alingsås och Vårgårda är arbetslösheten 6,2 resp. 5,9 % av den förvärvsarbetande befolkningen. Tidigare har myndigheternas stödåtgärder varit inriktade på Dalsland och Sjuhäradsbygden i Älvsborgs län, av förklarliga skäl, och dessa stödåtgärder skall givetvis fortsätta som förut. Men situationen i mellersta Älvsborg, med arbetslöshet och frågor som jag senare tänker ta upp, gör att även detta område bör ägnas en speciell uppmärksamhet. Kommunerna inom detta område har en stor del av sin industri inom byggnadsämnessektorn. De är därför mer än andra beroende av satsningar på byggandet. ROT-programmet är ett välkommet tillskott när nybyggandet nu viker. Även det tillfälliga kommunala ROT-programmet för år 1984 hälsas med tillfredsställelse.

Situationen för byggnadsarbetarna i länet förväntas bli särskilt svår under 1984. Det är därför viktigt att ROT-sektorn får den effekt på byggandet som avses och att alla strävar i detta syfte. De möjligheter som finns bör utnyttjas. Ett exempel på den komplicerade situationen inom bostadssektorn finns i mellersta Älvsborg. Herrljunga kommun, som är en liten kommun, har problem med tomma lägenheter och behöver således industrilokaliseringar för att fylla dessa, medan Lerums kommun har stor brist på lägenheter med hyresrätt och bostadsrätt på grund av ett ensidigt byggande på 1970-talet och nedskurna byggkvoter i Göteborgsregionen. Barn och ungdomar i Lerums kommun tvingas lämna kommunen på grund av bostadsbristen. Detta kommer att ytterligare accentueras i framtiden då de stora ungdomskullar,

som på 1960-talet gjorde Lerum till en av landets barntätaste kommuner, kommer att efterfråga bostad och arbete.

Staten ställer medel till förfogande för byggande av skyddsrum. Detta är arbetaresintensiva projekt, samtidigt som de behövs av försvarstekniska skäl. Brister på detta område finns, och kommunerna bör utnyttja sina möjligheter på området. Statliga medel finns tillgängliga.

För många människor som bor i mellersta Älvsborg är närheten till Göteborg helt avgörande för utkomstmöjligheterna. Inom Lerums kommun pendlar över halva befolkningen till Göteborg. Även i Alingsås kommun har en stor del av kommuninvånarna sin arbetsplats i Göteborg. I Vårgårda och Herrljunga kommuner sker pendling till Göteborg, Borås och Alingsås.

Pendlingen bör minska utifrån de flesta synpunkter. Både ekonomiska och energimässiga skäl samt miljöskäl talar för detta. Det sker lämpligen genom att arbetstillfällena i större utsträckning än hittills lokaliseras till de kommuner som har låg egensysselsättning och där denna låga egensysselsättning kompenseras med pendling. Till detta fordras större samarbete över länsgränserna än hittills. Förutsättningen för industrin är god. Kommunikationerna är goda med E 3 och västra stambanan som genomkorsar området. Avståndet till Landvetter flygplats är kort. Länsväg 43 är under utbyggnad mot Herrljunga. God tillgång på industrimark och lediga industrilokaler finns. Här bör alltså finnas goda förutsättningar för lokaliseringar av olika slag.

SJ bör utöka sin service genom att vissa tåg på västra stambanan tillåts göra uppehåll vid Vårgårda. Detta kan ske utan att ankomsttiderna nämnvärt förändras. En förbättrad järnvägsservice skulle ge betydande fördelar för industrin och invånarna i Vårgårda.

Dessa frågor om sysselsättningsbefrämjande åtgärder i mellersta Älvsborg har också aktualiserats genom en motion av oss socialdemokrater i den norra länsdelen.

Inom norra delen av Älvsborgs län har vi inte fått så många statliga arbetstillfällen. Vi har i dag alltför få jobb inom denna sektor.

Slutligen: De åtgärder som vidtagits sedan valet 1982 har givit positiva effekter, men på en del områden kommer det att behövas ytterligare insatser. Jag ser med förhoppning och tillförsikt framtiden an och tror att den väg vi nu slagit in på även i fortsättningen ger ett positivt resultat med en gynnsam utveckling för norra Älvsborg.

Anf. 86 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! För en relativt ny här i riksdagen med ett års erfarenhet bakom sig ter sig denna allmänpolitiska debatt som ganska märklig och dessutom ointressant för allmänheten. När partiledarna har sagt sitt går representanterna i massmedia hem. Jag hoppas att jag har fel, men jag tror att det är så. Vad har allmänheten sett i TV och läst i tidningarna? De har kunnat konstatera att den konstlade blockpolitiken är grundmurad i det här landet. Jag hoppas att allmänheten är lika förvånad som jag när det gäller centerpartiets inställning. Det verkar som om partiledningen eller en grupp i

partitoppen är ett hinder för en kommande folkfront, som jag kallar det för, mot högerkrafterna som det här landet kommer att behöva.

Vi har ju hamnat i en intressant och samtidigt litet skrämmande politisk situation. Den allt överskuggande frågan under valrörelsen och hela förra året var hur man kunde ändra på den helt mörka och negativa ekonomiska bilden i Sverige. Det fanns många som tvivlade på devalveringens effekter. Hur som helst, nu är det ett faktum att utvecklingen i den svenska ekonomin har vänt åt rätt håll. 180 000 förlorade arbetsplatser och sex förlorade borgerliga år betydde att var femte maskin blev stillastående i den svenska verkstadsindustrin. Nu har hoppet tänts, trots allt, att man skall kunna vända den svenska ekonomin åt rätt håll.

Statsministern visade i går hur den negativa trenden har brutits även när det gäller statsskulderna. Det går att läsa i Fickfakta januari 1984, utfärdat av riksdagens utredningstjänst. Man skulle kunna tro att något positivt, ett erkännande, skulle kunna komma från det borgerliga hållet, men icke.

Konfrontation är tydligen modellen, och som slagträ och alibi använder man givetvis löntagarfonder. Att moderaterna har gått in för den här politiken är helt naturligt, mindre naturligt är att folkpartiet har blivit ett nytt högerparti. Mest förvånande för mig själv personligen är att centerpartiets ledare inte har något annat att säga. De upprepar orden centralism, kollektivism och socialism i varje sammanhang. Som de flesta vet har några framstående centerpartister och folkpartister tröttnat på denna inställning. Man nästan hoppades att de skulle ha stannat i sina partier och försökt att påverka utvecklingen i stället. Men de har tydligen insett att hotet i det svenska samhället mot demokratin inte är löntagarfonder, fackföreningsrörelsen eller något annat som den svenska arbetarrörelsen representerar. Nej, de har insett att det stora hotet kommer från högern.

Jag råkade höra moderaternas nuvarande partisekreterare i 1976 års valrörelse. Då förstod jag för första gången vad som hade hänt med den konservativa, men i mina ögon hederliga svenska högern. Den hade tagit med i sin valpropaganda inslag som jag skulle vilja säga är irrationella, många gånger motsägande. Men tillräckligt många gånger upprepade börjar de fastna hos åhörare, som inte anstränger sig att analysera dessa ord.

Slagord hamras i hjärnan. Ett ordspråk säger att spottar man på en sten tillräckligt många gånger blir den våt. Ibland används datorer, ibland byråkratin som slagord som om socialdemokratin skulle ha hittat dessa medel för att plåga folk. Som alla upplysta människor vet har byråkratin blomstrat mest i länder som har haft en långtgående konservatism i sin samhällsutveckling. Som sagt kan högerpropagandan lyckas slå igenom här i landet. Upprepar man tillräckligt ofta slagorden, blir de liksom sanningsenliga. Dessa metoder har med succé praktiserats i mänskighetens historia. Friheten i moderat tappning har alltid gagnat en viss grupp av folket, och så kommer det att förbli också.

I går framfördes här i kammaren tankar som ofta cirkulerat i mitt huvud, nämligen att den extrema högerpolitiken kan föra med sig, utan att dess talesmän anar det, ett fascistparti vars stomme redan existerar någonstans.

Torsdagen den
2 februari 1984

*Meddelande om
interpellationer*

Detta fascistparti är omöjligt i dag, men kan bli verklighet i framtiden. Riksdagsmannen i fråga analyserade läget på ett utmärkt sätt. Men eftersom han representerar ett parti som man inte lyssnar till så mycket här i huset, beslöt jag återge denna framtidsvarning.

Herr talman! Anledningen till att jag har begärt ordet är utredningen om invandrarnas rösträtt i riksdagen. Utredningen skall snart avslutas, och alla möjliga rykten har cirkulerat. Jag beslöt mig i sista stund för att inte säga någonting. Jag vill bara säga att Sveriges invandrare väntar med stort intresse på utredningens resultat och hoppas att denna fråga äntligen skall få en positiv lösning.

Till slut vill jag ta upp motion 1983/84:399 om åtgärder för att öka nativiteten i Sverige, väckt av Gunnar Biörck i Värmdö. Jag trodde att sådana tankar inte kunde framföras här i Sveriges riksdag. Jag är säker på att det inte hade gått för några år sedan. Jag har läst handlingar från 1930-talet då det gällde att ta ställning till vissa, som det då hette, främmande element som sökte skydd i det här landet. Jag vet att kopplingen är oerhört farlig, men jag har en förhoppning om att jag helt missförstått motionens tankegångar. Jag vet, herr talman, att motionen i fråga inte skall behandlas här nu, men jag hoppas att herr Biörck kan ge en förklaring och att han kan tala om vad han anser att man skall vidta för åtgärder, och jag hoppas att han förstår att motionen kan misstolkas.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

9 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 2 februari

1983/84:95 av *Rune Torwald* (c) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om lagliga möjligheter att tillverka THX:

Många människor drabbas dess värre av sjukdomar och olika besvär, som läkarkåren antingen anser obotliga eller över huvud taget inte vet hur man skall behandla. I sin nöd vänder sig många av dem som plågats under lång tid – och som inte fått någon hjälp av den etablerade sjukvården – till andra personer ("kloka gubbar/gummor" etc.) som man hört hjälpt andra människor med liknande besvär. Längre har alla företrädare för "icke etablerad läkarvetenskap" av socialstyrelsen betraktats såsom charlataner och kvacksalvare och de preparat och metoder som använts såsom helt överksamma. Som exempel kan nämnas akupunktur och chiropraktik. På senare tid har dock även läkare tvingats erkänna att skickliga och välutbildade utövare av dessa verksamheter i många fall kunnat lindra och hjälpa personer, där vanliga läkare stått maktlösa.

Med. dr Elis Sandberg har sedan länge kämpat för att få sitt THX-preparat erkänt som ett verksamt medel mot vissa sjukdomar. Han har velat få tillstånd att använda sitt thymus-preparat på människor samt få denna verksamhet utvärderad. Jag har i min nära omgivning haft flera personer som läkarna inte kunnat hjälpa, som under lång tid fått injektioner av THX och som kunde notera påtagligt positiva effekter.

Efter hand tvingade tyvärr socialstyrelsen de berörda läkarna att sluta injicera THX på personer som önskade detta på egen risk. Om de inte hade slutat, skulle de ha förlorat sin läkarlegitimation. Hur oförsonlig socialstyrelsens inställning varit och är, framgår klart av ett intervjuuttalande av en företrädare för socialstyrelsen, att Sandberg "skall bota djur". Att Sandbergs långvariga forskning kanske gett honom kunskaper på det aktuella området som vida överstiger många av handläggarnas inom socialstyrelsen vill man inte erkänna. I snart sagt varje annat yrke fäster man mer avseende vid den reella kompetensen än den formella! Men detta gäller uppenbarligen inte socialstyrelsens företrädare.

Riksdagen beslöt den 9 december 1980, att naturmedel (här inkluderades bl. a. THX och Iscador enligt proposition och aktuella motioner) för injektion skulle tillåtas och därvid underkastas lindrigare krav än som följer av läkemedelsförordningens bestämmelser. Lagen skulle på försök gälla i fem år, och det uppdrogs åt socialstyrelsen att utforma bestämmelser för försök etc. Jag måste tyvärr notera, att socialstyrelsen utnyttjat all tänkbar uppfinningsrikedom för att hindra att detta försök kommer till stånd. Man bortser från att THX och liknande preparat av typen naturmedel sedan länge utnyttjas i en rad västeuropeiska länder. Därtill kommer att den nya hälso- och sjukvårdslagen stadgar, att vården skall utgå från den enskildes eget ansvar för sin hälsa och vara grundad på aktning för människors rätt till självbestämmande och okränkbarhet. Men sådana futiliteter kan uppenbarligen inte avhålla socialstyrelsens handläggare från att efter bästa förmåga skapa nya hinder och lägga krokben för dr Sandbergs försök att utnyttja den femåriga lagens möjligheter till försök och utvärderingar.

I en interpellationsdebatt den 18 februari 1983 sade sjukvårdsminister Gertrud Sigurdsen: "Jag är inställd på att vi skall följa det beslut riksdagen har fattat!" Jag betvivlar inte hennes goda vilja, men den har i vart fall inte räckt till för att tygla socialstyrelsens istadighet i denna fråga. Ja, det räcker inte med passiva hinder från denna institutions sida, utan i dessa dagar har man t. o. m. lyckats få till stånd ett åtal mot dr Elis Sandberg! Jag finner detta upprörande.

Att på detta sätt förfölja en hängiven forskare, som såvitt jag erfarit inte har "skott sig" på sina många patienters bekostnad, finner jag otillständigt. Om det inte varit för sin orubbliga vilja att bispringa sina många patienter, så hade givetvis Sandberg för länge sedan gett upp och fått njuta sitt otium utan trakasserier från svenska myndigheters sida. Men för patienternas skull mer än för Sandbergs skull är det ytterst angeläget, att sjukvårdsministern snarast tillser att riksdagens beslut för över tre år sedan respekteras till fromma för patienter och forskning när det gäller naturläkemedel m. m. Tänk om

Torsdagen den
2 februari 1984

*Meddelande om
interpellationer*

socialstyrelsen hade varit lika aktiv när det gällt att reducera konsumtionen av alkohol och tobak som man varit när det gällt att hindra plågade människor att pröva THX och Iscador!

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande frågor till sjukvårdsministern:

1. Anser statsrådet fortfarande, att riksdagens beslut den 9 december 1980 beträffande ett femårigt försök omfattande injektioner med naturläkemedel som THX, Iscador m. fl. skall respekteras?
2. Om svaret är ja – något som jag förutsätter – vilka åtgärder kommer departementet att vidta för att snabbt få i gång kontrollerade försök med THX?

1983/84:96 av *Nils Berndtson* (vpk) till jordbruksministern om strukturförändringen inom livsmedelshanteringen:

Ett omfattande förslag till omstrukturering av Farmeks slakteriverksamhet har bekantgjorts. Flera regioner berörs. Särskilt hårt drabbas Vimmerby, där verksamheten helt skall upphöra. En region med svåra arbetslöshetsproblem förlorar ytterligare ett stort antal arbetstillfällen.

Flera frågeställningar aktualiseras. En fråga gäller samhällets möjligheter att påverka utvecklingen utifrån regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska bedömningar. En annan fråga gäller effekterna på livsmedelsförsörjningen. Sårbarheten är redan stor och ökar ju mer livsmedelshanteringen centraliseras, med ökade avstånd och förlängda transporter som följd. Denna utveckling pågår inom flera delar av vår totala livsmedelsförsörjning.

Mot bakgrund av det anförda vill jag ställa följande frågor till jordbruksministern:

1. Hur ser regeringen på den pågående strukturförändringen inom livsmedelshanteringen?
2. Förleder de planerade förändringarna inom slakterinäringen några initiativ från regeringen?

1983/84:97 av *Sonja Rembo* (m) till justitieministern om vissa villkor vid kommunal upphandling:

På senare tid har kommuner i samband med upphandling krävt att företag skall teckna kollektivavtal eller arbetsmarknadsförsäkringar för att komma i fråga som leverantörer.

Kravet baseras på kollektivavtal mellan den kommunala arbetsgivaren och arbetsmarknadens parter.

Då det angivna förfarandet förefaller stå i strid mot den kommunala upphandlingsförfordningen, reglerna om vectorätt enligt medbestämmandelagen liksom även konkurrenslagen, vill jag fråga justitieministern om han avser att vidta några åtgärder för att förhindra detta förfarande?

10 § Meddelande om frågor

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

Meddelande om
frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 2 februari

1983/84:316 av Bertil Måbrink (vpk) till jordbruksministern om kolbaserade värmeanläggningar:

Volvo Olofströmsverken har hos koncessionsnämnden för miljöskydd ansökt om tillstånd att få använda kolbränsle för sina befintliga och planerade anläggningar. Ärendet har överklagats och ligger nu hos regeringen, som har att ta slutgiltig ställning. En rad organisationer har uttryckt sina skarpa protester mot detta ytterligare miljöhot i en redan allvarligt miljöskadad region. Ingenstans i landet har försurningen gått så långt som i Blekinge.

I jordbruksdepartementets bilaga till årets budgetproposition utlovar jordbruksministern intensifierade insatser mot försurningen. En ökad utbyggnad av kolbaserade värmeanläggningar försvårar fullföljandet av en sådan politik. Målet måste i stället vara att bringa ned skadorna från de miljöförstörande bränslena och därmed också öka vårt nationella oberoende och våra möjligheter att föra en kraftfull miljöpolitik.

Det hör till saken att ett företag i Ronneby erbjudit Volvo leveranser av skogsavfall. 200 nya jobb i en arbetslöshetsdrabbad region skulle härigenom kunna skapas.

Jag vill mot denna bakgrund fråga jordbruksministern:

Är regeringen beredd att, med hänsyn till miljöintressena, förhindra att en kolbaserad värmeanläggning startas i ett län där skadorna av försurningen redan fått en allvarlig omfattning?

1983/84:317 av Lars Hjertén (m) till finansministern om beräkningen av avgift m. m. för kvarstående skatt i vissa fall:

En företagare som betalat in för mycket mervärdeskatt har sedermera återfått den del av mervärdeskatten som han felaktigt betalat in. Han får nu lägga mervärdeskatten till inkomsten för de år det gäller. Vid den eftertaxering som blir följden tas emellertid även kvarskatteavgift och respitränta ut av företagaren i fråga, trots att han inte haft tillgång till pengarna under de aktuella åren, eftersom dessa varit "förvarade" hos staten.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Är finansministern beredd att vidta åtgärder för att undanröja detta missförhållande?

Nr 72

Torsdagen den
2 februari 1984

*Meddelande om
frågor*

1983/84:318 av *Hagar Normark* (s) till socialministern om ersättning genom försäkringskassan för resor till och från arbetet i vissa fall:

Det förekommer att en person som går sjukskriven för en åkomma, vilken ger lång konvalescens, mycket väl skulle kunna sköta sitt arbete, om vederbörande på ett lätsamt sätt kunde nå sin arbetsplats. Vid en benskada t. ex., som kräver gipsförband, kan det vara svårt att använda kollektiva färdmedel. En möjlighet vore att försäkringskassan fick ersätta resor till och från arbetet om sjukskrivningstiden därmed förkortas, vilket är en fördel för den enskilde, en vinst för samhället och en tillgång för produktionen.

Med hänvisning till ovanstående vill jag till socialministern ställa följande fråga:

Ämnar statsrådet vidta några åtgärder så att ersättning för resor till och från arbetet kan ersättas av försäkringskassan, t. ex. i fall då en sådan åtgärd skulle förkorta sjukskrivningstiden?

11 § Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert